मन्दः व मन्दः कासा

मन्दः च्वज्या कासा- छपुलु

मन्दः व भी

Mandala Yesterday & Today

रवि शाक्य, इखाछेँ, यल

ने.सं. ११२० कौला लक्ष्मीपुजा

सम्पादक

राजितबहादुर श्रेष्ठ

राजेन्द्र शाक्य

किरण शाक्य

व्यवस्थापन

स्वयम्भूराज शाक्य

सुलोचना शाक्य

मुबिन शाक्य

रमेश शाक्य

रमिता शाक्य

बितरण

विक्रम वज्राचार्य

सुमन वज्राचार्य

सजीव शाक्य

म. ग्वाहालि

शैलेन्द्र शाक्य

रत्नशोभा शाक्य

कम्प्यूटर

स्टार कम्प्यूटर सर्भिस

लगं, यें ।

© २६०२१७

थाक

प्रमोटिभ अफसेट प्रेस

बागबजा:, यें ।

© २४४२४४

देवः किपा - प्रचण्ड शाक्य, नकबही, यल

नेपाल लिपि आखः - राजेन्द्र शाक्य, इलाननि, यल

विक्ककया दुँ

छगू ममकं हे कलात्मक देय्, उकि दुने थीथी बहाः, बही, ननि, चुक; अले त्वाः यगिकं छगू सफू॥ थुकियात मीगु यल देय्या वाखं धकाः धायेगु खःसा थुगु वाखंया छक्क छक्क यात्र कथं "कमला सफू" यात काथं छिं॥ 'कमला' खँग्वलं हे नं थुगु सफूया थें नेपालभाषा वाखं थःगु मन क्वसायेकाःगु अनुभव मीलं यायेफू॥ थुगु सफूया यलिल्हा गुकथं ज्ञल धकाः धायेवलय् "छू हिल् यूवः" या नां छ्थनेमाःगु खनेदु॥ "छू हिल् यूवः", गुकिं थःगु यलिल्हाया छुलंनिसें हे मदिक नेपाललिपि ल्यनेगु याना बयाच्वंगु दु॥ छ्लय् ग्यलय् हनेबहयिनिगु वाखं ब्वव् आस्वः, आयालं नेपालभाषाया आम्वलय् ब्वगि कया बयाच्वंगु व थीथी कालाय् ब्वगिकयाः स्वाका नं बयाच्वंगु दु॥ थ्वहे म्वलय् पूवलं सफूत मुंकेगु ज्ञा नं यानाच्वन॥

थुकथं थौंतकया दुने थन मुनाच्वंगु सफूतयूत छगू सफू कथं च्वाकावनेत रूपधाःसा सफूतयुगु ज्ञालामाला नं मुथंलाक यायेफूछं धछंगु विचालं हे थुगु "कमला सफू" नीस्वन॥ अले थुगु सफूयात गिवः वीकथं क्वायेखली सफू पिथनेगु म्वलय् मन्दः समुच्चि ब्वसूत मुंकेगु खं ज्ञल॥ सफूया मू विषय हे मन्दः ल्ययागुया छगू हूनि थुगु सफू "छू हिल् यूवः"या म्हसा-लय् क्वायेथ्यंगु क्वयूक्वःगु मन्दः ब्वक्सा कालाया सलनाय् पिदनेथ्यंगुलिं नं खः॥ अथला मन्दः धा-यबं हे छगू एवायूथ्यंगु विषय ज्ञगुलिं छक्कं थुकिछं गिंकक्रयेत म्यासें म्यासें मबःगु ला मस्व् नव अथलं मन्दःयात कयाः हनेबहयिन्लं थःयिनिगु ब्वसूत वियादिल/विज्ञात गुकिं यानाः जिमिगु मन क्वागुल॥

नायं नेपालभाषा मंकाः खलः, यलया आह्वानय् देयूदंलं क्वाना बयाच्वंगु मन्दः ब्वक्सा कालायात नं रूयोंरूक्क पूवंक दुथ्याकेगु कुगः यानागु दु॥ यलया महाबौद्ध यू-ल्हकालययाखें म्हसाः ग्वःगु दकलय् क्वायेगु मन्दः ब्वक्सा काला निसें छू हिल् यूवःया म्ह-सालय् क्वाःगु खूक्वःगु मन्दः ब्वक्सा काला तकया रूक्क खेंत रूयोंरूलं पूवंक दुथ्या-काः मन्दः कालाया छुगिहासया लिखित क्वब्वया कथं नं थुगु सफूयात पिब्वयेगु जिमिगु कुगः खः॥

थुकिछं थःयिनिगु दुथ्यंगु ब्वसूत वियाः जिमित गःधंगु म्वाहालि यानादीपिं/विज्ञाः-पिं सकल ब्वमियिन्ह दुनुगलंनिसें सुगय् दक्कायाच्वना॥ अथहे स्ताव कम्प्युटर सर्विसयात आखः थानादीगुलिं व सनाचार अफ्सेट प्रेसयात थुगु सफू प्रिन्ट यानादीगुलिं बयूकःपिं सकलसित आयालं सुगय् मविसें मगाः॥ उकिसनं जिमित क्वउक्वायेत मदिक हःयाः वि-यादीक्क अर्जुनलाल सिन्यो ज्ञ व प्रोमाटिर अउरबटाछुअसेया सुरेन्द्र श्रेष्ठ ज्ञ पिन्ह सा सन गुवलें ल्वःमंसेंनं ल्वःमंकं मरूछंगु ज्ञल॥ अथला क्वायाया मन्दः कालाया रूक्क ज्ञयाबंखेंत मुंकेगु म्वलय् उवलेया म्हसाः खलःत याखें नं यक्व हे म्वाहालि ज्ञगु दु॥ उकिं हे नं ज्ञछं, थन थःगु ब्वसा क्वाकाच्वनागु छुलय् बयूकःपिं सुमंस बयाच्वंगु॥ थुक्वःगु हे आयालं म्वाहालि, हःयाः, गिवलं यानाः थ्व सफू थौं पिदने रूयाच्वंगु दु॥ अथस्सं, थुगु सफूगिछं विज्ञायन वियादीपिं सकलें नं जिमिगु सुगयया यात्र ज्ञल॥

दकलय् लिपा, बछंगु देय् सकल नेपाःमियिनिगु जिवनय् छू-छूगु क्वःगाः, लिंखं व आयालं ससगाया खुसि वाः बयेमा धछंगु लिंगुसें..

कमला सफू

संपादकया दँ

जीगु दँय् नेपाः गःगालि राज्य, लिपि व गजिलजिया दँय् खः।। थ्वयें स्वक्वः थ्व दँय्या थःगु हे सम्पत्ति जुगुलिं थ्वमिगु विकास हे नेपाः दँय्या नं विकास खः, थकिं ह्नि-थो विचाः मदु।। थ्व नेपालभाषा, लिपि व गजिलजिया खः।। नेपाः दँय्या मू म्हसिका धाःगु हे मखयानाः स्वनिगःमिपिन्सं थः अज्जा अजिपिनिगु ह्लंनिसें छ्यलावयाय् हया-च्वंगु नेपालभाषा, लिपि व गजिलजि खः।।

उकिं थ्वमिगु झ्वालामाला यायेगु, थ्वमित ल्यंका तयेगु कुतः बाध्यस्पं जुइमाःगु खः।। आः गुलि जुयाच्वंगु दु धकाः विचाः याना स्वयेबलय् "जुइच्वंगु दु ला?" धयागु म्हसः नं न्यायालाक्क वइ।। उकिं नं जुइ थ्वमित ल्यंका तयेगु आपालं कुतः जनस्पं हे जुयाच्वंगु दु।। थुकाःगु हे कुतःया धलखय् "मन्दः च्वसा कासा" नं दुथ्याः।। नेपालभाषा मंकाः खलः, यलया ह्लंनायय् क्वदेया ललिताय् दँय्दंसं ज्याना वयाच्वंगु थुगु कासाया जुयानंस्वन लिखित रूपं ल्यंका तयेत थुगुलीया रूप्वःगु मन्दः च्वसा कासाया लल-ताय् थुगु सफू पिथनेगु कुतः यानागु जुल।। थुकिया निंतिं ज्यायायें ग्वसाः खलःत-युकं ल्वाय् नयाः माःगु स्वकू स्वेत मुंकेगु ज्या विचाः याना थें आःय् धाःसा मजुल।। तर आथसां नं दक्व स्वक्व स्वेत मुंकाः दुथ्याकागु जुल।।

आथेहे मन्दःयात कयाः हनेवहयें च्वमियपिनिगु च्वसुयात नं विशेष थाय् बियागु जुल।। जी नेवाःतय्सं युक्काना वयाच्वनागु थी थी मन्दलय् च्वंगु, म्हलीगु हलंज्वलंत छू छूकिया प्रतीक खः, उमित म्हलागःगुया अर्थ छु खः धयागु म्हसःत जी आःपाःसिकं दयेकू।। थुगु सफूतिंकं दुथ्याकागु च्वसुतयाखें थुकाःगु हे म्हसःया यायूक्कि लिसःयात पिब्वयेगु कुतः जुयाच्वंगु जिमिसं तायेकाच्वना।। थ्व हे स्वलय् छुगू हे मन्दःयात हिन्दू धर्म कथं व बुद्ध धर्म कथं नं म्हवयेगु ज्या नं जुगु दु।।

थथे सफू पिथनेबलय् नेपालभाषाया च्वसुया निंतिं नेपाललिपि हे छ्यलेमाःगु खः।। तर थी थी कुतिं यानाः ध्वयालय् उकथं पिथने मफुत।। ज्यायागु यलाः जुगुलिं थथे जुगु खः धकाः नी जुइगु लेय् मदुगु ला मखु तर अय्सां गवि थकिं जिमिगु न्ह्यःला आलिकं हे म-छिनाच्वंगु दु।। नेपालभाषा गुलि च्वक्काः धयागु खं ला जीलं सि इस्यू तर थ्व हे आपिकं गःजिगु भाय्यात लिखित रूपं म्हवयेबलय् बहे पिनेदंसं वःगु कतिया लिपिया गुगां मक्वंकं रूहे मफू।। गुकिं यानाः नेपालभाषाया धुकू जीलं आपालं सफूतिं जायेका लाच्वना, तर कतिया लिपि-या धुकू नं जीलं उलि हे जायेका वयाच्वना।। थ्व जी नेवाःतय्सं थवं मयायेकं दंदंनिसें कर्यि-रु पिया वयाच्वनागु आसा खः गुकिया दँयं नायं जीत उमिसं गुकथं पुलाच्वंगु दु, व ला जीलं सिइस्यू।। ज्यागु हे थजुईमा, आः यात गुनामं चुयाः हे जुसां थःगु ज्यायांगु य-लाः छियेत स्वयाच्वनागु दु।। तर छक्व यलाः छियेत गुगां मासीमखु धयागु विश्वास नं न्ह्यलय् दु।। थ्व हे न्ह्यलं रूयेमरूयाः थःपिनिगु थ्व छ्वाःया खं उक जुसां नेपाल लिपिं थःपिनिगु ज्यागं हे च्वयाः पिथनागु दु।। थथे लिपा लिपा नेपाल लिपियात आःपाः थाय् बिया वनेत रूङ् धयागु हलसा कासें सफूतिंकं दुथ्याःगु च्वसुत सकसिगु निंतिं ग्वसू-ग्वनेत रूङ् धयागु आसा यानाच्वना।।

ललितपुर उप-महानगरपालिका कार्यालय

Lalitpur Sub-Metropolitan City Office

Pulchowk, Lalitpur, Nepal
Ph. : 526316, 521500
Fax No. : 977-1-521495
P.O. Box No. : 8260
Kathmandu, Nepal.

Ref. No. :-

Date : २०५७/६/३०

Subject :- **न्हूदँया भिंतुना ।**

नेपाः देय्या नामं शंखधर साख्वाःजुपाखें पलिस्था यानाथकूगु नेपाल संवत् भिंछ्सः व नीछि (११२१) या लसताय् सकल नेपाःमिपिंत दुनुगःया छ्पासः भिंतुना ।

दँय्दसं थें न्हूदँया लसताय् यलव्यापी न्ह्याका वयाच्वंगु मन्दः कासाया झ्वलय् मन्दःया विषययात जक दुथ्याका न्हसला सफू कू पाखें पिदनेत्यंगु 'मन्दः व मन्दः कासा' नांया सफूपाखें नेवाः संस्कृतिया विशेष ज्वलं मन्दःया बारे अझ अप्वः न्हून्हूगु खँ व ऐतिहासिक विषयत सिइकेत अःपुइगु विश्वास कयाच्वना ।

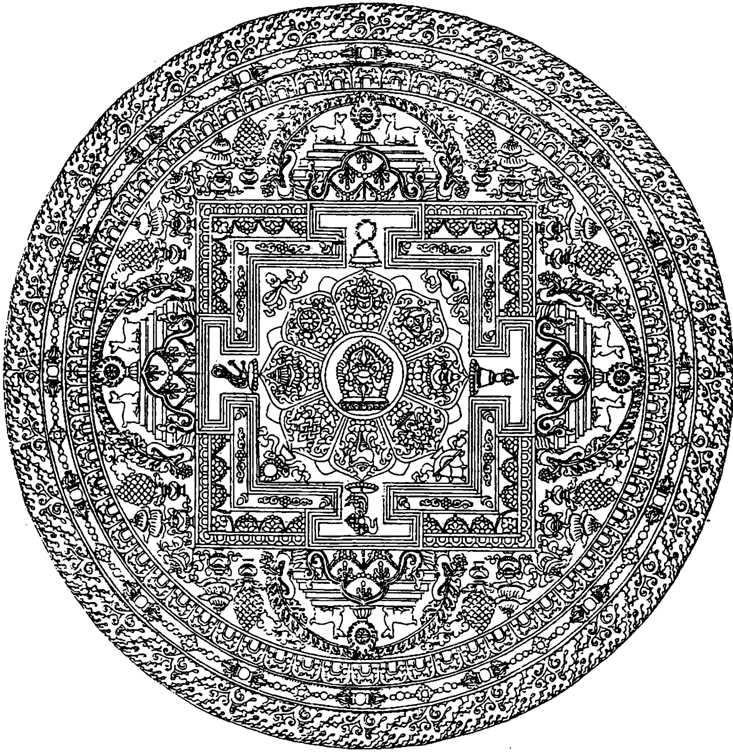
थुगु सफू पिथनेत न्हसला सफू कू पाखें याःगु कुतःयात सुभाय् देछासें कुतःया सफलताया कामना नापं न्हूदँया लसताय् सकल दुजःपिं व नेपाःमिपिंत भिंतुना देछाना च्वना ।

....

बुद्धिराज वज्राचार्य

प्रमुख

यल उप-महानगरपालिका

वज्राक्षोभ्य मन्दः

न्हूदँ ने.सं. ११२१ क्यंगु लसताय्
सकल नेपाःमिपिन्त दुनगलंनिसें

भिंतुना !

नेपालभाषा मंकाः खलः
त्यागः त्वाः, यल

धलः

– मन्दः दुनेया मन्दः	तेजेश्वरबाबु ग्वंगः	७
– मन्दः व भ्री	प्रेममान चित्रकार	१३
– मन्दः	विष्णु 'अल्पज्ञ'	१७
– मन्दः लुमंकाः	मदनमोहन मिश्र	२१
- Mandala of Amoghpasa Lokeshvara	Min Bdr. Shakya	२२
- Mandala Yesterday & Today	Milan Shakya	२५
– हे बज्र मन्दःया म्हसिका	राजकुमार शाक्य	३५
– गुह्यसमाज मञ्जुबज्र मन्दः ब्वज्या		३८
- An introduction of "Guhyasamaj Manju-vajra Mandala		४०
– मन्दः छगू विवेचना	राजेन्द्रमान वज्राचार्य	४३
– विशुद्ध चित्त मन्दः	लोक चित्रकार	४९
– गुरुमन्दःया म्हसिका	सर्वज्ञरत्न वज्राचार्य	५१
– म्हपूजा व मन्दः	क. सिद्धिगोपाल वैद्य	५६
– नेवाः संस्कृतिइ म्हपूजाया मन्दः दुवाला	हेराकाजी वज्राचार्य	५९
– मन्दःया छत्वाःचा परिचय	पं. हेमराज शाक्य	६३
– मन्दः च्वज्या कासा : छपुलु		६५
– न्हु हिसु पुचःया म्हसिका		७४

मन्दः दुनेया मन्दः

❑ तेजश्वर बाबु ग्वंगः
ख्वप

स्वापू-सन्दर्भ

मन्दः नेवाः संस्कृति दुनेया छगू खँग्वः । मन्दः नेपालभाषाया पहःचहः क्ववियाच्वंगु संस्कारया छगू तजिलजि। तजिलजि संस्कृति । संस्कार पहःचहः । म्वाय्‌गुया थःगु माथं = तजिलजि । माथं वंगु पहः म्वाय्‌गुया पहः । माथं वंगु खँ = पक्षपात मरुगु धापू । चक्कंगु धापू । माथं लाःगु बँ = थथ्याःक्वथ्याः ख्यः । थःगु पहः थःयात् माथंवनी ।

मन्दः खँग्वः मण्डल शब्दं हिलावःगु नेपालभाषाया पहलं कःघाःगु खँग्वः । मेमेगु भाषं दुब्वना नं थःगु हे पहलं कःघानाः वयाः माःचाः दयेकागु नेपालभाषाया थःगु हे पलं । सम्भवतः थ्व गुण पाली भाषाया नं थःगु हे पहः । धम्मं शरणं गच्छामि । थन धर्म खँग्वः धम्म जूवन । शरणम् गच्छामि पूर्णतः संस्कृत जुयाच्वंगु दु । पथ = लँपु संस्कृत भाषा अंग्रेजीस नालाकाल । पथया उच्चारण पाथ जूवन । बेलायती अंग्रेजीस पाथ जूवंगु शब्द अमेरिकी अंग्रेजीस पाय्‌थ उच्चारण जूवन ।

ब्याक्क भाषाया थःगु हे पहः दु । व पहः थवंथवय् पाना नं मंकाः पलं (स्वरुप) जुयाबिउगु दु । थवंथवे पाना नं पहः दुनेया पलं ऊला च्वनी । थुकथं पाय्‌छिगु पहः नं तजिलजिया पलं । पाय्‌छि कथं ऊमलागु पहःचहः नं थःथःगु संस्कार जुयाच्वनी । संस्कार दुने छगू मन्दः दु । मन्दः छगू संस्कृतिया पलं । मन्दः लुइठव विइवया छगू स्वापू ।

मन्दः दुनं पिनं

पिनं ग्वःलाना चाकःमाकः लाःगु मन्दः समग्रताया चिं । समग्रता ब्यापकता । समग्रता दुने भी दु । ब्यापकता दुने विश्व समुदाय दु । थुकी संसार दु । संस्कार दु । संसार नाप सौर मण्डल दु । थवंथव दुनंया छगू गुरुत्वाकर्षण । गुरुत्वाकर्षण अथें हे छगू मन्दः । वं वयात, वं वयात साला हिलाच्वंगु गति । मन्दः छगू गुरुत्वाकर्षणया मूर्त आकार ।

थौंतक लूगु थूगु सौर मण्डलया स्वापू ब्याक्क चाकःमाकःलाः । सौरमन्दःया दुने व्वानाच्वंगु ब्याक्क ग्रह गोर गोला । मन्दः चाकलःला ग्रह थें । मन्दः ग्वला नगुत थें । थुकथं वाला दिसँ । मन्दः छगू प्रतीक जुयाबिइ । प्रतीक गोलाकार ग्रहया किपालु । किपालु छगू बिम्ब । बिम्ब छपाः किपा ।

मन्दःया दुनंपिनं गःचाः हिलादिसँ । मन्दः छपु लँपु जुयाबिइ । गःचाः हिलेगु लँपु मन्दः । मन्दः न्ह्याथासं लू । भीगु वाःचाः (संचेतना) छगू मन्दः । वाःचाः

मदिक्क चा:हिलावं च्वनी । दुनं पिनं थ:गु म्ह, थ:गु बिचा:, थ:गु वा:चा: ब्याक्क खँ मन्द: मन्द: । मन्द: उकिं छगू चाल । चाक: छगू जीवनचक्र । चाक: छगू प्रकृति चक्र । चाक: छगू क्रम हिलावं च्वनीगु पह:या ।

संयोग । संभोग । गर्भाधान । भ्रूण । मचा । जन्म । लालन-पालन । बाल अवस्था । मचा ल्याय्‌म्ह । विद्यार्थी । ल्याय्‌म्ह मध्य वयस्क । वयस्क । प्रौढ । ज्याथ । धुसिकुति । मृत्यु । जीवनचाक:या मदिक्क क्रम । थ्व क्रम चाक: हिलावं च्वनी । दिपा हे मरु । गन दिगु दु । गन थ्व क्रम दिइ अन प्रलय वइ । प्रलय छगू दिपा । दिपा मरुगु क्रमया ।

मन्द: छगू पलं ब्याक्क थ्व हिउपाया । मन्द: छगू स्वापू व्याक्क थ्व चाक:या । चाक: छगू क्रमया प्रतीक । चाक: मन्द: । मन्द: । चाक: । चाक: दुनंदुने मन्द: । मन्द: दुनं दुने चाक: । मन्द: लुया: क्रम न्ह्यात । क्रम न्ह्याना: जीवन न्ह्यात । जीवन न्ह्याना: मन्द: लुल ।

बिम्ब गुरुत्वाकर्षणया

मन्द: ग्व:लाथें ब्याक्क क्रमागत गतिया पह: ग्व:ला । मन्द: छगू आकर्षणया अन्तरङ्ग । आकर्षणया ज्या सालेगु । सालेगु गतियात थवंथवे जाना: अप्वयेकेगुया ल्या:चा: । थवंथवे साला न्ह्यानाच्वनेगुया नां गुरुत्वाकर्षण । आइन्स्टाइनया गुरुत्वाकर्षणया सिद्धान्त मन्द: लूगु पिण्डं थ: चाहिला नं मेमेगु चाहिला चाक:लाक:ला:गु पिण्डयात सासां चाहिलां येंकेगु पह:या परिभाषा ।

मन्द: छगू बिम्ब गुरुत्वाकर्षण दुनं पिदनीगु गतिशील आकर्षणया किपालु । किपालु धाथेंगु वस्तु ला ख: हे मखु । किपालुं धाथेंगुयात म्हसिइकेत थ:यात ब्वइ । ब्वयेगु किपालुया चिंपू । किपालु मन्द: । मन्द: किपालु । मन्दं ब्याक्क ग्रह गोचरया गोलाकार यात ब्वइ । मन्द: ग्रहगणया गुरुत्वाकर्षणया किपा जुयाबिइ ।

आइन्स्टाइन दुने बराहमिहिर दु । बराहमिहिर दुने वयां न्ह्यथ्याम्ह सु दुविनाच्वंगु दइ । छम्ह दुनय् मेम्ह । मेम्हस्या दुने हानं मेम्ह । मन्द:या बिम्ब दुनेया दू खँ । मन्द: दुने अनेक मन्द: । बँबँ तुलेगु मन्द:या अन्तर मन्द: मन्द:यात धाइ । मन्दं: मन्द: लुइकी मन्द: दुने भ्री । भ्री दुने मन्द: । चासे जव वइ थ्वया मन्द: संस्कृतिया स्वपू (दृष्टिकोण) लुइ । मन्द: संस्कृति, उकिं भ्रीगु पह:या आकृति ।

मन्द: च्वया जव भ्रीसं छुं संस्कारयात हने, अन अन्तरग्रहीय गुरुत्वाकर्षणया प्रभावयात नं हने । गन मन्द: लुइका: पूजाआजा याये अन गृहगणया गोलाकारयात दुब्याका: च्वनाथें च्वनी । संस्कार वा संस्कृति धारणागत व्यवहार । मेकथं धैदिसँ थ्व व्यवहारमूलक धारणा नं । धारणा धारणं जक पूवनी । धारणा धारणं जक म्वाइ । धारणा थवं कजिक छ्यलकि जक म्वानाच्वनी । संस्कृति म्वाकेत संस्कार मा: ।

संस्कार लुइकेत चेष्टा मा: । चेष्टा म्वाकेत व्यवहार मा: । थ्व फुक्क क्रमयात मा:हनेत मन्द: मा: ।

संस्कृतिया आकृति

मन्द: मात्र म्हपूजाया ज्वलंथें ! परन्तु, थ्वया दुने आपालं आपा: रहस्य दुविनाच्वनी । मन्द: दुनं पिदनीगु तर्क छगू दर्शन । मन्द: आकार दुने दुविनाच्वंगु छगू कल्पना । मन्द: आकारयात ग्यला: म्हपूजा यायेगु छगू व्यवहार । ब्याक्क थ:पं थवंथवय् घाना: हनाच्वनेगु पह: छगू संस्कार । संस्कारं पिदंगु म्वायेगुया पह:भीगु संस्कृति । मन्द: संस्कृति

मन्द: दुनेया धारणा । मन्द: दुनेया विज्ञान । मन्द: दुने आस्था सकतां सकतां मन्द: जुयाविइ । मन्द: दुनेया तन्त्र छगू अवधारणा दुनेया छगू आकृति । मन्द: आकृति दुनेया मर्म वोध संस्कृति ।

मन्द:या आकृति निर्धारक भी पूर्खा ।

पूर्खां तर्कयात । कल्पना यात । तर्क व कल्पना दुनं छ्गू दर्शन पिथन । दर्शन दुनं छ्गू आकृतिया ब्याख्या पिथन । मन्दः संस्कृतिया नी-सफू लुइकेमानि । लुइके मफइगु इलय् हानं न्हूगु सफू च्वयेमानि । संस्कृतिया दुनं पिदनीगु तःताजि हलंज्वलंया दूचु लुइकाः पुस्तां पुस्ता तक च्वयेकेत मन्दः ग्रन्थया माःपहः (आवश्यकता) तसकं तःजि ।

मन्दः गुलि ग्वःलाः उलि हे सेल्लाः । मन्दः गुलि सेल्लाः उलि हे तेल्लाः । मन्दः गुलि तेल्लाः उलि हे गतिलाः । मन्दःया सेल्लाः पहः दुनं ग्यसुलासु (हृष्टपुष्ट) पिथनी । ग्यसुलाया अर्थ दुने ग्यला सुलाच्वंगु जुइ । सेल्लाया अर्थ दुने दुग्यला च्वंगुयात पिने ब्वये वहःगु जुइ । दुनंपिनं ब्वये बहःगुयात स्वपूलाक स्वयेगुया माःचाः दइच्वनी । स्वपूलाक स्वयेगु क्षमता दुगु मिखाकुंया अर्थ बोध तेल्लाःगु नाप स्वानाच्वनी । गन तेल्लाःगु (तेजं विलिविलि जाःगु) मिखाकुं दइ अन लँपु बुइ । गन लँपुलुइ अन गति लुइ । गन गति लुइ अन जीवन लुइ । गन जीवन लुइ अन संस्कृति लुइ । मन्दः संस्कृति दुने थुकथं छ्गू आकृति घाः ।

मन्दः ग्वःला (मन्दयात नालातःगु ब्याक्क स्वापू ग्वःलाः । मन्दःया प्यख्यरं ओता (पूर्व) योता (पश्चिम), येता (उत्तर), यिता (दक्षिण) । मन्दःया प्यखेरं प्यंगू दिशा ब्वयिबेले मन्दःया पलं (आकार) प्यकुं लायि । प्यंगुलिं दिशाया प्यंगू कुने इशान, बायव्य, नेऋत्य, आग्नेय कोण लुइकीबले प्यकुं लाःगु आकार हानं ग्वःलाःगु आभाष जुइ । ग्वःलाया दुनंदुने प्यकुं लुइकीगु, प्यकुंया दुनंदुने ग्वःलागु आकार लुइकेगु दक्षता मनूया धारणा सिबय् मेगु छु जुइ ?

मनूया स्वपुतिं प्यकुं खंकिइ । मन्द प्यकुं लाइ । मनूया धारणा ग्वःलाइ । मन्दः नं ग्वःलाइ । प्यकुं व ग्वल आकारया अवधारणा मनूया मिखा । मिखा दुने छ्गू स्वपू दु । स्वपू दुने छ्गू कल्पना । कल्पना दुने छ्गू संचेतना । संचेतना दुने छ्गू चित्र । चिन्तनं पिदंगु आकार । आकारं पिदंगु छ्गू चित्र । चित्र दुनं पिदनीगु चित्र । मेगु किपा बिम्ब, प्रतिबिम्ब वा प्रतीक । मन्दःया आकार दुनेया रहस्य । मन्दः दुनेया मर्म । मर्म दुनं पिदंगु मन्दः कर्मया दिशाबोध परम्परागत संस्कारया लिजः ।

मन्द संस्कृतिया छायं

मन्दःयात योकथं चिनादिसँ । मन्दः मन्दः हे । मन्दः संस्कृति दुने छि दिइ । मन्दः संस्कारया कजी नं छि । मन्दः संस्कारयात मथुइक थ्वयात कुंखिनादिसँ छिगु इच्छा । परन्तु, व्यापक संस्कार दुने छ्गू नं छ्गू अवधारणा दु । लुइके माली । थुइके माली । कने माली । हने माली । मन्दः संस्कृति व संस्कार ।

मन्दः संस्कृति दुनंदुने छ्गू आस्था दु । आस्था जीवन मूल्यया । आस्था मूल्यगत अवधारणा प्रतिया । आस्था छ्गू विम्ब वोधया । आस्था दुनेया दर्शन, दर्शन दुनेया

सिद्धान्त, सिद्धान्तं ब्यूगु मूल्यगत विम्बबोध कनेत थाकुइ । परन्तु, थुमित ग्वयेगु पद्धतिगत व्यवहारयात लुमंकाः हने अःपुइ । आस्था दुनेया अवधारणायात पद्धतिगत व्यवहारय् ब्वयेत साधन सामग्रीयात प्रतीकया कथं छ्यूयले मालाबिइ । मन्दः संस्कार हे त माःगु यावत वस्तु, सामग्री साधन प्रतीकया रुपय् छ्यूयलातःगु दु ।

मन्दः च्वयेत छ्यूयलीगु चिकं ताःतक ल्यनावं च्वनीगु दीर्घायु कामना दर्शनया मनोवांछा जुयाबिइ । उकिया द्यःने ग्यलीगु पोताय्, शान्ति कामनाया प्रतीक जुयाबिइ । प्वताय्या द्यःने छ्यूयलीगु अबीर जीवन संचारतत्त्व हिनूया प्रतीक जुयाबिइ । ताय् हानं मेगु शुभेच्छा कामनाया प्रतीक जुयाबिइ । वायात सियाः स्वाँथें ह्वयेक (मुइका) मन्दः द्यःने ह्वलेगु दुधंगु भिंतुनाया प्रतीक । वा, जाकि नाप अनेगु अन्नं मन्दः छायेपिइगु प्रवृत्तिया शुभचिन्तन व कामनाया चिंपू (प्रतीक) सिबे मेगु छु जुइ ?

भ्फःभ्फः धायेक माथं वंकातःगु पलेस्वांथें जाःगु मन्दः अबले पूवनी (पूर्ण जुइ) गबले मनूम्ह उकिया लिक्क चुलांचू धिसिमिसि धायेक फ्यतुइ । मनुखं पिथंगु संस्कृतिया सराजामया मू मनू लिसे जक दइ । गन मनूया दुने मनू दइ अन संस्कृति दइ, मन्दः दइ । गन मनूया दुने मनू मदइ अन विकृति दइ । मन्दः उकिं मनू संस्कारया पलं जुयाबिइ । मन्दः मनूया संस्कारं पिदंगु ख्यलुइताःया जति जुयाबिइ । मनूम्ह फ्यतुकाः मन्दः द्यः मनूया चुलांचू न्ह्यःने भ्फःभ्फः धायेक ख्यलुइताः च्याकी, च्याइ । मत नापं मन्दः च्याइ , भ्फःभ्फः धाइ । मन्दः दुनेया मन्दः पूवनी । मानो मन्दः मनू थें । मनू मन्दः द्यःनेया छायं थें । ख्यलुइताःया मतप्वाःथें भ्फःभ्फः धाइ मन्दः न्ह्यःने चुलांचू मनू मन्दः दुनेया मन्दः मनू थें !

निष्ठार्छें

सूर्यविनायकमार्ग, सिपाडोल-१, ख्वप

२०५७/५/३१/७ सुथः ७:३०

न्हूदँ ने.सं. ११२१ या लसताय्
सकल वडाबासीपिंत दुनुगलंनिसें

लिंनुना

अजय शाक्य
६ वडा नायः
व सकल जः दुजः

मंगलवीर व्यञ्जनकार
९ वडा नायः
व सकल जः दुजः

सानुकाजी महर्जन
१७ वडा नायः
व सकल जः दुजः

चन्द्र महर्जन
२१ वडा नायः
व सकल जः दुजः

ज्ञानेन्द्र शाक्य
१८ वडा नायः
व सकल जः दुजः

हरिगोविन्द महर्जन
७ वडा नायः
व सकल जः दुजः

भाजुरत्न शाक्य
१६ वडा नायः
व सकल जः दुजः

नारायणलाल अवाले
११ वडा नायः
व सकल जः दुजः

श्याम महर्जन
१२ वडा नायः
व सकल जः दुजः

भाजुरत्न शाक्य
२२ वडा नायः
व सकल जः दुजः

मन्दः व भ्री

प्रेममान चित्रकार

मन्दः, थ्व मन्दः 'मण्डल' थ्व छगू चाकः खः गुगु चाकलय् च्वः नं मदु, प्वः नं मदु । थथे धायेबलय् अजू चाइ, छुं नं ध्वलय् गन न्हापां थिल अन च्वः जुइ, गन अन्त जुल अन प्वः जुइ । थ्व स्वभाविक हे खः । थुकिइ सुयां निप्वाः म्हुतु जुइमखु । थथे खयानं थन मन्दःया खँय् थ्व चाकः खः थथे धयागु छगः ग्वलाःगु खः । थ्व चाकःलाःगु खः । थ्व चाकःलाःगु ध्वलं चाकःलाकाः ग्वःलाकाः सालेबलय् गन च्वः गन प्वः धैगु सिइमदैगु जुल । थ्व हे छगू मन्दः जुल । खँ थुलि जक खः । थ्व ग्वःलाःगु चाकःलाःगु ध्वःया दुने छु दु ? गथे दु ? धैगु सुनां छु स्यू ? खँ थुलि जक स्यू, थू फगत व ग्वः चाकःलाःगु दुने छगू दथु मथुइ छफुति दैगु धाये वां दथुमुथु छफुति पक्का नं अवश्य नं दै धैगु फुक्कस्यां स्यू, सिइके नं माःगु खँ खः । थथे दत्थुमथुयात हे छचाःखेरं चाःहुलाः च्वनीगु ध्वः, ग्वःलाःगुयात हे भ्रीगु धार्मिक, सांस्कृतिक, आध्यात्मिक आज्जु भौगोलिक भाषं मन्दः धायेगु खः । थुलि जक मजूसे राजनैतिक भासा नं फुक्क फुक्क संसदंनिसें राजसभा तकं धार्मिक भासं धायेबलय् थ्व थीथी द्यः देवीपिनिगु नामं मन्दः धकाः धयाः वयाच्वनागु दुसा आध्यात्मकि भासं थ्व छगू परिकल्पनाया आधार कथं कयातःगु धायेबहःजू । हाकनं संस्कृतिइ संस्कारया भासं भ्रीगु तजिलजिइ परापूर्वकालंनिसें थौंतक न्ह्याका वयाच्वनागु थी थी नखःचखलं हे भ्रीगु जीवन न्ह्याकाः ताःलाका वयाच्वनागु सकस्यां सिहे स्यू, थू हे थू । थुकथं स्वयेबलय् भौगोलिक भासं भ्रीगु थथे धयागु भ्री नेवाःजक मजूसे खँय्, ब्रम्हू, तामाङ, राई, लिम्बू, क्षेत्री, गुरुङ आदि नेपाः देय्या हे जक नं मखु ब्याक्कब्याक्कं हलिमय् हे (विश्वय्) हनेबने याना वयाच्वंगु ग्रहत (राहु, केतु, बृहस्पती, मंगल व चन्द्रतकं हे थ्व सौर्ययात न्हिया न्हिथं चाःहुलाच्वंगु, व थथे चाःहुलेगु प्रथा, चाःहुलीगु लँपु, चाःहुलीपिं गंछिंगु लँपुयात हे मन्दः धायेगु खः । मेगु भासं धायेगु खःसा छुं जीव दुपिं जुइमा वा मदुपिं हे छाय् मजुइमा फुक्कं ताःलाकाः हलंज्वलंयात तयाः छुं ज्या जुइगु खः, व जुइगु ज्या खँ क्वजीगु कथंया हलंज्वलंयात हे मन्दः धाःसां ज्यू । गथेकि थ्व ज्याया निंतिं भ्वं, कापः, हेंग्वाः, सिसाकलम, क्वँय् (ब्रुस), उन (रंग), ताया थलबल आदि इत्यादि । हाकनं अथेहे जीवन दुगुलिइ नं पशुया पुचः जुइमा वा मनूया पुचलय् हे छाय् मजुइमा छुं नं, सुं नं पुचः मुनाः नायः ल्ययाः पुचः स्वनांलि छु ज्याया तातुनागु खः व ज्या तातुना कथं पूवंकेत पुचः स्वनाः थःथःगु थासय् च्वनेगु हे छगू

मन्दः जुइगु, मन्दःया रुप काइगु खः । थथे धयागु झीगु परापूर्वकालंनिसें झी नेवाःया थी थी खलः, पुचः जुयाः अनेतने गुथि स्वनागु आपालं दु । व गुथिइ थकालि दइ, न्वकु दइ, स्वकू दइ, थुकथं हे थःथः थाय् कयाः च्वनाच्वंगु जुइ । थ्व नं छगू मन्दः हे धायेमाः । थुलि मन्दःया खँय् मन्दः छु खः धैगु चिकिचा हाकलं कुले धुकाः जिं च्वये च्वयाथें झीगु बौद्ध वा हिन्दूया धार्मिक पक्षय् नं विचाः यायेबलय् मन्दः मा ग्वःलाकाः व ग्वःचाःया दुने थी थी यन्त्रया चिं कथं ब्वयातःगु नं आपालं लू । थथे चिं जक ब्वयाः छुं वस्तु, शीर, स्वभावया नापनापं आत्म, परआत्मयात तकं प्रतिबिम्बत यानाच्वंगु दु । थुकथं स्वयेबलय् हिन्दू पाखें दकलय् तःधंगु मन्दः (मण्डला) श्रीयन्त्र धकाः ब्वयाच्वंगु दुसा श्रीयन्त्रया दुने नं स्त्रीयन्त्र धकाः मन्दः कथं च्वयेगु व ब्वयेगु याः । थ्व हिन्दूया शास्त्रकथं बागिश्वरी, स्त्रीमन्त्र, त्रिपुराश्वरी, सुन्दरीया जपविधान मालाय् च्वयातःगु आपालं अथेहे भौगोलिक कथं स्वयेबलय् नं १४ शताब्दीया सौर्य मन्दः "Nepal where the gods are young" नांगु सफुतिइ चित्र सहित बियातःगु दु ।

थुकथं हिन्दूपाखेया तन्त्र मण्डलावलि, विष्णु मण्डलावलि धकाः आपालं सफूत दु । थथे हिन्दूपाखे आपालं आपाः मन्दःया खँ व चित्रत स्वयेबलय् थथेहे खः धकाः क्वःजिक ला धायेमफु अथेसां नं थ्व बौद्ध स्वया लिपा जक वःगु खः थें ताः । थ्व खँय् अनुसन्धान यायेगु ल्यं हे दनि ।

मेगु बौद्ध धर्मय् छकः मन्दःया खँ वाला स्वयेबलय् झीगु दकलय् तःधंगु मन्दला विधान धयागु निष्पन्ना योगावलि खः । थ्वहे निष्पन्ना योगावलिया कचा कथं आपालं आपाः मन्दः 'मण्डला विधानमाला' वोधिमण्डला, योगिणीमण्डला, चतुर योगिणी मण्डला, थुकथं ६४ योगिणी, ६४ सम्भर, ३६ सम्भर आदि आदिया नां वइ । हाकनं थुकथं हे शुद्धाशुद्धि नीसीया कथं छुं नं झीगु संस्कारया ज्या यायेत दकलय् न्हापां पितृ पन्छे यायेगुकथं धाये वा थुगु लोकं परलोक जुयावंम्ह तरय् यायेगु तातुनाः सुखावति भुवनया वासया कामनाय् दुर्गति देवीयात साधना यायेगु मन्दः दुर्गति परिसोधना मन्दः नं लाःवइ । उकिं जिं धायेत्यनागु छु ले धायेबलय् झीगु फुक्कं फुक्कं हे ज्याखँय् झीगु नेवाः तजिलजिइ, झीगु संस्कृतिया संस्कारय्, रितिथितिइ मन्दः हे ब्वयाः च्वयाः हनाछ्वइ । व खः दकलय् न्हापां सुन्य पूजाया सुन्य मन्दः, अनं पितृपूजाया पितृ मन्दः, आकाश पूजा आकाश मन्दः, सूर्दः पूजाया सूर्दः मन्दः, चन्द्र पूजाया चन्द्र मन्दः, पाताल पूजाया पाताल मन्दः, गुरु पूजाया गुरु मन्दः आदि आदिया मन्दलं हे पूवंकाः छ्वइगु खः । थथे हे जुयाः दकलय् सकलय् दँया न्हापांगु दिनय् नं थथे धयागु न्हूदँ खुन्हु दँ हिलीगु खः व खुन्हु छेँया दक्व द्यः, देवींनिसें ज्यान,

जीवन दुपिं वा मदुपिं गथेकि जीव दुपिं, आत्मा दुपिंला भ्मी हे जुल । मदुपिं धयागु छेँय् गुलि नं छ्रयलाच्वनागु हलंज्वलंत, भुतू, लोहंमा, तुफि, हासा आदि आदि यात मन्दः च्वयाः दनाः धलं दंकालिं काल, समय, ईयात तकं च्वयेक्वय् जन्ति कवं क्वन्ति कवं धैगु अर्थय् जन्म ब्यूम्ह, कायेकूम्ह, व मरन, मृत्युयात तयाः थःगु आत्मयात ब्वये कथं आत्म मन्दः च्वयाः वहे आत्म मन्दलय् हिन्दूया विधि कथं व बौद्ध वज्रयान विधि कथं पंचामृत, पंच स्कंध, पंच चेतनाया आधारय् थी थी लःचाः, स्वांचाः, मायूचाः, म्वाःचाः व दकलय् दुने चित्तया चिकंचाः तयाः वया द्यःने आशन कथं तःसिचाय् जीवनया प्रतीक खेलुइताः च्याकाः, धौ सगं, ख्यैंय् सगं, व वस्त्र, फलफूल आदि लःल्हानाः थःगु आत्मा शान्तिया नापनापं सकलसितं भिंतुनेगु खः । थुलि भ्मीगु तजिलजिइ हना वयाच्वनागु धार्मिक, बौद्धिक, आध्यात्मिक व भौगोलिक कथंया मन्दः जुल ।

मेगु कथं धायेबलय् मन्दः च्वय् च्वयागु हे सुनां छु थुल, थुइकादिल वयात हे मूल रूप बियाः दथुइ तयाः मेगु छसि कथं चाःहुइकेत थ्व नं छगू मन्दः जुइ । फगत थ्वयात आखलं न्ववाकाः वा वया चिं कथं च्वयाः क्यनेगु जुइ । खयूतला मन्दः, थ्व मन्दःयात च्वज्या पक्षं थथे धयागु कलां न्ववाकेबलय् कलाया भासं धायेगु खःसा थ्व छगू कथं अमूर्त कला, गुगुयात Abstract छाय्पियाः Over abstract art कथं न्ह्यज्याना च्वंगु खः । हाकनं अफ नं मेगु कथं विचाः यायेबलय् मन्दः मात्र च्वय् च्वयागु खनेदयेक चिं नं सांकेतिक मन्दः जुलसा मेगु छुं मच्वःसें थःथवं नं थः हे मूल रुपय् च्वनाः थःयाके दुगु थीथी शरीरया अंग अंगयात छसिकथं चाःहुइके सरह विचाःयात धाःसा व नं मन्दः हे जुइ । तर प्रत्येक अंग उलि हे आवश्यक, मदयेकं मगाः । थथे धयागु प्रत्येक अंगया थःथःगु थासय् च्वनाः थःथःगु कथं ज्या यानाच्वनी, ज्या बियातुंच्वनी । थुकिइ छुं शंका, उपशंका मदु। थथे धयागु अर्थय् भ्मीगु शरीरय् मूल छ्यूं धाइ गुगु छ्यूं छ्गलय् कपाः दइ, लिछ्यूं दइ, मिखा दइ, न्हाय् दइ, म्हुतु दइ व न्हाय्पं दइसा ककु तकं स्वानाच्वनी धालसा, आः थ्व फुक्क फुक्कय् नं छुं छुता मदयेवं अन छुता मन्दः पाः जुल धैगु थुइकेमाः । गथेकि छ्योनय् च्वंगु ख्वालय् मिखा मन्त धाःसा अन मूल मिखाया मन्दः मन्त, थथे धयागु जिं च्वय् च्वयाथें छुं नं, सुं नं चाःहुला च्वंथाय् दत्थुइ मिखा मदुसा वयागु स्वयेगु हेम दइ। अले स्वयेगु मन्दः मन्त, थुकथं हे न्हाय् मदुसा नतुनेगु मन्दः मन्त आदि । तर शरीरया मन्दः दु, थथे धयागु, छ्यों दु, ल्हाः दु, तुति दु फुक्क दु ।

थथे धयागु मूल रुप मन्दःया दथुइ च्वनीम्ह शरीर दु । चाःहुला च्वनीगु मेमेगु अंग फुक्कं दु । व छगू कथंया मन्दः जुइ । थुकथं हे प्रत्येक अंग प्रत्यंगया थःथःगु ज्या

कथंया ज्याय् ग्वाहालि याइपिं दइगु धयागु हे व अंगयात चाहुलीपिं खः धकाः थुइकेमाः । अले थ्व प्रकृयायात हे छगू मन्दः धकाः नं थुइकेमाः ।

अन्तय् थ्व मन्दःया खँय् न्ह्याक्व हे च्वःसां क्वचाइगु मखु । न्ह्याक्व च्वया वंलिसें फुक्क वं वयात चाःहुलिइ, छगू खँग्वलं मेगुयात स्वानायंकी, मेगुलिं मेगुयात स्वाःस्वां च्वः व प्वः तनावनी अलय् मूल खँ मन्दःया खँ जुइ । गुगु मन्दःया खँ खः व हे दथुइ च्वनाः मू खँ जुइ । थथे जुइवं थ्व च्वसु नं छगू मन्दः खः धाय्माली । धयाबिइ थ्व फुक्कं मन्दः खः । मात्र आखःग्वलं, खँग्वलं ।

ने.सं. ११२१ न्हूदँया लसताय् भिंतुना

म्येचाः, C.D. नापं भिं इहिपा, सभा, धार्मिक ज्याझ्वः व कन्सर्न्टया निंतिं साउण्ड सिस्टमया लागिं लुमंकादिसँ ।

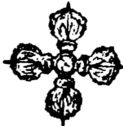

पाटन साउण्ड

अशोक हल लिक्कस

फोन : ५४३२९८

नेपाल सम्वत् ११२१ या लसताय् सकल नेपामि पिन्त उत्तरोत्तर कामना यासे भिन्तुना देछाया।

शाक्य ब्रदर्श

लूँ वहःया धिसिलाःगु ग्यसूलाःगु तिसा पसः

हःखा त्वाः, यल

फोन नं. पसः ५२६०१४, छेंः ५३२८८६

मन्दः

❑ विष्णु 'अल्पज्ञ'

भ्रीसं गबले गबले आकसय् सूर्य मण्डल नं खना, गबलें चन्द्र मण्डल नं खनाच्वना । थुमित भ्री पुलां आजु, बाज्यापिंसं द्य:द्य:पिं मुना: सभा यानाच्वंगु धाइगु नं न्यनाच्वना । द्य: द्य:पिनि किपातय् द्य:पिनि थ:पिनि म्वलय् छ्वाख्यरं ज्योतिमण्डल दुगु नं भ्रीसं खना हे च्वना । थजा:गु हे ज्योतिमण्डल दुगुलिं द्य:पिनि किपालु खनेमदइगु धाइ । म्वलय् दुने मणि दुपिं मनूतय्, नागराजतय् अले अजिंगरतय् नं थज्या:गु ज्योतिमण्डल दु धाइ । च्वय् च्वय् आकसय् न्हि न्हिथं धैथें इमा ब्वयाच्वनी थ:गु हे छ्गू चाक: दयेका । थज्या:गु हे चाक: आकसय् बाय् किपातय् खने दैगु मण्डलयात हे ख: - मन्दः धाइगु । थज्या:गु हे मन्दः इमाया थ:गु नसा चूलाकेगु गुं छ्गू यन्त्र ख:सा शायद अले थ्व हे मन्दः चा:ह्युह्युं मनं मनं ब्वनेगु बाय् लुमंकेगु तान्त्रिक विधि गुगुं मन्त्र नं दु ला छु छु व ला भ्रीसं छु स्यू ? इमां जक स्यू जुइ, थू जुइ ।

भ्री म्हपूजाबलय् च्वया वयाच्वनागु मन्दः नं थथे हे ग्व:लागु चाक: ख: । भ्रीगु मिखाय् आकाश ग्व:ला, निभा: द्य: ग्व:ला:, तिमिला जुजु ग्व:ला:, पृथ्वी नापं मिखां न्ह्याय् दुगु नगुत नं फुक्क फुक्क हे ग्व:ला:गु खनेदु । उकिं ला शायद भ्रीगु मन्दः नं अथे हे ग्व: लानाच्वंगु हे खनाच्वन धाय्माल । अथेसां ग्व:ला: धाय्वं भकुंग्वारा थें ग्व:ला:गु धा:सा मखु । कुँ सी मदय्क चाक:ला:गु जक ख: । शायद भ्री आचाजु, गुरु, पुरोहितपिंसं द्य:द्य:पिंत मा:मा:कथं स्वकुँ, प्यकुँ, न्याकुँ, खुकुँ दुगु मन्दः नं याना पुज्यानाच्वंगु दुला छु थें, व खँ थम्ह थथे हे धका: धायेमफु । आपायाना: अथेहे ग्व:ला:गु चाक: दुने न्यागू तत्व, भ्रीगु इन्द्रियकथं विश्वब्रम्हाण्ड भ्रीगु न्ह्य:ने दु । उकिं थ्व संसार भवसागर हे छ्गू विशाल मन्दः थें खनेदु धा:सां ज्यू । ख:, थ:पिनि नाता कुता, मांबौनिसें इष्टमित्रपिनि माया, ममता व कत:पिनि द्वेष, ईर्ष्या व शत्रुतां जा:गु समाज नं छ्गू मन्दः हे ख: । अनं वया भ्रीगु शरीर (म्ह) नं छ्गू मन्दः हे ख: धा:सां पाय्छि जुइ । छाय्धा:सा थुकी दुने चा (भूमि)या चाक: दु, ल: (समुद्र) या चाक: दु, मि (अग्नी) या चाक: दु, फय् (वायुमण्डल)या चाक: दु, अलय् शुन्य (आकाशमण्डल)या नं चाक: दु । थजागु हे पञ्चतत्वया चाक:या चाक: दुने केन्द्रविन्दुइ थ:गु अस्तित्वया वोध याइम्ह जीवनं संस्थापित जुयाच्वंगु थुइकेमाल ।

मन्दःया खँय् न्हापा न्हापा भ्वँ, सिपौ व तिनपाताया थासा पिमदँनिबलय् म्हपूजा यायेमाल कि न्हापां छैँ छ्खां यच्चुक पिच्चुक बँ पुना: सौ व सियुचां बँ थिला: नी याइ । जहान भ्वछिसितं गा:गु थाय् ल्यया: सुचुपिचु

नी जूगु थाय् ल्यया व थासय् जः भ्वछिसितं म्हम्हपतिं मन्दः थानायंकी । मन्दः च्वयेबलय् न्हापां लःचा बाय् लखं ग्वःलाक चाकः दयेकी । उकी हे द्यने अबीर व पोताय् नं भुना यंकी । व हे चाकः दुने हानं मेमेगु वा, माय्, आखे, मुस्या (हाकु म्वाः), ताय् व दकलय् दुने चिकं चाःया मन्दः थाइ । थुकथं भ्फीगु कायमण्डल न्हय्गू लोकया प्रतीक खःला शायद छगू मन्दःया न्हय्चा हे खनेदु ।

थौंकन्हय् धाःसा थीथी थासां मन्दः थाय्गु चलन न्यनावल । ङ्वःया च्वय् व क्वय् अर्थात् आदि व अन्तय् द्यःपिंत मन्दःया पलेसा पलेस्वां छफ्वः छफ्वः जक च्वया गाका हल । च्वय् द्यः, क्वय् द्यःपिनि लागि थ्व हे मन्दः जुल । अलय् छैँ जःपिंत थकालिनिसें क्वकालिथ्यंक छसिकथं भ्वछिंसितं म्ह म्ह पतिं छगू छगू मन्दः थाना है । म्हपूजाबलय् छैँय् मदुपिं छैँ जःपिंत नं इमिगु नामं मन्दः जकजूसां पुज्याना बीमा धाइ । थथे भ्फी मनूतय् लागि थाइगु मन्दः ब्वय् छकः नं मिखा ब्वया स्वये । थ्व मन्दः हयाच्वंगु अष्टदल पलेस्वांया वृत्ताकारनाप पाय्छि खनेदु । मन्दः च्याहः (अष्टदल) जूगुलिं च्यागू दिशां च्याता हे गुण प्रवाहित जुइगु अष्टमङ्गलया प्रतीक अष्टमङ्गल धाये ज्याछिं । थुमिगु नां थुकथं खनेदु -

(१) श्री बत्स (२) शंख (३) पलेस्वां (४) कुसा (५) ध्वाँय् (६) घः (७) न्या (८) च्वाम्वः

(१) श्री बत्स

थ्व खः भ्फीगु नुगःचुया धुक् धुक्या प्रतीक । पौराणिक ग्रन्थया मतकथं संसारया रक्षक व प्रतिपालक भगवान् विष्णुया प्रतीक धाइ । फुक्क जीवात्मा प्राणीया आत्मा स्वरुप थ्व हे श्री बत्स खः ।

(२) शंख

थ्व नं भगवान् विष्णुया ल्हातय् दु । थ्व सासलं पुइगु छगू यन्त्र खः । थुकिया सलं प्राणी जगतया म्हय् चेतना थ्यना बिइ, जागरण हया बी, माः कथं कर्मक्षेत्रय् न्ह्यज्याका बी । थुपिं हे स्वता गुणया नां खः - जीवन ।

(३) पलेस्वां

थ्व नं अष्टमण्डलया छगू ब्व खः । विष्णु भगवान्या ल्हातय् नं खनेदु । पृथ्वी भूमि खनेमदय्क लःया लःजक जुयाच्वंगु इलय् द्यःपिनि नरम आसन स्वरुप भ्फंगः पंछितय् स्वंकथं (nest) दकलय् न्हापां ह्वःगु स्वां थ्व हे जुइफु । मनूतय्त ल्यलीबलय् थ्व स्वांथें नायुगु आसन माला जुइ, थ्व स्वांयात अष्टमण्डलय् दुथ्याकातःगु । थ्व स्वांयात संस्कृत भासं पद्म धाइ । पुण्डरिक धाइगु नं न्यनेदु ।

(४) कुसा

कुसायात संस्कृत भासं छत्र धाइगु खः । भ्फीगु व्यवहारय् छाःगु निभालं मपुइकेत बाय् तां मन्वयेकेत व वा वइबलय् वां मदायेकेत कुइगु साधन खः कुसा । अथेसां थ्व अष्टमण्डलय् च्वंगु कुसाया अर्थ उलि खँ जक पूमवं जुइ । जीवनया लँपुइ अनेक आपत,

विपत व संकट वा बाधाविरोध दनाच्वनी । थज्याःगु कचिंगः चीकेफइगु साधन हे कुसाया प्रतीक जुइफु ।

(५) ध्वाँय्

थ्वइत संस्कृत भासं ध्वजा धाइ । थ्व विजयलाभया प्रतीक : । गुगुं कामना सिद्धिया लागि, गुगुं यात्रा, पूजा बाय् रणसंग्रामय् दकलय् न्हापा न्ह्यज्याकीगु साधन खः ध्वाँय् । थ्व हे ध्वाँय् नं जीवनया लँपुइ शान्ति, सिद्धि व प्रगतिया प्रतीक धैगु खँ न्ह्यब्वयाच्वनी । थःगु देशया ध्वाँय्यागु सुरक्षाया लागि देशभक्तत थःगु जिउज्यान पायत नं लिचिलीमखु ।

(६) घः

थ्वइत संस्कृत भासं कलश धाइ । पौराणिक ग्रन्थ कथं न्हापा द्यःद्यःपिं व दैत्य दानवपिं फुक्क छप्पं छधी जुयाः क्षीर समुद्र मन्थन याःबलय् पिदंगु अमृत थज्याःगु हे घलय् फयातःगु खः । अमृतया प्रतीक ब्वःतयगु थल जूगुलिं थ्वइत अष्टमण्डलय् दुथ्याकातःगु जुइफु । घःयात सौभाग्यया प्रतीक नं धाइ । भीगु तन्त्रमन्त्र जन्त्रया देशय् द्यःद्यःपिं साधना यायेमाःसा थज्याःगु हे कलशय् याइगु खः । दसू न्ह्यब्वयेमाःसा यलया करुणामय बुङ्गद्यः व गुह्येश्वरी द्यःपिं कायेफु ।

(७) न्या

भीगु अष्टमण्डलया छब्वय् न्या निम्ह नं खनेदु । गथे बाइसाइकल न्ह्यज्यायेत निचाः घःचाः मदयेकं मगाः, अथेहे संसारया जीवनगति न्ह्यज्याकेत नं मिसा मिजं अर्थात् रज व वीर्य मयदेकं हे मगाः । बस, थुपिं न्या निम्ह नं निचाः घःचाः थें रज व वीर्यया प्रतीक जुइफु । मेकथं थुपिं न्या निम्हसित उमा महेश्वर बाय् शिव व शक्तिया प्रतीक नालेगु नं पायछि जुइफु ।

(८) च्वाम्वः

थ्व खः च्वापुगुइं च्वंपिं चौरी साया न्हिप्यं । फय् मवया लकस क्वानाः तां न्वयाच्वनीबलय् थ्व हे न्हिप्यंयात छूयलाः सिच्चुक गायकेगु ज्वलं दयेकातःगु खनेदु । थौंकन्हय् थें पंखा बाय् विजुलीया आविष्कार मजूनिबलय् थज्याःगु च्वाम्वःपाखें हे ज्या कयाच्वंगु खय्फु । न्हापा द्यःद्यःपिंत, तःतःधंपिं जुजु, साहु, महाजनपिन्त नं तां न्वलकि च्वाम्वलं गायकीगु किपातं खनेदुगु खः । शायद सत्य, त्रेता, द्वापर युगंनिसें हे जुइ मनूतय् शरीरयात जक मखु, द्यःद्यःपिंत शक्ति सामर्थ्य क्षय मजुइमा धैगु अर्थं थ्व च्वाम्वलं गायकीगु चलन न्यनाच्वंगु खयफु । मनूतय् भौतिक शरीरला धाय् हे म्वाल, झ्यातुगु परिश्रम व मौसमकथं तापक्रमं शक्ति सामर्थ्य क्षय जुयाच्वंगु दु । थथे हे क्षय मजुइमा धैगु अर्थं च्वाम्वःयात अष्टमण्डलय् दुथ्याकातःगु जुइफु । संस्कृत भासं च्वाम्वःयात चामर धाइगु खः ।

भीगु थ्व तन्त्रमन्त्र जन्त्रया देशय् मन्दःया महत्व साप च्वजाः खनि । मन्दः मज्याय्क न्ह्याम्ह द्यःयात न्ह्याथे हे च्वछाया पुज्यांसां फल मदु धाइ । भीगु

चर्मचक्षुया न्ह्य:ने छु नं छु जुइक ल्या:चा: हे मदुगु वस्तुया गुणयात नं भीगु जीवनया लागि मदय्‌कं मगा:गु थुइका: भी सिद्ध महापुरुष अले दिव्य चक्षुदुपिं आजु आचाजुपिंसं मन्द: दुने दुथ्याका: मा:मा:कथं तन्त्रमन्त्र छूयला: पुजाआजा याना: भीगु म्हय् आत्मसात याय्‌गु ग्वसा: नं न्ह्यब्वयावंगु दु । थज्या:गु तन्त्रमन्त्र मसिया मथुया: अन्धविश्वास नालेगु गुलित पाय्‌छि जुइ ? मन्त्र तन्त्रया उपयोग बांलक थूसा, स्यूसा मन्द:या अतिकं च्वजा:गु चमत्कार नं दये हे मा: । थ्व खँ ख: बा मखु दुवाला स्वयेफुपिं नं शायद दै हे मखुतला ! ☯

यँला, पारु, ११२०

मन्दः लुमंकाः

❑ मदनमोहन मिश्र

मन्दः पलेस्वांयागु हे खः । झीगु म्हय् च्वंगु खुगू षटचक्र नं पलेस्वां हे खः । थुलिमछि स्वानय् पलेस्वांयात हे महत्व छाय् बिल जुइ । पलेहलय् लः मथाःथें झीगु म्हय् नं छुं नं कैफियत मथायेमा धकाः पलेस्वां मन्दःयात झीगु जीवन नाप स्वापू दुगु स्वन्ति नखलय् मन्दःयात प्राथमिकता बिया वयाच्वना । झीगु म्हया च्यागु अंग (अष्टाङ्ग)या प्रतीक कथं च्याहः दुगु पलेस्वानय् द्यःयात नं आराधना यायेगु धार्मिक पद्धतिं ब्यूगु खः ।

थ्व नखः थीथी थासय् स्वानं भःभः धायेक हनीगु नखः जुयाः स्वांति नखः धयां मस्यं । क्वःपुजानिसें किजापुजा तकं स्वानं हे भःभः धायेकीगु जुयाः थ्व नखः स्वन्हुति जक मखु । न्यान्हुतकं नं स्वानं हे भःभः धाइगु नखलय् पोताय् बाय् जाकिचुं नं च्वयातःगु मन्दःया पलेस्वां निष्कपटया चिं खः । अःपा, चा, सिं झीगु छेँ दने थें झीगु म्ह नं ला, हि, क्वँय्या जुतले नं पञ्चतत्त्व ला मदयेकं मगाः । थ्व पलेस्वां नं थुगु हे तालं ब्वलन खइ । भ्यातनालं थहां वःसां थ्व पलेस्वां द्यःया आसन जक मजूसे ज्वँसा नं जुयाबिल । बांमलाःगु थासय् ब्वलन नं सकलसित शोभा ब्यूगुलिं थ्वहे पलेस्वांया मन्दः थीथी थासय् च्वयेगु यानाः वयाच्वंगु खः । द्यःया मिखा नाप नं पलेस्वांया उपमा बियाः वयाच्वंगु हरेक ग्रन्थय् खना । पलेस्वांया संस्कृतया यक्व नां दुसां निहलंनिसें द्वःछि हः तक दुगु पलेस्वांयात गुम्ह शैव, गुम्ह बुद्धिष्ट, कमलासनया स्थान हे अप्वः बियातःगु दु । नेपाःया वास्तुकलाय् ला धाये हे म्वाःल, छथाय् मखु छथाय् ला पलेस्वां मन्दलं थाय् कयाच्वंगु दहे दु ।

च्याहः म्हया अष्टाङ्ग खःसा दथुया केशर स्वांया प्राण तत्त्व खः । सिन्हाय्स्वां, तफ्वःस्वां, कपूस्वां कुति कुति यानाः कूथले ज्यू । पलेस्वां, गुलाफस्वां आदि यक्व पत्र दुगु थथे कूथले मज्यू । दथुइ च्वंगु मूल केशर महालक्ष्मी व सिथय्च्वंगु हः महालक्ष्मीया गण अष्टलक्ष्मी, षोदशलक्ष्मी आदि शक्तिया प्रतीक खः । उकिं फ्वः फ्वः छायेगु हे बांलाः । पलेस्वांया मन्दः दच्छिया दुने जुइगु गुलि नं धलं पूजा दु, उकिइ मच्वःसें मगाः । मन्दः सम्मान सूचक चिं खः । गुलिसिनं मन्दः हे च्वयेमसयाः वंगुलिं थ्व मन्दःया कासा दँय्दसं न्ह्यानाच्वंगु नं बांलाः थथे जुइ हे माः । थ्व मन्दः च्वयेगुलिइ म्हासु पोताय् छाय् छ्यूल व नं सीकेमाः । म्हासु ऐश्वर्य, करुणा, दया, वैराग्यया चिं नं खः । उकिं म्हासु श्रीया प्रतीक जुल, श्री अक्षय ऐश्वर्यया मंकाः नां खः । अथेहे श्रीया प्रतीक पलेस्वां नं खः । उकिं थ्व मन्दलं विश्वया अमंगल न्हनेमा, नाश जुइमा धकाः भिंतुसे थुकिया प्रचार प्रसार यानाः व्यवहाय् छ्यूलाः झीगु संस्कृतियात केवल नाराय् जक लिकुंकाः मतये । थौं हरेक संस्कृतियात विकृतिपाखे यंकाच्वन । सभ्यतां खारे जूगुयात संस्कृति धाइगु खः । तर थौं मत स्यानाः जन्मन्हि हनाः हाय्प्पि बर्थ डे छु धायेगु ? थ्व ला अन्धकार डार्क डे जुल । थुज्वःगु विकृतियात नाले मजिल । नत्र थःगु देय् थवं म्हमसी ।

●

Mandala of Amoghpasa Lokeshvara

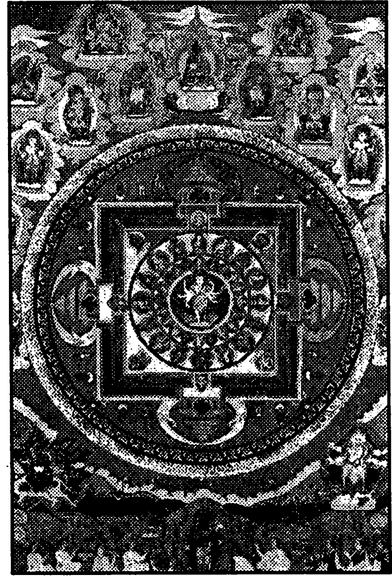
❑ MIN BAHADUR SHAKYA

Introduction:

The *Hevajra Tantra* defines a mandala as that which bears an essence-the essence of the Great Bliss of enlightened consciousness. The word 'Mandala' is so called because 'it bears} (Skt:malanad mandalam uchyate).

Many (but not all) etymologies in Buddhist tantra say that mandala consists of "manda", the essence or contained, an "la", the container. Mandala therefore means something like "contained essence" in Buddhism. It also retains its original Sanskrit meaning of circle eg. Skt. Chandramandala (moon disc), vayumandala, etc. in Buddhist contexts.

In normal Buddhist practice, the Mandala is depicted as and architectonic entity founded on an elevated platform, usually in the shape of a square. It has four doorways and four towers, each adorned with garlands, chains, and vajra threads, and encircled by lines of different colors (a five colored boundary, in which the five colors correspond to the five

Source: National Museum, Chauni
Date: 19th century

tathagatsa). For the purposes of ritual, it should be drawn with powdered colors, ideally made form the five gems; acceptable substitutes include the five

grains (rice, etc.) or powdered bricks and charcoal form the cremation grounds.

In modern parlance, the Mandala may be called a world Map or cosmogram, generally depicted in the form of a square palace surrounded by a circle of flames within which Buddhas, Bodhisattvas, Istadevatas and Dakinis are arrayed in systematic order. The square symbolizes the structure of the universe and the Buddhas and Bodhisattva symbolize its constituent parts.

In late Buddhist tradition, as recorded by Abhayakaragupta, all mandalasare surrounded by *vajravali, padmavli* and *jvalavali*. Mandalas represent a meditative universe, and are generally not a literal depiction of the universe in a scientific sense. Some mandalas do, however, depict the navagraha, nakshatras, etc., eg. the *Dharmadhatu-vagisvara mandala*. The Kalachakra mandala is exceptional in that it is said to be centered on Mount Meru (Kailash, according to the Kalachakra tantra) and the four directions do represent "the four corners of the globe".

The main deity is placed in the central circle of the mandala. The deity is drawn according to measurements prescribed in *Pratimalaksan texts.* Dharampalas and lesser deities usually do not appear in the central part of the mandala. The position and placement of deities in the mandala is prescribed in standard canonical texts, such as the *Vajravali, Tantrasamuccaya* and *Nispannayogavali* of Abhkyakara Gupta, the latter fully describing 26 Mandalas. The Ngor Mandals to the Sakyapa Tradition, published by Prof. Musasi Tachikawa, contains 39 Mandalas. All Mandalas are visual supports of concertation and meditation, ritul aids on the path towards the enlightenment.

The Dalai Lama explains that the image of the "mandala" is said to be extremely profound because meditation on it serves as an antidote, quickly eradicating the obstruction to liberation and the obstruction to omnisciences as well as their latent predisposition.

Amoghpasa Mandala

Amoghpasa in a multi-armed form of Avalokiteshvara that seems to have been popular in Nepal since the medieval period. The name suggests that he is Lord of the world with infallible noose that leads suffering sentient beings to enlightenment.

Amoghpasa Lokeshvara stands in the central panel of mandala. A ritual text known as *Amoghpasa pujuavidhi* describes him thus:

Amoghpasa is the mystery in the center of the world lotus all his limbs are white/ he has one face and wears a saffron dress. He has eight hands, right showing the gesture of fearlessness and the varada, holding noose and the string of beads, the left holding a trident, a scripture, a white lotus and a water pot.

Surrounding the first circle of the mandala are twenty bodhisattvas including great eight bodhisattvas namely, Maitreya, Manjughosha, Vajrapani, Ksitigarbha, Akashgarbha, Sarvanivaran, Viskambhi, Samantabhadra and Gaganganja, While twelve Buddhas and four Taras occupy the position in the second circle.

On the surface of square mandala eight auspicious symbols adorn the mandala. Eight-gods of direction namely Indra, Varuna, Kuvera and so forth take the place of the four cardinal direction and the four points in between.

Beyond the outer rim of the mandala there are twelve forms of Avalokiteshvara arranged symmetrically and two Taras appear in the top register. In the right corner an image of Harihariharivahan Lokeshvara can be seen while Nrityanath can be seen on the left corner. In the center of the top register a blue Akshobhya Buddha is seen beneath a dark yellow stupa in the clouds.

At the bottom of the panel is the image of red Avalokiteshvara, flanked by male and female devotees performing uposadha. At the left of Avalokiteshvara, a Vajracharya can be seen reciting scripture or perhaps giving discourse to the devotees, while at his right, again another Vajracharya is seen performing fire puja. ●

Mandala yesterday & Today

• *Milan Shakya*

Introduction

Mandala is a Sanskrit term, which simply means circle. A Sanskrit thesaurus defines various meanings hiding behind the term Mandala. It defines that the term Mandala is synonym with the word "Chakravala"[1] meaning a cosmic disc or wheel. Chakra is manifested in art, yoga and tantrik tradition as one of the central symbols of the oriental civilization.

Etymologically the term Chakra is derived from the root Kra-, meaning to create, which implies the idea of movements. Thus, it denotes to circular object potential of motion and velocity just like a disc or a wheel.. Chakra literally means solar disc which implies the idea of movement. Thus, it denotes to circular object potential of motion and a symbol of time scale since the ancient period. In the vedic mythology, the sun is interpreted as celestial wheel[2].

Mandala in different believe:

In the different contexts of the vedic literature, the role of this cosmic wheel has been conceived in the form of a bird traversing space. The sun is highly regarded as a source of life and has been attributed with the epithet of all creating [Visva karman] to him. The whole Universe has been conceived as a cosmic wheel, [*Visva-Chakra*], or the wheel of Brahman [*Brahma Chakra*] since it is moved from the internal prower of Brahman. In the sense of the wheel of existence *(Bhava Chakra).* It refers to the law of Nature as evermoving and rotating, implying a cyclical view of the course of history. The life cycle

1. Gautam. Kulchandra - AMARKOSH. Royal Nepal Academy, Kathmandu, 2026 B.S. - P. 21

2. A.A. MACHDONELL - VEDIC Mythology. Delhi, 1981, P. 33.

(Samsara Chakra) is the ever rotating wheel causing the beings to continuously pass through a cyclic change. In its micro-cosmic meaning, it denotes the human body of the individual soul (i.e *Chakra Purusa).*

The Buddha has explained the term Chakra is to mean the wheel of law i.e. *Dharma Chakra*, in contradiction to *Bhava Chakra.* The wheel has been represented as a significant symbol in the early Buddhism.

Chakra plays an important role in the yogic and tantric disciplines as the source of divine energy. The Chakra is regarded as spiritual spots existing inside the human body. According to the yoga, there are six *Chakras* known as *Shadacharka.* The concept of *Chakra* has been taken as an instrument of meditation by the tantric practioners. Such instruments are known in the tantric texts, as *Shakti Chakra, Shriee Char Shriee yantra or Shri mandala.* Thus the term mandala denotes both the divine lady and her abode.

The Bindu in Sanskri is known as *'drapsa'* and *'avayava'* which mean the corporal body. It is pre-eminently referred to the point which goes to form a material body of the universe, hence it also cannotes the virile semen[7]. In the beginning *Bindu* or a point is taken as central point of a circle or a triangle which is thought to be the symbol of the universe representing the Supreme Reality. Therefore, *Bindu* is not only considered to be the source of creative energy but it is also taken as to mean the vibratory sound. Such cosmic sound is expressed itself in forms of the concepts *(pratyaya)* and objects *(Bhuta)*, retaining with its pristine glory of condensed or unconditionally consciousness *(Bhana pinda)*[8].

The vedic concept of *Bindu* is related to *Indu* i.e. the

7. Vatsyayana-ibid, p. 1
8. Vatsyayana-ibid, p.1

moon. The tantric tradition has given much importance to the mysitc element of *Bindu* as the moon. *Bindu* is believed to be existing in the summit of the body i.e. the head, in the form of the drops of dew. These drops are regarded as cool as the moon. The yogic practitioner aims to attaining liberation or salvation through the process of melting the due existing on the summit. When *Bindu* melts down on the head and flows through the entire body, it is called the final step, the supreme bliss. *Bindu* is taken as the vital instrument to denote the voidness (Sunnya) as well as the signification of the moon representing air element i.e. one of the most important components of the mandala.

Thus *Bindu* occupies a unique place as a minute unit of a space. When *Bindu* moves towards the prescribed direction, a straight line is formed. This line is called the navel or *Nabhi*. The *Nabhi* is thus regarded as the second improtant component of the mandalic diagram. *Nabhi* or the navel is regarded as a stand for the centre or *Bindu* of the body or of the universe. It is also defined as the hub of a wheel i.e. *Nabhi Chakra*.

The hub of a wheel (*Chakra*) consists of three parts, the first is the central point, which is called *Bindu*, around which all else revolves, the second is the thick round part into which spokes are inserted, and the third are the spokes, known as *aras* in Sanskrit.

The symbolical representation of the navel is based on the Vaishnav mythology, in the Vaishnav mythology Vishnu is called, *"Padmanabha"* which means -- the base of the cosmos, and Brahma, the god of creation, emerging from the navel of Vishnu, symbolizes the phenomenal universe.

The mandala is often symbolically represented as a lotus in the oriental culture. The lotus is called *Padma* in Sanskrit. The representation of the lotus as a central portion of

the wheel or Chakra reveals three distinct divisions i.e. the pericarps known as the *Karnika,* the second is filament i.e. *Kesara* and the third is its petals.

Manasara, an architectural canon of the east describes a particular village plan formed as lotus known as *Padmaka*[9]. The shape of the lotus has always been regarded as a symbol of the throne and pedestal of divinities, especially that of the creator or the rising Sun. The tantric tradition makes an effort with concentration to arrive at the central point of the navel from where one may be able to catch the direct path connected with higher plain of consciousness[10]. Th general phenomenon of the navel *(Nabhi Chakra)* is considered as a central magnetic zone.

Consequently the Chakra is considered as the third major components of the Mandala diagram. The concept of Chakra, is essentially a rotating wheel with a centre and a circumference. The centre of the wheel is depicted as a hollow nave i.e. - *Kha* in Sanskrit, in the Mandala painting. The term *Kha* itself reveals the meaning of the absolute emptiness. It is explained as having dual characters of *"Duhkha"* and *"Sukha"* i.e Pain and Pleasure. They are symbolized by black and white respectively. In the Buddhist Thangka Paintings of *"The Wheel of Life"* these feelings have been depicted as the symbol of the "cause" and "effect" in the Buddhist philosophy. It is considered that the central *(Chakra)* point being dynamic naturally gives birth to a second one and the second also by its innate dynamism gives birth to another. Therefore, a district line is manifested in the core of mandala to clarify the nature of life. The *nabhi* or the hubs of a wheel does indeed

9. E.B. Havell - The Ancient and Medieval Architecture of India, A Study of Indo-Aryan, Civilization, S. Chand F CO. (Pvt._ Ltd; New Delhi, Reprint 1972, p. 59

10. K. Vatsyanana. - ibid p. 25

have a centre where the *aras* or spokes remain fixed and go toward the cirumference. The centre is illustrated equidistant form every point on the circumference. Therefore, the wheel itself symbolically regarded as the universe -- i.e. *Visva Chakra*, in both of its aspects known to be Time and Space. It means the cosmic dual known as a *Kala Chakra.* It is explained as the central point *(Bindu)* being everpulsating thought to be represented as the luminous self abiding in the centre of the physical Sun and esoterically abiding in the core of the heart[11]. While the wheel functions in the whole corporal human body it is called *deha chakra.*

The Subtle Body:

The mandalic -- disc or *deha chakras* taken as an individual *Chakras* functions as conscious centre in different location of the body. This is conceived to reside in the subtle body which ir regarded as the most important subject of tantra art. The *deha chakra* is conceived as a composition of six or seven Chakra which resides in the subtle form of mandala. It is called, *Adhar Chakra, Swadhisthan Chakra, Manipuraka Chakra, Anahata Chakra, Visddhi Chakra, Aagya Chakra* and *sahabradal Chakra.*

It illustrates the structure of the inner human body used in yogic meditation, which governs the essential dual tantric value. From the aspect of Genesis, it is meant by which one's world is made real around one for every individual. It is thus closely analogues to the cosmic body. From another aspect i.e. that of meditation, it is the fundamental mechanism by which the individual can work on the reconciliation between what he may think of as spirit and as a matter[12]. The purely philosophical diagram of the tantric *sankhya* system[13]

11. K. Vatsyayana- ided p. 49
12. Philip Rawson - The Art of Tantra, New York Graphic Society Ltd. Rreenwich, Connecticut, 1973- p. 154.
13. See Sankliya tattva * diagram.

bears a close resemblance to the patterns of the subtle body illustrated in the tantrik diagrams.

The details of the subtly body mechanism are illustrated in the Nepalese manuscrpits of crica 17th century. These paintings are called *Chakra purusa,* or the subtle body and auxiliary symbolism of the transcendent realm. In the paintings, a series of mandala -- disc are shown strung along the central yogic duct, i.e. *susumna nadi.* According to the tantric tradition, the act of awakening of the *Kundalini-Shakti* is explainned as the divine sexual contact, i.e. *maithuna.* This spiritual aspect of *maithuna* is performed by the meditation on the conjunction of the *Kundalini-Sakti,* a supreme female inertia believed to have resided in the anal zone of human body, with the supreme Shiva or male, conceived in the thousand - petalled lotus in the cranium of the central yogic duct i.e. *susumna nad*[14]. The *susumna nadi* is believed to be located on the spinal cords flanked by couple of *nadis* known as *Ida* (to the left of *susumna)* and *pingala* (to the right). These mandala's are called as the *Chakras* and they are usually represented as fully blown lotuses with different numbers of petals. These *Chakras* are depicted as followings.

Muladhar

The lowest *deha Chakra,* at the base of the spine in the anal region is called *Muladhar Chakra* or a 'root-support'. It is usually painted as having four petals of lotus bearing an effigy of lord Ganesh (an elephant headed god). It is also called *adhar Chakra.* It is also accepted as a proper entrance of the *Kundalini* Chakra symbolically represented as coil of serpent when asleep. The yogic practitioner's aim is to awaken and vitalize this *kundalini Chakra* compelling her to straighten out from original coil and enter the

14. Phillip Rawson - Ibid. Ibid.

bottom end of his *Susumna Nadi.* This particular process of yogic practice is illustrated as a muscular actions and divine sexual intercourse in the traditional tantric paintings of the east.

Swadhisthana

Just above the *muladhara* and few inches below the navel resides the second Chakra known as *Swadhisthana Chakra.* This Chakra consists of the four headed Hindu god of creation i.e. Brahma, inside the circle having six lotus Petals.

Manipura

At the level of the navel is the ten-petalled *manipura Chakra* meaning "the city of Jewel:. The *mani* is regarded as the synonym of the Jewel and "phallic principle" in the Indo-Tibetan Buddhist Mantra. i.e *"Om Mani Padme Hum".* According to the Buddhist tantra the location of manipura is at the heart. But to the Hindu tradition *Anahata Chakra* dwells at the level of the heart on the susumna nadi. An effigy of Vishnu is often depicted inside the circle of manipura Chakra.

Anahata Chakra

Anahata chakra is described to have twelve petals of lotus. The transformation of Hindu Goddess i.e. *devi* is visualized here.

Visuddhi Chakra

Visuddhi Chakra is explained having sixteen petalled *Chakra* representing the Ether element and residing on the region of throat. It symbolizes the state of knowledge beyond all possible physical expression.

Aagya Chakra

Most Hindu tantra, envisage further two *Chakras* above the *Visuddhi Chakra.* One between the eyes, white coloured with two petals is called Aagya Chakra, the other in the crown of the head is called *sahasrara* or *sahasradala* meaning the thousand petalled lotus.

The above mentioned groups of the *Chakras* are visualized through intense

meditational practice as conscious spots in different locations of the body.

Conclusion:

Some Traditional Newar priests and practitioners of Kathmandu Valley have been retaining the philosophical and practical yogic aspects of the mandalas or *Chakras.* They still regard a *Chakra* as an orbit of consciousness which is a vital source of intertia i.e. *Jeevan Chakra.* This microcosmic vital source of energy is symbolized as a cell of consciousness which is believed by the Newars of Nepal to be existing in the power zone of the corporal bodies (Jeevatma). Thus, they draw and worship a mandala as a personification of subtle body.

The new year, accroding to the Newar tradition is celebrated by making mandala. This cultural traditioin is known as *Mhapuja* in Newari symbolically means the worship of subtle body, which is transformed into the mandalic diagram. In other word, this praticular ceremony is also regarde as *"Atma Puja"* meaning the worship of the soul. To the Newars of Nepal, Mhapuja ceremony occupies a perdominant role of omniscience and omnipotent condition of the existence of the soul, conceived in the form of *Chakra* or mandala. Therefore, this occasion is regarded as an auspicious moment of worshipping the corporal body and all those things and beings too in Newar tradition of Nepal.

This occasion is celebrated by drawing the colourful mandala on the surface of red ochre painted ground. This mandala is made with rice-powder or other materials like cinnabar or seasum seeds, including an skillful arrangement of the grains like rice, black soy bean paddy (uncut rice), rice-corn, and black pulse. An artistic circular arrangement of these food grains represents the five cosmic elements i.e. Fire,

Water, Air, Earth, and Ether. The symbolic representation of five elements is created on the mandalic diagram by displaying the following items i.e. red-ochre circular paint is made on the ground to denote the *"Vastu"* or sacred Earth, a circular water mark is created to specify the Water element, illumination of flame indicates the Fire Element, an aroma of incense stick is taken as presence of the Air Element and the worshipping of mandala with boiled egg and deep-fried fish is believed as a source of life denoting the Ether element. The four great cardinal "seats" *(pitha)* are invoked in the mandala with the mantras, a magical spell of *"pum"* adoration to the *purnasaila* seat to the east, *"dim"* refering to the *Uddiyana* seat at the south, *"Jam"* is spelled for the *Jalandhara* seat to the west and *"Kam"* is addressed for the *Kamarupa* seat resided towards the north.

The tantric practitioners then worship the "six-limbed goddess" i.e. *sadangidevi,* a personification of the above mentioned six *Chakras* at each corner of the *Bhupura,* a square form of the mandala. The triangular components of the mandala is considered as a symbolic representation of divinities i.e. the triangle with the tip upwards is the male, the one with the downward tip is the female. The integrated form of two triangles symbolizes the cosmic union of the two primitives.

The Newari traditional celebration of wroshipping mandala i.e. *kaya-mandala* or *dehamandala,* or *sariramandala* is said to be started on 20th October 879 A.D. This particular day is still being observed and regarded as the beginning of Newari New year i.e Nepal sambat or Newari Era by the Newars. The Newari new year is based on Lunar calendar which at presents is 1121 N.S. year old.

Therefore, Mandala culture is regarded as living culture of Nepal in its micro and macro cosmic spiritual hemisphere. It is well conceived

as an instrument of visualizing esoteric and exoteric phenomenal of the mystical world.

Select Bibliography

1) Gautam Kulchandra - Amar Kosh - Kathmandu, Royal Nepal Academy, 2026 B.S.
2) Havell. E.B. - The Ancient and Medieval Architecture of India: A Study of Indo-Aryan Civillization - New Delhi, Reprint 1972.
3) Macdonald A.W. - Newar Art. New Delhi, Vikas, Pub. Prt. Ltd. 1979.
4) Macdonell A.A. - Vedic Mythology, Delhi, 1981.
5) Rawson Phillip - The Art of Tantra, - Connecticut, New York Graphic Society, 1973
6) Stutley, Margaret - The illustrated Dictionary of Hindu Iconography, London, Reutledge & Kegamapaul. 1985

N.B. This article was a part of Lecture programme in Helsinki University, Porthana Hall, Helsinki, Finland for "Asian AIEKA" Festival programme on June-Aug. 1998 A.D.

Artist/Lecturer
Patan Multiple Campus
Tribhuvan University
Kathmadu
AT PRESENT:
Central Department of
Nepalese History, Culture
and Archaeology, T.U.
Kritipur.

हेवज्र मन्दःया म्हसिका

❑ *राजकुमार शाक्य*

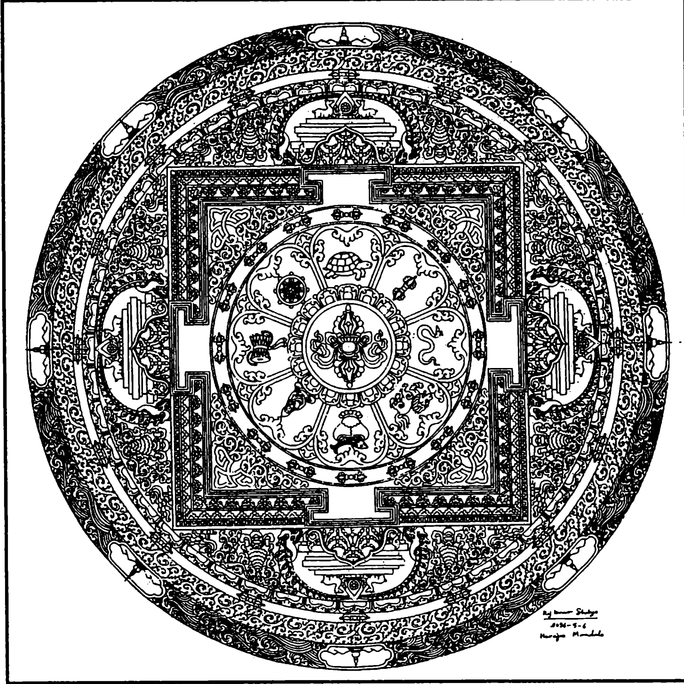
नेपाः देय्या धर्म, संस्कृति व कलायात बांलाक अध्ययन यायेगु ज्वलय् मन्दः यागु महत्व यक्व दु । भ्की सकल प्राणीपिनिगु भवचक्रय् न्ह्यागु हे ज्याखँया ल्यूने महान दर्शनया ज्ञान गुणयागु तःधंगु भूमिका सुलाच्वंगु दइ । भ्कीसं वहे ज्ञान गुणयात थुइके मफयाः, थूपिन्सं ज्ञान गुणयात छ्यले मफयाः आपालं दुःखय् तक्यनाच्वनी । थुज्वःगु दुःखयागु चक्रयात त्वःफिकेत महासुख रुपी ज्ञान श्रवण याये माःगु खनेदु । थुकियात मन्दः रुपी प्रतिकयात थुइकेमाःगु जुल । भ्कीत वइगु न्ह्यागु हे दुःखयात न्हंकेया निंतिं छगू कुलं उत्पत्ति जुयाबिज्याःम्ह द्यःयागु दर्शनया बोधिज्ञान ग्रहण यायेमाःगु खनेदु । अथेतुं मू द्यःयात म्हसिकेया निंतिं मे-मेपिं द्यःपिनिगु भावयात नं थुइकेमाःगु जुइ । उकिं द्यःपिनिगु छगू पुचःया स्थान वा बिराजमान जुया बिज्याइगु दरवार वा देगःयात मन्दः धाइ ।

मन्दःया दकलय् पिने भ्कीपिं सकल प्राणी पिनिगु भवचक्र संसारयात थाय् बियातःगु जुल । थुगु अवस्थाय् अति दुःख सियाच्वंपिं प्राणीपिनिगु स्थानया निंतिं अष्ट-समसान बियातःगु जुल । अनंलि अग्निरुपी मन्दः (ज्वालावलि) यागु स्थान दइ, गुकिं भ्की प्राणीपिंके दूगु राग, द्वेष, मोह न्हंकेगु ज्या याइ । वयां दुने बज्रयागु मालारुपी मन्दः (बज्रावलि)या स्थान दइ, गुकिं भ्की प्राणीपिनिगु महासुख बोधिज्ञानया निंतिं दृढ संकल्प, अक्षोभ्य बल प्राप्त यायेगु ज्या याइ । वयां नं दुने पद्मयागु मन्दः (पद्मावलि) यागु स्थान दइ, गुकिं भ्की प्राणीपिनिगु मन, वचन व कर्मयात शुद्ध, कोमल व निर्मल यायेगु ज्या याइ । अनंलि समुन्द्र रुपी मन्दः (जलावलि) यागु स्थान दइ, गुकिं भ्की प्राणीपिनिगु कर्मठता, विश्वास, धैर्यतायागु परीक्षा कायेगु ज्या याइ । गुबले भ्कीसं थ्व प्यंगू मन्दःयात पार याइ, उबले महासुख लाभ जुइगु बोधिज्ञान ग्रहणया निंतिं विश्वबज्र रुपी त्वाथलय् थ्यनी । त्वाथलं थहां वनेबलय् धर्मचक्र प्रवर्तन रुपी हरिणचक्र (मृतदावन) या तोलं दूगु ध्वाखाय् थ्यनी । द्वारपालरुपी द्यःपिं प्यखेरंया ध्वाखाय् बिराजमान जुया बिज्यानाच्वंगु दु । अनंलि बैठकयागु ब्व खनेदइ । गुकिइ आपालं द्यःपिं बिराजमान जुया बिज्यानाच्वंगु दइ । अनंलिपा मू द्यःयात छगू पुचः द्यःपिन्सं छचाःखेरं चाहुला बिज्यानाच्वंगु खनेदइ ।

थथे मू द्यःया दर्शन खँ (महासुखरुपी बोधिज्ञान) छगू थुइकेया निंतिं थीथी मार्ग पार यायेगु नक्साथें जाःगु छगू मन्दः जुल ।

हेवज्र मन्दः छगू चित्रण

दकलय् पिने अष्ट समसान, पंच तत्व भूमियागु स्थान कयातःगु दु । अनं दुने छसिकथं अग्नि (ज्वालावलि), बज्रमाला (बज्रावलि), पद्ममन्दः (पद्मावलि) तयातःगु दु । वयां दुने जलरुपी कलश, सिमा, घाँय्‌बुट्टा (जलावलि) तयातःगु दु ।

फिगर

१. मन्दःया दथुइ हे बज्रद्यःया प्रतिक कथं बज्र तयातःगु दु ।

२. वंता (पूर्व) पाखे गौरीयोगिनीया प्रतिक कथं मत्स्यपात्र तयातःगु दु ।

३. येता (दक्षिण) पाखे कौरीयोगिनीया प्रतिक कथं दबदब तयातःगु दु ।

४. इता (पश्चिम) पाखे बेताली योगिनीया प्रतिक कथं कापलि तयातःगु दु ।

५. यंता (उत्तर) पाखे घम्मरी योगिनीया प्रतिक कथं नाग तयातःगु दु ।

६. यउकुलि (उत्तर-पूर्व, ईशान कोण) पाखे

पुकाशी योगिनीया प्रतिक कथं सिंह तयात:गु दु ।

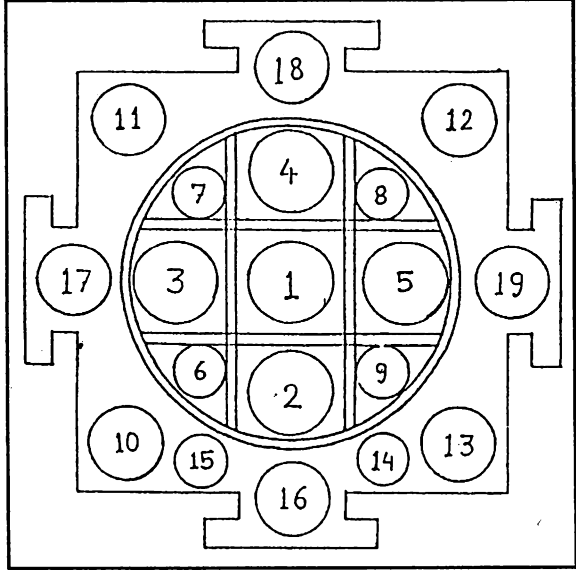
७. वंकुलि (दक्षिण पूर्व, आग्नेय कोण) पाखे सबरी योगिनीया प्रतिक कथं धर्मपाल तयात:गु दु ।

८. वय्कुलि (दक्षिण पश्चिम, नैऋत्य कोण) पाखे चण्डाली योगिनीया प्रतिक कथं चक्र तयात:गु दु ।

९. यंकुलि (उत्तर-पश्चिम, वायव्य कोण) पाखे दम्बिनी योगिनीया प्रतिक कथं बज्र तयात:गु दु ।

गुह्यसमाज मञ्जुबज्र मन्द: ब्वज्या

१. गुह्यसमाज मञ्जुबज्र
२. महावैरोचन
३. महारत्नसंभव
४. महाअमिताभ
५. महाअमोघसिद्धि
६. लोचनी तारा
७. मामकी तारा
८. पाण्डुरा तारा
९. तारा
१०. रुपबज्र
११. शब्दबज्र
१२. गन्धबज्र
१३. रसबज्र
१४. स्पर्शबज्र
१५. धर्मधातुबज्र
१६. यमन्तक
१७. प्रजनान्तक
१८. पद्मान्तक
१९.बिघ्नान्तक

कलाकृति व कलाकारतय्सं जा:गु छ्गू तसकं हे बांला:गु नगर कथं यल देय् हलिमय् हे नां जा: । थ्व नगरय् प्राचीनकालंनिसें हे विलक्षण प्रतिभा दुपिं सिद्धहस्त कलाकारत पाखें इलय् ब्यलय् थ:गु कलाया ब्वज्या याना वयाच्वंगु खँ भीसं स्यूगु हे जुल ।

थ्वहे ज्वलय् यल उप-महानगरपालिकाया ग्वसालय वंगु २०५५ साल भाद्र २५ निसें २९ तक जूगु "यल त:नख:" (ललित महोत्सव)या लसताय् अक्षेश्वर महाविहार, पूच्व बहीया चुकय् मू प्रशिक्षक भाजु डी.वि. लामापाखें स्यनेज्या जुयाच्वंगु बौद्ध विहार संघं न्ह्याका वयाच्वंगु "चित्र तथा मूर्तिकला व्यवस्थापन समूह" पाखें नेपालय् हे न्हापांखुसिइ २० फूट व्यास व अथेहे ६३ फूट त:चाक:गु "गुह्यसमाज मजुबज्र मन्द:" या ब्वज्या जूगु ख: ।

प्रशिक्षक भाजु राजकुमार शाक्यया डिजाइन व निर्देशनय् कजी भाजु ऋद्धिरत्न

शाक्य व ८० म्ह प्रशिक्षार्थीपिनिगु पुचलं खुन्हुया दुने उगु मन्द: पूवंकूगु ख: । धू रंग जक छ्यूयला: दयेकूगु उगु मन्द:यात अथेहे ३,००,००० म्हसिनं स्व:व:गु ख: ।

गुह्यसमाज मञ्जुबज्र मन्द:या म्हसिका

थुगु मन्द:या दुथइ मञ्जुबज्र द्य:या प्रतिककथं नीलवर्णया बज्र तयात:गु दु । मन्द:या वंता (पूर्व) पाखे महाबैरोजन द्य:या रूप कथं श्वेतवर्णया चक्र तयात:गु दु । येता (दक्षिण) पाखे महारत्न संभवया चिं कथं पीतवर्गया रत्न तयात:गु दु । इता (पश्चिम) पाखे महाअमिताभया चिं कथं रक्तवर्णया पद्म (पलेस्वां) तयात:गु दु, व यंता (उत्तर) पाखे महाअमोघसिद्धिया चिं कथं हरितवर्णया खड्ग तयात:गु दु । अथेहे वंकुलि (आग्नेय कोण) पाखें लोचनीतारा, वय्कुलि (नैऋत्य कोण) पाखें मामकी तारा, यंकुलि (वायव्य कोण) पाखे पाण्डरा तारा व यउकुलि (ईशान कोण) पाखे ताराया प्रतिक कथं छ्सिकथं धर्मचक्र, बज्र, पद्म व खण्ड्ग तयात:गु दु । उकथं हे वंकुलि पाखे रुपबज्र, वय्कुलि पाखे शब्दबज्र, यंकुलि पाखे गन्धबज्र व यउकुलि पाखे रसबज्रया प्रतिक कथं छ्सिकथं ज्वलान्हाय्कं, वीणा, शंख व सि (फलफुल) तयात:गु दु ।

मन्द:या मू ध्वाखाया ज:ख: द्वारपालया रुपय् स्पर्शबज्र व धर्म धातुबज्रया प्रतिक कथं वस्त व त्रिकोण तयात:गु दु । वथें हे प्यंगू दिशाया प्यम्ह द्वारपाल कथं प्यम्ह भैरवपिं वंताय् यमन्तक, येताय् प्रजनान्तक, इताय् पद्मान्तक व यंताय् बिहनान्तक द्य:पिनिगु प्रतिक कथं छ्सिकथं धर्मचक्र, दण्ड, पद्म व विश्वेबज्र तयात:गु दु । प्यम्ह लोकपाल द्य: धृतराष्ट्र, विरुपक, विरुपाक्ष व वैश्रवणपिन्सं सदा हे मन्द:या रक्षा याना बिज्यानाच्वंगु दु । वसपोलपिनिगु हे प्रतिक कथं छ्सिकथं वीणा, खड्ग, चैत्य व ध्वंज तयात:गु दु ।

थुकथं मन्दलं विश्वशान्तिया निंतिं सकल मानवजातिया भिं सुखया लागिं भीत राग, द्वेष, मोहयात त्व:तेगु हसना (सन्देश) बियाच्वंगु दु ।

(विद्यार्थी चित्र तथा मूर्तिकला)

Guhyasamaj Manju-vajra Mandala"

An introduction of "Guhyasamaj Manju-vajra Mandala"

Lalitpur -- a city famous around the world for its good carftsmen and beautiful monuments, pagodas, shrines, temples and monsateries. The city is recognized for its artisans and craftsmen who are following their traditional occupations from the earlier time. The artisans have often organized exhibitions on their arts and skills from time to time.

An exhibition of "Guhyasamaj Manju-vajra Mandala" was organized by the students of art and

sculpture training class of Aksheshwor Mahavihar at the courtyard of the Mahavihar (Monastery) under the co-ordiantion of Mr. Raj Kumar Shakya, a young well-known artist of Lalitpur.

Mr. Shakya, the designer of the mandala, had the concept of the mandala display in which 80 enthusiast students of the training class were involved. It took 72 hours (6 days) of hardwork for them to complete the mandala which was of 20 ft. in diameter and was sketched with powder of different colors. The mandala was exhibited during "Lalit Festival" organized on the occasion of "Visit Nepal Year 1998" form 10-14 September 1998. Around 300,000 people are believed to have witnessed the grand exhibition.

"Guhyasamaj Manju-vajra Mandala"

Mandala plays a very significant role in Buddhist Tantrism. In order to practice Tantra, one has to receive empowerment form a Vajra-master Ahtajra master. First of all has to do self-initiation which means to imagine in the aspect of the deity within the mandala. The disciple takes vows and visualizes entering into the mandala, according to the instructions of the Vajra-master and receives empowerment. Only after this, the disciple is authorized to study the inner meaning of the mandala-itself. Therefore, the mandala is used for self-initiation, for empowerment, for visualization in one's meditaition, to request gods to take their respective places in the mandala during various pujas and to gain right realization symbolized in the mandala. That's why it is intended only to be seen by initiates of practitioners who

can understand its deeper meaning.

Many people have described mandalas in different ways, some people say it is a sacred circle and center geometrically divided into circles with square inside which may contain Buddhist symbols and deities. According to Sanskrit, the world mandala means "taking the essence". But according to the famous Buddhist scholar Dr. Banarasi Lal, the world Mandala is a combination two different words "Mande" and "La". "Mande" means a perfect - enlighentment known as Boddhigyan or Nirvan and "La" means to receive or accept. Thus, the word mandala means to receive or accept perfect Enlightenment known as Boddhigyan or Nirvan.

There are different kinds of mandalas accroding to different aspects and appearances of the center deities, according to the four classes of Tantra-kriya, Carya, Yoga and Mantra Anuttarayoga, according to the material used in making the mandalas and according to various traditions such as Nyingmapa, Kargyua, Shakyapa, and Gelukpa. This mandala is made up with powder color. So it falls into the second category.

In order to know the name of this mandala, we have to look at the center of the mandala, where there is a vajra which is a symbol of Manju-vajra. Hence, it is Guhyasamaj Manju-vajra Mandala. In the east there is a wheel which represents Vairochana Buddha, in the south a jewel which represents Ratnaoshambhava Buddha, the the west a lotus which represents Amitabha Buddha and in the north, a sword which represents Amoghsiddhi Buddha in this

mandala. Actually the symbol of Amoghsiddhi is viswo-vajra or double vajra. But, here is depicted a swod. It is not known why. It needs a research.

In the south-east corner of the central circle, there is another wheel of the law. It represents the female counterpart of Vairochhana, Lochana. In the south-west corner, a vajra representing the female counterpart of Akshobhya, Mamaki. In the north-west corner, a lotus which represents the female counterpart of the Amitabha, Pandura and in the north-east corner a sword representaing the female counterpart of Amoghsiddhi, Tara.

Outside this circle at the south-east corner, there is a mirror to represent Rupa-vajra, at the south-west corner, a Vina or a musical instrument like a guitar to represent Saptavajra, at the north-west corner, a conch which represents Gandhavajra and at the north-east corner a cup with fruits representing Rasa-vajra. At the eastern side of the mandala there are two symbols, one is near south-east corner and another in near north-east corner. Near the south-east corner there is a triangle with Ranjana letter. It represents Sparsa-vajra. Near the north-east corner, there is a mantle like object which represents Dharmadhatu-vajra.

Outside this square, at the center of four gates, there are four symbols which represents 4 guardian deities known as Dharmapalas. They represent ego-grasping which is not obstruction to liberation. Their function is to remove or eliminate all sorts of obstacles or obstructions for the protection of Dharma. In the eastern gate, there is a wheel of the law to represent Yamantaka. In the southern

gate, there is a mace to represent Prajnantaka. In the western gate, a lotus representing Padmantaka and a viswo-vajra or double vajra at the northen gate to represent Vighnantaka.

Above each of these four gates, we see a toran or tympanum with round like object, they are garland of pearls. Above this toran on the root of the gate we see two gazelles with a wheel of law at the centre which symbolizes a place for learning a Dharma, law of nature. The square of the mandala is depicted on the Viswo-vajra or double vajra in cross shape which represents turning of the wheel of Vajrayana continuously. The square of the mandala represents a sacred temple with four gates at four cardinal points. Either sides of the gates, we see "L" shaped bands decorated with a garland of pearls. They are walls of temple on which the gates stand. The first and second band with petal like band represents the end of the roof of the temple. Under these bands, there is another band with a garland of pearls which represents an ornament hanging on the wall. Then comes another small lined band which is a beam of the temple. After this band there is another big band. It is the outer platform of the mandala or temple.

The circle inside the square are known as inner circles where as the circles outside the square are known as outer circles. The outer circles consist of three circles. First of all we see a circle with brilliant flames in five alternating colors which is known as "mount of fire". This circle of fire should symbolically burn up all obstacles, impurities, and ignorance of a Sadhaka or meditation practitioner

entering to the mandala. Thus, it prevents the unenlightened and not initiated from getting to the mysteries of the mandala. Then comes a circle with vajra which represents perfect enlightenment or Boddhigyan. The last or third circle is made of lotus petals which symbolizes unfolding of a spiritual vision. It also indicates everything inside this circle as sacred as lotus. Thus the inner side of the outer circles and square is decorated with sacred symbols such as conch, umbrella and a vase etc. Four corners of this mandala is also decorated with four great kings of the Dharma known as Dhritarastra of eastern direction, Vaisravarna of northern direction Virudhak of southern direction and Virupaksha of western direction.

Another interpretation of these circles is also worthwhile to know. According to this interpretation, a circle of fire represents impermanence because everything will loose their existence and become ash after burning. The circle of vajra represents unfolding scope of entering the mandala to get enlightenment. The circle of lotus petals means a sacred place or temple. Thus these rings mean to say that time is impermanent. So we cannot say we will practice Dharma in future because we many die in any moment. Hence, we must have followed with a great scope in this life. That great scope must be entering inside the mandala to reach the center of the mandala to gain or receive perfect enlightenment or Boddhigyan.

मन्दः छगू विवेचना

❑ राजेन्द्रमान वज्राचार्य*

तग्वः गं, लायकू, यँ

मन्दः छु खः ?

मन्दःया संस्कृत अर्थ अभ्र धायेगु खःसा साधारण बोलिचालीया भासं धायेगु खःसा मन्दः धयागु छगू चक्र खः । थुकि सरल रेखा, चक्र, कोण आदिया छगू अन्तरिक्ष व ब्रम्हाण्ड (Cosmos) या शक्ति केन्द्रनाप स्वापू दयाच्वनी ।

धार्मिक भासं धायेगु खःसा मन्दः धयागु छगू जादु/तान्त्रिक (magic) चक्र खः । गुगु चक्रया छ्यूलाबुला सुरक्षात्मक ज्याया लागिं, ध्यान, योग, समाधिया लागिं, चैत्य, स्तुप आदि स्थापनाया लागिं, पाठपूजाया लागिं जुयाच्वंगु खनेदइ ।

मन्दःया महत्व

बौद्ध धर्म व दर्शनय् महायान व वज्रयान परम्पराय् मन्दःया अतिकं हे महत्वपूर्ण भूमिका खनेदयाच्वंगु दु । मानव जगत जक मखसें प्राणीमात्रयात आपत्तिं मुक्त यानाः सुख बी धर्मगुरु (वज्राचार्य)पाखें पूजाआजा, धर्मदेशना, धलं दंकाः थ्व मन्दःया प्रयोग याकूसें मन्दःया महत्व झीगु न्ह्यःने न्ह्यब्वयाः थौंतक मन्दःया महत्वयात जीवन्तता बियातःगु दु ।

मन्दःया कल्पना केन्द्र विन्दुया खतं मू दर्शन न्ह्यब्वय् खतं, बुद्ध, लोकेश्वर, बोधिसत्व, शक्तिदेव देवीतसें उकियात वर्गाकार दयेकाः प्यखेरं लुखातसें समस्त ब्रम्हाण्ड व सांसारिक महान शक्ति चक्रं चाःहीकाः मन्दःया परिकल्पना जुयाच्वंगु दइ । थ्वहे चक्र मन्दलय पद्ममण्डल, वज्रमण्डल, जलमण्डल, अग्निमण्डल, वायुमण्डल, पृथ्वीमण्डल आदि इत्यादियात नं थाय् बियातःगु दइ । थुकथं छगू मन्दःया परिकल्पना बौद्ध धर्म व दर्शनय् जुयाच्वंगु छगू विस्कंया महत्व थौंया वैज्ञानिकतय्सं नं प्रमाणित यायेधुंकूगु दु ।

मन्दःया विविधता

महायान वज्रयान बौद्ध धर्म व दर्शन अनुसार यक्व यक्व हे प्रकारया मन्दःत महत्वपूर्ण कथं खनेदयाच्वंगु दु । श्रीवज्र धातुमन्दः, श्री धर्मधातु मन्दः, श्री नैरात्भ्य मन्दः, श्री दुर्गति परिशोधन मन्दः, श्री चक्र

** च्वमि वज्राचार्य पर्यटन प्रवर्द्धन अभियान नेपालया नायः, महादेव मखन क्लबया वरिष्ठ सल्लाहकार, जे.जी.ओ. नेपालया महासचिव, नेपालया बौद्ध धर्म संघया सहसचिव, त्रिरत्न कोषया सदस्यसचिव, नेपाल हस्तकला उद्योग संघया कार्यकारी सदस्य, वज्राचार्य संरक्षण गुठीया कार्यकारी सदस्य खः ।*

सम्बर मन्द, श्री वज्रवाराही मन्दः, श्री लोकेश्वर मन्दः, श्री बुद्धमन्दः, श्री ग्रहमन्द, श्री कालचक्र मन्द, श्री धर्मधातु वागिश्वर मन्दः आदि इत्यादि ।

मन्दय् न्ह्यब्वयातइगु प्रतीक चिं व रंग

मन्दःया विविधता नापनापं थी थी कथं प्रयोग जूसां वैरोचन बुद्ध, लोचनी तारा, वज्रकुश, केन्द्रविन्दू, नाग आदियात तुयुगु रंग पानातःगु दइ । अथेहे वँचुगु रंग अक्ष्येभ्यम, मामकी तारा, वज्र, पलेस्वां, यमदण्ड आदि यात छ्यूलातःगु दइ । ह्याउँगु रंगं अमिताभ पान्दरा तारा, वज्रस्फोट, वज्रलास्यां, वज्रमाला, वज्रगीवा, ध्वजा च्वयातःगु दइसा म्हासुगु रंगं रत्नसम्भव, वज्रपास, वज्र, हिंसि आदि च्वयातःगु दइ । वाउँगु रंगं अमोघसिद्धि आर्यतारा, वज्रांवेश च्वयातःगु दइ ।

मन्दलय् धर्मचक्र, वज्रपास, चक्र, यमदण्ड, स्वस्ती, पास, खत्वां, आशन, कर्त्ति, पात्र, अन्न, हिंसि, खड्ग, जपमाला, अंकुस, सितार, वन्चरो, ताः, कमण्डलु, विश्ववज्र, वज्र, लंपिचा, रत्न, अग्नी, वायु, लः, पलेस्वां, सफू, मणि आदि प्रतीक चिं छ्यूलातःगु दइ ।

थ्व दक्वं रंग व प्रतीक चिंयात थीथी मन्दलय् थी थी कथं मध्य, पूर्व, दक्षिण, पश्चिम, उत्तर, आग्नेय, नैऋत्य, वायब्य, इशान, आदि इत्यादि दिशाय् छ्यूलातःगु दइ ।

मन्दःया आधुनिकता

मन्दःयात थौंकन्हय्या आधुनिक इन्जिनियरिङ्ग भासं धायेगु खःसा थ्व छगू चैत्य, स्तुप, चिभाः, ब्रम्हाण्ड, अन्तरिक्षयागु नक्सा (आकाशं खनेदइगु) खः । थुके ब्याक्कं दुग्यंक नक्सा च्वयातःगुया हे आधारय् चैत्य, स्तुप, वायुमण्डल, ब्रम्हाण्ड व ज्योतिषशास्त्र तकं अध्ययन यासें उकियागु निर्माण (दयेकेगु) ज्या जुइ ।

अथेहे भीगु अविद्यां यानाः चाःहिला च्वनेमाःगु जन्म, मरणया संस्कारयात भवचक्र अर्थात् जीवनचक्र मन्दलं (Wheel of life) न्ह्यब्वयाच्वंगु दइ ।

नेपाःया सन्दर्भय् मन्दः

भीगु बौद्ध ग्रन्थ स्वयम्भू पुराणय् 'नेपालमण्डल' 'नेपाल महामण्डल' 'नेपाः गाः' खँग्वः छ्यूलातःगु दु । अथेहे लिच्छवीकालीन शिलालेखय् नं 'नेपालमण्डल' धकाः कियातःगु खनेदु । नेपाःगाः धायेबखतय् यक्वस्यां येँ, यल, ख्वप स्वनिगःयात म्हसीकाच्वंगु दु ।

तर नेपाःया मौलिक बौद्ध धर्मया परम्परा कथं समाधि योगया लागिं पीठ सेवा वनेमाःगु थाय् चन्द्रलखु, पासिक्व, कमलाती, लुमधि, फिवो, पचली, नैअजिमा, कंग, लुति, तनजु, म्हसमि, तोदन, कति, मिसिदो, सोरुथी, जालंधर, बःखु, ग्वःखु, गवंमेरु, तुप्या, सादुकुना, समेदा, ओतीर्थ, ब्यांगा, भांग यानाः मुक्कं २४ गू पीठयात चाःहुले बखतय् स्वनिगःसिबें पिने वनाः त्रिशुली, दोलालघाट, कोशीक्षेत्र थ्यंक लानाः छगू चक्र (मन्दः) जुयाच्वंगु दु ।

व्यवस्थित कथं पीठ तय्त तयेबखतय्

छगू केन्द्र (पीठ - कान्तेश्वर) यात चित्त चक्र (मन्दः), वाक चक्र (मन्दः), काय चक्र (मन्दः) न चाःहुलाच्वंगु छगू मन्दः तयार जुइ । वहे मंन्दः नेपालमण्डल अर्थात् नेपाल महामण्डल बौद्ध धर्म कथं दयाच्वंगु दु । थुकथं पूवनीगु नेपालमण्डल भीगु चक्रसम्बर मन्दःनाप पायृछि ज्वःलाःगु खनेदु ।

थःगु खँ

थुकथं नेपाःया सन्दर्भय् मन्दः बौद्ध धर्म व दर्शन कथं ताःलाःगुया हे कारणं जुइमाः २६०० दँ न्ह्यः हाकनं सिद्धार्थ गौतमया जन्म नं भीगु देय् नेपालय् हे जुयाः बोधिज्ञान प्राप्त यासें हाकनं छक्वः बौद्ध धर्मया प्रवचन, मार्गदर्शन बिसें निर्वाण जुयाबिज्याःसां थौंया २१ औं शताब्दीया अशान्ति, अमानवीयता युद्ध, लोभलालच व द्वेषपूर्ण विश्वयात थौंतकं शान्ति, समृद्धि व सह अस्तीत्वया सहयोगी भावनाया स्यल्लाःगु दर्शन व धर्मया प्रयोगात्मक, वैज्ञानिक व सत्य तथ्यय् आधारित बौद्धधर्म त्वःताथकल । थ्व छगू बिस्कं महत्वया खँ खः ।

भीसं स्यू, छपु सिन्का थें च्वंगु कथियात वर्गाकारय् तल । उकियात न्याक्क क्वतिल धाःसा व वर्गाकार सिन्का कथि त्वथुले फु । तर व हे सिन्का कथियात गोलाकार चक्र (अर्थात् मन्दः थें) दयेकल धाःसा वर्गाकार दयेकूगु अवस्थासिबें अप्वः बल्लाइ ।

उकिं हे जुइफु भीगु देय् नेपाः (नेपाल महामण्डल) जूगुया कारण न्ह्याक्व हे क्वतलेत स्वःसां थौंतक स्वतन्त्र व स्वाधीन देय् जुयाच्वनेफत । नेपाः = नेवाः = नेपाः भीगु देय् जूगुया कारणं भी नेवाःतय्त न्ह्याक्व हे क्वतेलेगु षडयन्त्र याःसां नेपाः महामण्डल = नेवाः महामण्डल = नेवाः महाचक्र जूगुया कारणं षड्यन्त्रकारीत छन्हु नेवाः महाचक्रय् लानाः षड्यन्त्रकारीतय्गु अन्त्य जुइतिनि, थ्वहे सत्य खः । थ्वहे तथ्य खः, थुकिइ भी निर्भिक, निडर जुयाः न्ह्याःवने जकं फयेमाः भीगु जीत अवश्य जुइ ।

सुभाय् - भिंतुना !

सन्दर्भ ग्वाहालि सफूत

१. The Seeker's Glossary of Buddhism, Sutra translation committee of the United States and Canada, 1998.
२. Oxford Advance learner's Dictionary of current English, Oxford Univ. Press, 1998.
३. Sacred Art of Nepal, Handicraft Association of Nepal.
४. नेपाल मण्डलया बौद्ध संस्कृति सम्मेलन - ११११९, लोट्स रिसर्च सेन्टर, २०५६
५. वज्रधातु मण्डल, वज्राचार्य संरक्षण गुठी, ११११९
६. बौद्ध धर्मया पूजाया सिद्धान्त तथा व्यवहार, दि अरुण, २०५२
७. नेपालको शिल्प सम्पदा, नेपाल हस्तकला उद्योग संघ, २०५५
८. चैत्य व भावना, मानदास लुमन्ति प्रकाशन, ११०७
९. A dictionary of Comparative Religion, Weidenfeld & Nicolson, London, 1970.

विशुद्ध चित्त मन्दः

❑ *लोक चित्रकार*

भीगु धर्मशास्त्रय् स्वनिगःयात नेपालमण्डल धायेगु यानातःगु दु । मण्डल व भीगु जीवनया स्वापू तसकं हे क्वातु । उकिं भीगु तजिलजिइ नं मण्डलया प्रयोग थीथी कथं यानातःगु खनेदु । भीगु शास्त्रय् नं भी मनूत स्वयम् नं छगू मण्डल खः धकाः धयातःगु दु । अथेहे सम्पूर्ण ब्रम्हाण्ड नं मण्डल खः, उकिं भी नेवाःतय् जीवनशैली व व्यवहार आदि नं मण्डलं पिने मलाः । थाय्थासय् च्वयातःगु, कियातःगु मण्डलत नं भीसं खनाच्वना । तर भीसं थ्व छु खः, छाय् खः धकाः विचाः यात धाःसा भीसं कने थाकु, न्हियान्हिथं खनाच्वना नं मस्यू अथेहे पूजापाठ नं यानाच्वना थ्व नं भीसं मस्यू, छाय् यानागु धकाः न्यनेकनेगु बानी भीके मदयाच्वन । वादे वादे जायते तत्ववोध धैगु वानी भीके मदु । थ्व च्वयातःगु कियातःगु दयेका दुगु फुक्क मण्डल वास्तविक मण्डल मखु । वास्तविक मण्डलला भीगु चित्तया दुने, बांलाक ब्वलनाच्वंगु बोधिचित्त प्रतीक खः । थथे दुनेया खँ खनि मखुगु जुयाः चित्र वा किपा आदि धातु प्रयोग याना मण्डल दयेकाः उकिया बोध यायेया लागि छगू प्रतिकात्मक रुपय् दयाच्वंगु वस्तु खः धैगु भीगु धर्मशास्त्रं कनातःगु दु ।

आः थ्व मण्डल धैगु शब्दया अर्थ छु खः ? मण्डल शब्द धैगु सामान्यतया चाकलाःगु वस्तु खः धैगु संकेत याइ । अज्याःगु चाकःलाःगु वस्तु खः गनया केन्द्र चैतन्य महासुख प्राप्तिया प्रस्थान यायेगु जुइ अथवा बोधिमण्ड खः । मण्डल छगू केन्द्रित संसार खः, गुगु अतिकं पवित्र, अले थुकिया पवित्र क्षेत्र स्पष्ट जू गुकिया दुने, वोधिज्ञान लायेगु कार्ययात छु नं बांमलाःगु, मभिंगु तत्वपाखें थीमखु ।

गुगु नं धर्मय् 'चक्र' अथवा चाकःलाःगु धैगु पूर्णताया प्रतिक जुयाच्वनी । बौद्ध दर्शनय् चाकःलाःगु धैगु तथागत गर्भया पूर्णता खः धैगु खँ कनातःगु दु । ठीक अथेहे गथेकि धर्मचक्र, गुकी केन्द्र चक्का उकिया ज्वनाच्वनीगु तार (spokes) त । गुगु सम्पूर्ण तथागत बुद्धपिनिगु थीथी कथंया पुण्यं व गुणं परिपूर्ण जुयाच्वनी । मण्डलया मेगु अर्थ खः मित्र मण्डली खः गुकी सम्पूर्ण बुद्ध व बोधिसत्वपिनिगु जमघट जुाच्वनी । सुभाकर सिंहया अनुसारं मण्डलया अर्थ संघ खः गन विभिन्न संसारं अल्याख बुद्धपिं मुनाच्वनी । बुद्धपिंसं चित्तया राजा (महावैरोचन)या केन्द्र तयाः बुद्धपिंसं चाहुकाच्वनी । महावैरोचनया अनुसारं मण्डल छगू चक्र खः गुकिं बुद्धपिं बुइकी, थुकिं अलौकिक, अनन्त, अतुलनीय, (तुलना

याये मफयेक) गन्ध स्वाद दु । मण्डलं बुद्धपिं बुइकी, छाय्धा:सा बोधिचित्तया पुसाया विकास खनेदया वइ गुगुकि चित्तया चाय् पिनात:गु खः । करुणाया लः बियाः प्रज्ञाया उर्जा बियाः उपाययया जीवन बियाः महाशुन्यताया आकाशय् धर्म स्वरुपय् विकास जुयावइ, पूर्ण रुपय् बोधिवृक्ष जुइ । व हे मण्डल खः ।

मन्दः बुद्धत्वया उत्पत्तिया साधन खः । मन्दलं निर्वाणयात प्रवाह याइ । उकिं वुद्धपिनिगु जन्म मन्दलं जुइ । मन्दः छगू रुपरेखा खः गुगु बुद्धत्वया लाभया लँपु खः । वोधिचित्तया पुसा ह्वलाः पूर्ण रुपं उपाय कौशल्य यानाः, बुद्धया क्रियाकलापं बोधिज्ञान लायेत ग्वाहालि याइगु नक्सा खः ।

अतुलनीय स्वाद धकाः लाक्षणिक कथं क्यनात:गु खँ दुरुं घ्यः पिकायेगु प्रकृयायात कयात:गु खनेदु । 'मण्ड' धइगु घ्यः खः गुगु दुरुया अति शुद्ध रूप खः । अथेहे 'लः' धइगु दुरुं घ्यः दयेकेगु प्रकृया खः । थुकथं दुरुया सम्पूर्ण शुद्धगु वस्तु घ्यः खः थें तुं 'मण्डल' धइगु नं ब्रम्हाण्डया छगू छगू छाने यायेगु प्रकृयां वःगु परिणाम खः ।

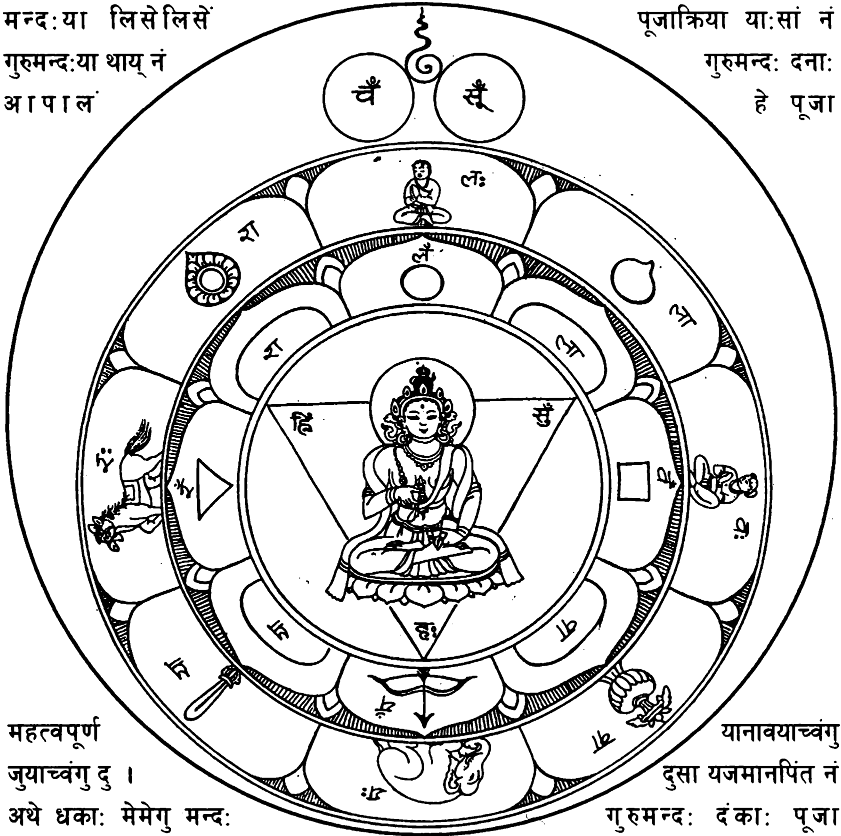
दुरुया समुद्र धर्मता खः । अविद्याया कारणं नं व धर्मता खंके मफुगु खः । थ्व अभ्यासया माध्यमं खंके फइगु खः । गथे समुद्र मन्थन यानाः अमृत लिकाइ, अथेहे तथागत गर्भयात थीथी अभ्यास, ध्यान, दानया अभ्यास यानाः शुद्धगु ज्ञान लाना कायेफैगु खः ।

'मन्दः' उज्वःगु हे शुद्धगु स्वरुप खः, गथे कि दुरुइ घ्यः । घ्यः शुद्ध, साःगु व अव्यक्तगु सवाः दुगु चीज खः । मन्दः नं अथेहे शुद्धगु स्वरुप खः । गनकि मभिंगु चीज त दैच्वनीमखु । आनन्दया केन्द्रविन्दु खः । दुरुया समुद्रय् काय्वाक्तचित्तया मन्थनं तथागर्भ रुपी घ्यःया उत्पत्ति जुइ । ☯

गुरुमन्दःया म्हसिका

❑ सर्वज्ञरत्न वज्राचार्य

बौद्ध परम्पराया विविध पूजाक्रियाया दुने मन्दलं आपालं थाय् कयावयाच्वंगु दु । मन्द:या लिसे लिसें गुरुमन्द:या थाय् नं आपाल महत्वपूर्ण जुयाच्वंगु दु । अथे धका: मेमेगु मन्द: महत्वपूर्ण मजू धयागु मखु । सकतां मन्द:या थ:थ:गु बिस्कं विशेषतां भय्बिया वयाच्वंगु दु । भीगु पूजाक्रिया कर्मकाण्डया दुने आपालं साधना क्रमय् गुरुमन्द: अनिवार्य जुयाच्वंगु दु । अथे जुया निन्तिं गुरु वज्राचार्यपिसं न्ह्यागु पूजाक्रिया या:सां नं गुरुमन्द: दना: हे पूजा यानावयाच्वंगु दुसा यजमानपिंत नं गुरुमन्द: दंका: पूजा याकावयाच्वंगु दु । दसुया रुपय् छुं छुं खँ क्वय् न्ह्यब्वयाच्वना ।

मन्द:या छ्यलाबुला

मचा जंको यायेबलय् अथवा मचायात जा नकेबलय् मचायात नं मांयात नं न्ह्यःने तयाः गुरुमन्दः दंकाः तिनि अन्नप्राशन क्रिया जूवइ । थुगु क्रियां मचा व मांया दुरु जक मखु मचाया शरीरया बुद्धिया लागिं नं अन्न नकेमाःगु जुल । अथेतुं बरे छुइगु, कय्तापूजा यायेगु आदि पूजा यायेबलय् नं न्हापा थें हे लसकुस यानाः पूजा यायेथाय् (यथास्थानय्) फ्यतुकाः गुरुमन्दः दंकाः तिनि त्रिरत्न गमनया नापनापं मेमेगु क्रिया न्ह्याकी । थुकथं हानं मिसामस्तयत बार्‍हाः तइबलय् नं लसकुस यानाहयाः यथास्थानय् फ्यतुकाः न्हापां गुरुजुं गुरुमन्दः दंके बिइधुंकाः तिनि सूर्यमन्दः भावना यानाः माःगु विधि सकतां क्वचायेकी । थथे हे बुराबुरि जंको याइबलय् नं जंको याइम्हेसित न्हापां गुरुमन्दः निं दंकाः लिपा तिनि ग्रहमन्दः, बुद्धमन्दः आदि स्थापना यानाः पूजा यायेमाःगु परम्परा दयाच्वंगु दु । इहि यायेबलय् नं इहि याइपिं मस्तय्त न्हापां गुरुमन्दः दंकाः तिनि इहि क्रिया न्ह्याकीसा पाणिग्रहण अर्थात् इहिपा यायेबलय् नं मिसा मिजं निम्ह नापं तयाः गुरुमन्दः दंके धुंकाः तिनि मेमेगु पूजा न्ह्याकेगु परम्परा दयाच्वंगुलिं गुरुमन्दःया विशेषता व महत्व गाक्कं दयाच्वंगु दु ।

भीगु बुदिं हनेबलय् नं दकलय् न्हापां गुरुमन्दः दने धुंकाः तिनि लिपा नौग्रहया भावना पूजा यायेगु चलन दयाच्वंगु दु । थुगु नौ ग्रहया पूजा यात धाःसा नानातरहया ग्रहदशा योगिनीदशा, विश्वन्तरी दशा आदि मुक्त जुइ धयागु धारणा दयाच्वंगु दु । थुकथं भीगु जनजीवनय् गुरुमन्दः पूजा ला व लुसि जुयाः तःधंगु स्वापू दया वयाच्वंगु दु । थुकथं भीगु पूजाविधिइ गुरुमन्दःया विशेषता आपालं महत्वपूर्ण जुयाच्वंगु दु धकाः मधासें मगाः ।

थथे हे तुं सिइबलय् नं न्हापां पार्थिव शरीरयात कुतालय् तयाः प्यम्हसिनं क्वबियाः स्वां, स्वांमां, अबीर, ताय्, फिपू आदि ह्वलाः यमवाद्यया सुमधुर सलय् जात्रा यानाः गुरुपिनिपाखें दुर्गतिपरिशोधन धारणी ब्वंकाः गबलें विसर्जन मजुइगु थाय् अर्थात् दिप (मसान)या सिँपँय् द्यःने तयाः अन्तय् क्रिया जुइ । उबलय् नं मि तइम्हयात पार्थिव शरीरया लिक्वय् (तुतिक्वय्) तयाः गुरुजुं गुरुमन्दः दंकाः काकपिण्ड, श्वानपिण्ड, प्रेतपिण्ड, थयेकाः दुर्गतिं मुक्त जुइमा धइगु भावना यानाः मिप्वाँय् ज्वंकाः मि तयेकाः दाहसंस्कारया ज्याखँ क्वचायेकी । थथे हे तुं लत्या, खुला, दकिला लय्प्यं थयेगु आदि ज्याखँ यायेबलय् नं यजमानयात न्हापां गुरुमन्दः दंकाः तिनि मेमेगु पूजाक्रियाया क्रम न्ह्याकी । अथे हे अष्टमी, पुन्हि, सन्हू कुन्हु उपोषद व्रत (धलं) दनेबलय् नं न्हापां यजमानपिंत अनिवार्य रुपं गुरुमन्दः दंकाः तिनि मेमेगु मन्दःया धलं दनेगु ज्या जुइ । गथेकि गुरुमन्दःपूजा धुनेवं बुद्धमन्दः, धर्ममन्दः, संघमन्दःया धलं दनी । अनंलि गुम्ह द्यःया धलं दनीगु खः उम्ह हे द्यःया मन्दःया धलं दनेमाल । अथे हे अमोघपास लोकेश्वरया मन्दः, बसुन्धरा देवीया मन्दः, महांकालया मन्दः, भद्रकालीया मन्दः, आदि भीगु धर्म संस्कार संस्कृतिया दुने अभिन्न अंग जुयाः

न्ह्यानाच्वंगु गुरुप्रतिया अगाध श्रद्धा भावनाया चिं खः ।

गुरुजुपिंसं हरप्रकारं नं गुरुमन्दः पूजाया विशेषताया दुने तःगु प्रकारया मन्दः भावना नापनापं रत्नमन्दः व समाधिमन्दःया भावना नं याना वयाच्वंगु दु । थुकिइ मध्ये गुरुमन्दः व रत्नमन्दःया छ्गू हे रूप खः । रत्नमन्दः दोहलपेगु परम्परानाप गुरुमन्दः स्वानाच्वंगु दु ।

समाधिमन्दः धयागु विभिन्न देवदेवीपिं अनुसारं समाधि दनाच्वनी व हे समाधि अनुसारं मन्दः दयाच्वनी । गुम्ह गुम्हं देवदेवीपिं खः उम्ह उम्ह देवदेवीपिनिगु पूजाया नापनापं उम्ह उम्ह देवदेवीया समाधि दनीगु खः ।

थ्व जुल गुरुमन्दःया छ्यलाबुला आः थन गुरुण्डलया भावना व गुरुमन्दःया म्हसिकायात नं थन न्ह्यब्वयाच्वना ।

गुरुमन्दःया भावना

गुरुमन्दः दनीबलय् न्हापां थःगु शरीर शुद्ध यायेगु जक मखु शरीर, वचन व चित्तयात नं शुद्ध यायेया निंतिं स्वकःतक नसला कायेगु ज्या जुइ । गुगु वाक्य खः -

ओं ह्रिं स्वाहा : कायविशोधने स्वाहा ।
ओं ह्रिं स्वाहा : वाक्यविशोधने स्वाहा ।
ओं ह्रिं स्वाहा : चित्तविशोधने स्वाहा ।

थुकथं ओं ह्रिं स्वाहा धकाः स्वक्वः तक नसला कयाः यजमानपिंत नं नसला बियाः काय, वाक, चित्त शुद्ध जुल धयागु भाःपिये धुनेवं पूजाभः थियाः पूजा संकल्प याये धुनेवं गुरुजु व यजमानया चित्त (मन) थुगु पूजाया निंतिं छ्थासं धयागु भावना यानाः यजमानपिंत नं जाकि अन्याकाः (भागियाकाः) काये । अनंलि गुरुभावना यानाः गुरुवे नमः (३) धकाः फुक्क गुरुपिंत वन्दना यानाच्वने ।

गुरुबुद्ध गुरुधर्म गुरुसंघ स्तथैवच
गुरुबज्र धरस्चैव तस्मै श्री गुरुवे नमः ।

अर्थात् : बुद्धगुरु, धर्मगुरु, संघगुरु व गुरुवज्रधर (वज्रधारणा यानाच्वंपिं) व मेमेपिं सकल गुरुवरपिंत वन्दना दु धकाः भावना याये । समस्त गुरु आज्ञा अर्थात् फुक्क गुरुपिनिगु आज्ञायात शिरोधार्य यानाः गुरुमन्दःया भावना यायेगु क्रिया खः ।

थुकथं गुरुवन्दना धुनेवं काय वाक चित्त (शरीर, वचन, मन) अधिस्थान यानाः दिव्य शरीरया भावना यानाः षद्पारमितायात धारणा यानाः चर्तुब्रम्ह विहारयात कत्तिक ज्वनाः बोधिचित्त उत्पति यानाः वोधिसत्व चर्या च्वनाः जगत हित याये धयागु महालक्ष्य ज्वनाः बुद्धपद लाये फयेमा धयागु आसिकाय् दुनाः पापदेशना पुण्यानुमोदना आदि सप्तविधानुत्तर भावना आदि याये धुंकाः मानव की-पतगं जक मखु अदृश्य रूप दयाच्वंपिं दिगपाल गणपिं भूत, प्रेत, पिशाच, दाक दाकिनी आदिपिंत नं सन्तुष्टि यायेफइगु चर्याया रुपं न्ह्यज्याना वयाच्वंगु गुरुमन्दः चर्या खः ।

थुगु गुरुमन्दः चर्या गुरुजु यजमान निखलःस्यां यायेमाःगु चर्या हे गुरुमन्दः भावना खः । महायान, वज्रयान दर्शनया दुनेया न्हापांगु मन्दः भावना खः । काय, वाक,

चित्त शुद्धिया भावना ख: । गुगु गुरमण्डलाचरण विधिं प्रष्ट यानाच्वंगु दु ।

गुरुमन्द:या म्हसीका

गुरुमन्द: मेमेगु मन्दलय् थें नाना तरहया देवदेवीपिं सु नं मदु । द्वार चतुरकोण अथेंतु ज्वालाबलि, पद्माबलि, वज्राबलि आदि छुं नं थुकी दइमखु । थुगु मन्द:यात पृथ्वी मन्द:या रूप कायेफु । गुगु मन्द:या स्वरुप थुकथं दयाच्वंगु दु ।

दथुइ ओ आ हुँ या विजाक्षर काय वाक चित्त स्वरुपम्ह गुरु वज्रसत्व छपा: ख्वा: निगव: मिखा केलेहें कनाच्वंम्ह, मुसुं न्हिला: सकसितं हित कल्याण यायेत पियाच्वंम्ह वज्रासन याना: निपा ल्हा: दया: जवं वज्र ज्वना: थ:गु नुगलय् दिका: वज्रसमानं अभेदगु अविनासिम्ह शुन्यता स्वरुपम्ह धका: म्हसिका बियाच्वंम्ह वसपोल ख: । देपाल्हातं गं ज्वना: थ:गु मुलय् दिका: गं पाखे सकसितं प्रतिपालन यानाबिज्या:म्ह पलेस्वांया द्य:ने आसन याना: त्रिकोणया विचय् लाका: विराजमान जुया बिज्यानाच्वंम्ह ख: । थन त्रिकोणयात धर्मोदय धका: नं धाइ । थुकिया स्वंगू कुनय् नं स्वंगव: विजाक्षर दयाच्वंगु दु । व ख: ह्र:, हिं, सुं, अनंपिने च्याह: पले दयाच्वंगु दु । उगु पले छ्ह: छ्ह:या छगू छगू द्विपया रुपय् दयाच्वंगु दु । उगु द्विपया विजाक्षर व द्विपया आकार व चिन्ह स्वरुपय् अंकित जुयाच्वंगु दु ।

गुरु वज्रसत्वया न्ह्य:नेया पलेस्वानय् यँ धयागु विजाक्षर धनुषवाणया आकार जुयाच्वंगु विदेह धयागु द्विप दयाच्वन । वज्रसत्वया जवपाखे रँ धयागु विजाक्षर दया: त्रिकोणकारगु जम्बुद्विप दयाच्वन । भ्तीगु नेपालमण्डल नं थ्व हे जम्बुद्विपय् दुने लात । वज्रसत्व गुरुया फुसय् त्वँ धयागु विजाक्षरं गोलाकारगु अपरगोदायणी धयागु द्विप दयाच्वन । वज्रसत्व गुरुया देपापाखे वँ धयागु विजाक्षर प्यकुंला:गु उत्तर कुरु धयागु द्विप दयाच्वन । अन कुनय् कुनय् या, रा, ला, वा धयागु विजाक्षरं उपद्विप दयाच्वंगु जुल ।

थनं पिनेया चक्रय् अष्टरत्न स्वरुप च्यागू रत्न दयाच्वन । गुगु रत्नया प्रतीक भ्तीगु शरीरय् सुलाच्वंगु शक्ति (इनर्जि) थुगु शक्तिपतिकं स्वरुप विभिन्न चिन्हत अंकित यानातयेगु परम्परा धायेमाल ।

थुगु अनुसार अनं पिनेया च्याह:पले मध्ये न्ह्य:ने य: धयागु विजाक्षर ऐरावत धयाम्ह किसि तुयुम्ह दयाच्वन । जवय् र: धयागु विजाक्षर वाउँम्ह श्याम कृष्ण धयाम्ह सल दयाच्वन । फुसय् ल: धइगु विजाक्षर स्वीनिता लक्षणं पूर्णम्ह तुयुम्ह मिजंम्ह मनू छम्ह दयाच्वन । देपापाखे व: धयागु विजाक्षर स्वीनिता लक्षणं पूर्णम्ह गबलें बुरि मजुइम्ह मिसाम्ह मनू छम्ह दयाच्वन ।

थुकी यलया गुरुमण्डल अनुसार र: धयागु विजाक्षर मिजंम्ह मनू जुयाच्वन सा ल: विजाक्षरं वाउँम्ह सल: दयाच्वन । थुलि यँया नाप पानाच्वंगु जुल ।

अन न्ह्य:ने व जवया कुनय् या

धयागु विजाक्षर तुयुगु खड्ग दयाच्वन । अनं जवय् व फुसय् कुनय् रा धयागु विजाक्षरं म्हासुगु चक्र दयाच्वन । फुस व खवय् कुनय् ला धयागु विजाक्षरं ज्वाला ज्वाला थिनाच्वंगु मणिरत्न दयाच्वन । खव वा न्ह्य:ने कुनय् वा धयागु विजाक्षर सर्वनिधान जुइगु कलश दयाच्वन । थुगु गोलाकार च्वय् वना: जवपाखे चं धयागु विजाक्षर चन्द्रमा दयाच्वन । खवपाखे सुं धयागु विजाक्षर सूर्य दयाच्वन । थुकथं गुरुमण्डलया स्वरुपय् व्यवस्थित यानात:गु जुल ।

थुकथं सुमेरु पर्वत स्वरुप जुया: गुरु वज्रसत्वया रश्मीं खया: प्यंगू द्विप वं मेमेगु उपद्विपं चाहिलाच्वंगु नानारत्नया प्रकृतिं छाय्पियात:गु महामण्डल भूमण्डलया रुपय् पृथ्वीमण्डल ख: धयागु नं मन्द:या विशुद्धि कनाच्वंगु दु ।

ल्यंपुल्यं

थुकथं दयाच्वंगु गुरुमन्द: गुरुवज्राचार्यपिनिगु दिन चर्चाया मन्द: ख: । गुगु मन्द: न्हिकं यायेबलय् निसें कया: न्ह्यागु पूजाक्रियाय् नं मछ्रयसे मगा:गु मन्द: ख: । थुगु मन्द: यल व येँया परम्पराय् छुं छुं अन्तर द:सां तवि नं गुरुमन्द:या मूल भावनाय् छुं अन्तर मदु ।

गुरुमन्द:या छ्रयलाबुला नापनापं रत्नमन्द:या ध्यान कायेगु व समाधि च्वनेगु परम्परा नं दयाच्वंगु दु । उगु भावनाया दुने गुरुमन्द: धयागु थ:गुहे शरीर भापेगु व उकिया विभिन्न सिम्बल (चिन्ह) त थ:गु हे शरीरया अंग प्रत्यंग भावना याना: थ:गु शरीरयात विशुद्ध याना: रत्नमन्द: स्वरुप थ:गु हे शरीरमन्द: भावना यायेगु ख: । अथे ला आपालं मन्द:त थ:गु हे शरीरया म्ह बचन चित्त (मन) आदिया एकचित्त याना: न्ह्यज्याकेगु कथं काय मण्डल शरीर मण्डलया रुपं कयात:गु दु । मन्द: पूजा विधिया भावना व उगु मन्द:या समाधिया विशुद्धि थुगु तत्वयात बोध याका वयाच्वंगु दु ।

च्वयबुँ, धिमेल्वहँ, येँ

म्हपूजा व मन्दः

❑ क. सिद्धिगोपाल वैद्य

स्वन्ति भी नेवाःतय्गु छगू तसकं हे तःधंगु नखः खः । थुगु नखःया मुख्य ज्या लक्ष्मीपूजा खः । स्वन्हु तक मदिक पुज्यायेगु ज्या जुइगु जुयाः थुकियातं 'स्वन्हुति' धकाः नं धायेगु याः । अथेहे थुकियात यमपञ्चक नं धायेगु याः । यमपञ्चक धायेबलय् क्वःपूजा, खिचापूजा, लक्ष्मीपूजा, म्हपूजा व किजापूजा धकाः भीसं थुइका वयाच्वनागु दु । थ्वहे यमपञ्चकया न्यान्हुइ स्वन्हुगु दिं खः म्हपुजा ।

म्हपूजाया अर्थ खः आत्मपूजा, अथेधइगु थःयात हे पुज्यायेगु खः । थथे म्हपूजा यायेबलय् बँय् न्याताजि रंगया मन्दः दयेकाः यायेमाः । गुम्हसिनं थुकथं थुगु पूजा याइ, उम्हसिया दच्छियंकं सुख यै सुख जुयाच्वनी । थनथाय् छगू श्लोक न्ह्व्वये -

गं धै पुष्पैः नवै वंस्त्रै शत्मांनं पूजयेचयः

तस्यां प्रति पदायांतु सगच्छेत ब्रम्हणा पदम् ॥

थुकिया अर्थ खः, उखुन्हु वहे इलय् गुम्ह मनुखं स्वां, सिन्हः इत्यादि तयाः थःयात पुज्याइ, व हे मनू ब्रम्ह पदय् थ्यंकः वनी ।

म्हपूजा यायेबलय् बँय् (भूमिइ) च्वयेगु मन्दलं भीगु देह (म्ह)या रचनाया ज्ञान बियातःगु दु । आध्यात्मिक ज्ञातातय्गु विचाः कथं भीगु देह स्वंगू देहया मंकाः (संयुक्त) रूप खः । उपिं खः, स्थूल देह, सूक्ष्म देह व कारण देह ।

(क) स्थूल देह

भीगु शास्त्रय् स्थूल देहया अर्थ थुकथं बियातःगु दु ।

"स्थूल देहः चतुर्विंशंति तत्त्व ॥"

अथेधइगु स्थूल देह नीप्यता तत्त्वं दयेकातःगु दु । उपिं खः -

१) पंच महाभूतः- पृथ्वी, जल, तेज, वायु, आकाश

२) पंच ज्ञानेन्द्रिय	:- न्हाय्पं, न्हाय्, छ्यंगू, मिखा, मे
३) पंच कर्मेन्द्रिय	:- वाक (म्हुतु), पाणि (ल्हाः), पाद (तुति), उपस्थ (लिंग), गुद
४) पंच तन्मात्रा	:- शब्द, स्पर्श, रुप, रस, गन्ध
५) प्रकृति	:- मन, बुद्धि, अहंकार, मूल प्रकृति

(ख) सूक्ष्म देह

सूक्ष्म देह न्हय्ता तत्त्वं दयेकातःगु दु । उपिं खः - माया, कला, काल, राग, नियति (न्हियान्हिथं मजुइ हे मखुगु खँ), पुरुष, अविद्या

(ग) कारण देह

कारण देह न्यागू तत्त्वया मंकाः रूप खः । उपिं खः - शिव, शक्ति, सदाशिव, ईश्वर, शुद्ध विद्या

थ्व हे स्वंगू देहया प्रतीक कथं थीथी

रंग व ज्वलंत छ्यूयला: मन्द: दयेका: भ्गीसं म्हपूजा यायेमा:गु जुल । थुकथं मन्द: दयेकेबलय् थुकिइ छ्यूयलीगु न्याताजि रंगं 'पंच महाभूत' थुइकी । म्हासुगु रंगं पृथ्वी, तुयुगु रंग जल, ह्याउँगु रंग तेज, हाकुगु रंग वायु व वँचुगु रंग आकाशया प्रतीक खः ।

उकथं हे मन्दलय् दुने च्याहः व दथुइ लाक छगू चाकः दयेमाः । थ्व च्याहलं भ्गीके दुगु 'अष्टैश्वर्य' थुइकी । उपिं थुकथं खः - 'अनिमा' धइगु तसकं चीधंगु, 'महिमा' धइगु तसकं तःधंगु, 'लघिमा' धइगु याउँसेच्वंगु, 'गरिमा' धइगु वसिबें झ्यातुगु मेगु मदुगु, 'संप्राप्ति' धइगु सुना नं प्राप्त याये मफुगु प्राप्त यायेगु व पूवंक कायेगु, 'प्राकाम्य' धइगु सुनां नं इच्छा यायेमफुगु इच्छा यायेगु व पूवंकेगु, 'इषित्व' धइगु इश्वरीय शक्ति प्राप्त यायेगु व 'बषित्व' धइगु मेपिंत थःगु बसय् कायेफइगु खः ।

अथेहे दथुइ च्वंगु चाकःयात पलेस्वांया गद्दा कथं नालातःगु दु । थ्व चाकःयात 'पर बैराग्य कर्णिका' धका: धयातःगु दु गुकिया अर्थ खः गुबलें मभिंगु नाप आशक्ति मवइगु । थुपिं फुक्क हः व दथुइ च्वंगु चाकलय् चिकंचा: तयेमाः । थ्व चिकंचाया अर्थ भ्गीके दुगु विद्या तत्त्व खः । थ्व चिकंचा:या दुने लःचाः नं तयेमा: गुकिं शिव तत्त्वयात थुइकी ।

थुकथं च्याहः दुगु पलेस्वांयात छचा:खेरं घेरे यानातःगु चाः हे म्हपूजाया मन्द खः । मन्दलय् दुनेच्वंगु च्याहःत व दथुइ च्वंगु चाकलय् थीथी ज्वलंत तयेमाः गुकिं 'पंच तन्मात्रा'यात थुइकी । गथेकि - वा धइगु गन्ध, आख्यय् धइगु रस, स्वां धइगु शब्द, जजंका धइगु स्पर्श व मत धइगु रूपया प्रतीक खः । मन्दः च्वयेगु बँयात 'धर्मकन्द' अथेधइगु धर्मया सकि कथं नालातःगु दु । मन्दःया ध्वःयात ज्ञान नाल अथेधइगु ज्ञानया दं धका: थुइकी ।

थथे मन्दः च्वयेधुंका: खेलुइता: लःल्हाना कया: दथुइ च्याकी । थ्व मतयात 'प्रदीप्त कलिकाकार जीव' धका: धयातःगु दु । थुकिया अर्थ थीथी ज्वलंतय्सं दयेकातःगु भ्गीगु म्ह (देह)य् म्वानाच्वंम्ह जीव धका: धा:गु खः ।

उकिं भ्गीसं म्हपूजा यायेगुया अर्थ थुपिं फुक्क ज्वलंतय्त म्हसीका: थःगु आत्मायात पुज्यायेगु खः । थुकथं पुज्यायेबलय् भ्गीसं सिल: नं ब्वनेगु याना । थथे भ्गीगु म्हया थीथी तत्त्वत लुमंका: पुज्याये धुंका: फुक्क हे तत्त्वतय्त थःथःगु ज्वलंत लःल्हायेमा:गु जुल । अथे लःल्हायेगु ज्वलंत नं थ्व थ्व तत्त्वयात थ्व थ्व ज्वलंत धका: नं च्वयात:गु दु । गथेकि - मेयात नैवेद्य, मिखायात मत, छ्यंगूयात धुं, न्हाय्पंयात स्वां अथेहे मेमेगु । नापं मन्दलय् दुगु व मदुगु तत्त्वत पुज्यायेबलय् उच्चारण यायेगु छगः आखःया मन्त्रत नं शास्त्रय् च्वयात:गु दु ।

उकिं भ्गीगु म्हया थीथी तत्त्वत पुज्यायेगु अर्थ भ्गीगु म्ह न्यागू भौतिक तत्त्वं

दयेकातःगु खँ कनेत खः । अले भीगु म्ह गुकथं दयेकातःगु खः धइगु थुइकेत खः । थुकिं भीत थुज्वःगु नं ज्ञां बिइ कि भीगु स्थूल देह दयेकातःगु नीप्यता तत्वत भी मखु । थुपिं फुक्क थः म्हसीकेगु उपकरण जक खः । धात्थें भी ला व दुने च्यानाच्वंगु मत खः गुगु द्यःया हे छगू अंश खः ।

थुकथं म्हपूजाया अर्थ थः म्हसीका थःगु हे पूजा यायेगु खः । थुकिया महत्व थुकथं कनातःगु दु -

देह ज्ञानं बिना देवी जीव ज्ञानं नचक्वचित्
जीवन ज्ञानं बिना देवी शिव ज्ञानं नचक्वचित्
शिव ज्ञानं बिना देवी शिवोऽ भूच्च नचक्वचित्
ईति स्थिर तरंयस्यं तस्य जीवः शिवो भवेत्

थुकिया अर्थ :-

मदयेकं देहया ज्ञान जीव ज्ञान दइमखु
मदयेकं जीवया ज्ञान देव ज्ञान दइमखु ॥
मदयेकं देवया ज्ञान जीव देव जुइमखु
थ्व ज्ञान दृढ जुइवं जीव देव जुयावनी ॥

हाकनं धयातःगु दु -

आदौ देहं ततो जीवं ततो देवं विचिन्तयेत्,
ततो देव मयं जीवं देहं जीव मयं स्मरेत् ॥

थुकिया अर्थ :-

न्हापा देह दयेधुंकाः अले जीव जुइ । जीव जुइ धुंकाः द्यःयागु चिन्तन याइ । अथेयात धाःसा जीव देवमय् जुइ । थथेयात धाःसा देह धात्थें जीवमय जुइ ।

उकिं भीसं म्हपूजा यायेगु तसकं हे महत्वपूर्ण जू । उत्तिकं हे महत्वपूर्ण जू, म्हपूजा यायेबलय् च्वयेगु मन्दः व उकिइ दुथ्याकेमाःगु थीथी रंग व ज्वलंत । ●

नेवा: संस्कृतिइ म्हपूजाया मन्द: दुवाला

❑ हेराकाजी वज्राचार्य

नेपा: देया: नेवा: समाजय् च्वंपिं नेवा: तय् कछलाथ्व पारु खुन्हु म्हपूजा यायेगु परम्परा दु । थ्व खुन्हु नेपा: देया थ:गु हे महत्वं जा:गु मौलिक सम्बत् नेपाल सम्बत् कथं न्हूदँया न्हापागु दिं सकसिया भिं कामनायासें म्हपूजा याना: नख: हना वयाच्वंगु दु ।

न्हूदँ हना: म्हपूजा यायेगु इ्वलय् स्नानादि याना: पूमजूगु, न्हूगु वा जा भ्या: मजूगु लँ पुना: शुद्ध चित्त पिज्वयेका: धलं दनेगु याइ । म्हपूजाया धलं दनेत मन्द: च्वयेगु चलन दु । मन्द: च्वये न्ह्य: बँथिला: शुद्ध यानात:गु थासय् न्हापां धा:मन्द: (लखं छ्चा: चाहुयेका: मन्द: च्वयेगु) छिलेगु याइ । धा: मन्द: छिले धुंका: उकी द्य:ने पोताय् नं च्याह: लूगु ग्वला:गु मन्द:च्वया: उकी अबीर, स्वां आदि तया: मन्द:या दथुया ब्वय् अर्थात मन्द: चाकलय् पूवा, ताय् आख्य:या चा: दयेका उकीया नं दुने चिकं मन्द: थायेगु याइ । मन्द: नापं खेलुइता:व मन्द:या च्वय् त:सि, चाकसी, संत्रासि आदि सि (फलफूल),स्वां, म्ह जजंका तया: थ्वया नापं जाकिचुंयागु मरिं दयेकात:गु त्वा:देवा धुंपासा आदि नं तया: ब्वइ । थथे दयेकात:गु मन्द:या न्ह्य:ने छेँज:या सकलें थकालि कथं फ्यतुना:धलं दनेगु याइ ।

धलं दनेगु इ्वलय् दकलय् न्हापां श्री स्वयम्भू उत्पत्तिया प्रतीक स्वरुपगु सुकुन्दा मत च्याका: सूर्याघ पूजा याना: प्रत्येक मन्दलय् दूगु त्वा:देवा मत व धुं धुपाँय् च्याका: फुक्क मन्दलय् जाकि स्वां सिन्ह: जजंका आदि पञ्चोपचार पूजा याना: छसिकथं धौसगं बिइगु, धुपदीप सहित सिसाफल ल:ल्हायेगु, धलंदंपि सकसितं जाकि पुज्याना: सिन्ह: तिका: स्वां छुका: म्ह जजंका क्वखायेका: पञ्चोपचार पुजा याइ । अनंलि खेलुइता: च्याका: ख्यँय् सगं बिया: धलं दनेगु ज्या क्वचायेका: सर्व संयुक्त खाद्य भोजनया रुपय् भ्वय् नया: म्हपूजा यायेगु ज्या क्वचायेकीगु जुल ।

म्हपूजा खुन्हु धलं दनेगुया थ:गु हे महत्व दु । थुकी दुने थ:त: थ:म्हं म्हसिइकेगु, म्हया दुनेच्वंगु चैतन्य जागृत याना: बोधित्व खंका: सकभन भिं जुइगु ज्या याना: सुखपूर्वक म्वायेगु दार्शनिक एवं आध्यात्मिक खँ दुथ्यानाच्वंगु दु । म्हपूजा खुन्हु दयेकीगु मन्द: व थ्व खुन्हुया धलं दनेगु ज्याइ्वलं थ्व हे विषयवस्तु थुइकाच्वंगु दु ।

नेपाःयागु परम्परायू मन्दलयू द्यःपिनिगु थीथी मन्दल दयेकाः पूजा यायेगु परम्परा बौद्ध तन्त्रय आपालं वर्णन यानातःगु दु ।

मन्दःधायेबलयू चाकःलाःगु घेरा वा चाकः खः । हेवज्रतन्त्र, गुह्यसमाजतन्त्र आदिइ मन्दल शब्दयात 'मन्द' व 'ल' यानाः निब्व थलाः थुकीया अर्थ कथं अर्थात् 'मन्द'या अर्थ सार, अले ग्रहण यायेगु, स्वीकार यायेगु अर्थय् प्रयोग यानातःगु दु । हेवज्रतन्त्रया टिकाकारं योगरत्नमालाय् सारया अर्थ महासुखरुपी ज्ञानयात ग्रहण यायेगु हे मन्दल खः धकाः उल्लेख यानातःगु दु ।

हानं गुह्यसमाजतन्त्रया टीकाय् संवृत्ति सत्य व परमार्थ सत्ययात ग्रहण यायेगु कथं मन्दलयागु व्याख्या यानातःगु दु । अथेजुयाः थुगु निगू सत्य ग्रहण यानाः महासुख रुपी ज्ञान आर्जन यायेगु हे मन्दलया खास अर्थ जुल । अले थ्वहे ज्ञान आर्जन याइपिं वा यायेधुंकूपिं बिज्याकेगु स्थलयात मन्दलया रुपय् कयाः उकी द्यने द्यःपिं बिज्याकाच्वंगु जुल । द्यःपिं बिज्याकेगु ज्वलय् मूलम्ह द्यःयात मन्दलया दथुइ बिज्याकेगु याइ । अले थ्वया छ्चाखेरं मर्यादाक्रम अनुसार द्यःपिं यथास्थानय् तयेगु याइ । थुपिं मूलम्ह व मेमेपिं देवीदेवतापिं मूर्तिया रुपय् वा प्रतिकया रुपय् कया मन्दलय् दुथ्याका तइगु जुल ।

तःताजिकथंया मन्दः मध्यय् म्हपूजाया धलं दनेगु मन्दः नं छगू खः । थुगु मन्दः छ्चाखेरं च्याहः लुइकाः दथुइ चाकलाःगु चाः तयाः दयेकीगु खः । आकार प्रकारं पलेस्वांया रुपय् दयाच्वंगु थुगु च्याहः युक्तगु पलेस्वांया विशुद्धि रुपं पलेस्वां गुगु भुतुनालय् उत्पत्ति जुयानं भ्या भचा हे मकीसे शुद्धं, पवित्र रुपं शान्तपूर्वक ह्वयाच्वनी थें सांसारिक विषय जालय् प्यमपुसें अलिप्त चुयाच्वने धुंकूपिनिगु लागि आसनया रुपय् छ्यूलातःगु जुल । थ्वहे ज्ञानबोध यायेगु हेतुं पलेस्वां छ्यूलावयाच्वंगु जुल ।

हानं थ्वहे अष्टदल पद्म अर्थात् च्याहः दूगु पलेस्वां छ्याँट दयेकीगु मन्दःयात ज्योतिरुप श्री स्वयम्भू उत्पत्ति लिसे स्वाकाः उकी दूगु पञ्चबुद्धात्मक ज्ञान आर्जन यायेत थः नं उकी समाहित जुयाः वनेगु कथं नं कयातःगु खनेदु । म्हपूजायात कयाः अध्ययन यानावनेगु ज्वलय् थुगु मन्दःयात क्वथिइक स्वयेबलय् थुगु च्याहः तया दयेकातःगु मन्दल नेपाःगाः अर्थात् नेपाल मन्दलयात हे परिलक्षित कयातःगु खनेदु ।

गुगुं इलय् लखं जायाः दह जुयाच्वंगु नेवाःगालय् पञ्चज्ञान, पञ्चबुद्धात्मक श्री स्वयम्भू ज्योतिरुप प्रकट जूगु थुगु थासय् श्री स्वयम्भूयात हे परिलक्षित यानाः मानववस्तीया लागि उपयुक्त नेपाल मन्दलया रुपय् विकसित जुल । थुगु थासय् अनेक तीर्थ उपतीर्थ चाःहुलाच्वंगुया नापं थ्वया छ्चाखेरं अष्टबोधिसत्व, अष्टपर्वत, अष्टभैरव, अष्टपीठ, अष्टलोकपाल, अष्टवैतराग, अष्टशमशान, अष्टचैत्यादिं चाःहुलाच्वंगु जुल । थ्वहे पञ्चबुद्धात्मक ज्ञानयात परिलक्षित यानाः

छ्चाखेरं बुद्धवोधिसत्व व अनेक देवीदेवतापिं बिज्यानाच्वंगु थाय्या रुपय् थनयापिंसं महत्व बिया: मन्दलया रुपय् नाला कयावयाच्वंगु जुल ।

थनयापिंसं न्ह्यागुं भिंज्या पूजा न्ह्याकावनेगु परम्परा दूगु जुया: पूजाय् ज्ञानरुपी द्य:पिन्त बिज्याकेत मन्द: दयेका: पूजा याना: सम्बन्धित मन्दलय् बिज्या:पिं बुद्ध वोधिसत्व व अनेक देवी देवतापिनिगु ज्ञान आर्जन याना: उगु हे मन्दलय् थ: समाहित जुया: ध्यान भावना ब्वलंका वनेगु अभ्यास यानावयाच्वंगु दु ।

थ्व हे खँयात न्हापाया भी पुर्खापिंसं नं म्हपूजा खुन्हु मन्द: दयेका उकीया ज्ञान भीत: थुइके बिया धलं दनेगु याना वयाच्वंगु जुल ।

नेपाल मन्दलया थुगु थाय् विशेष याना: नेवा:तय्गु वस्ती ख: । थ्व हे नेपाल मन्दलयागु महत्वयात कया: नेवा: समाजय् नेपाल मन्दयागु हे परिकल्पना याना: थुगु मन्दलया छ्चाखेरं दुपिं अष्टवोधिसत्व, अष्टवैतराग, अष्टपीठ आदिं चा:हुलाच्वंगुया रुपय् च्याह: पलेह: तयात:गु खनेदु । अले थुकी पञ्चज्ञान, सुविशुद्ध ज्ञान, आदर्श ज्ञान, प्रत्यवेक्षणा ज्ञान, कृत्यानुष्ठान ज्ञान, समता ज्ञानया शिक्षा ग्रहण यानावनेगु हेतुं थ्व हे च्याह: पलेह:या दुने चाक:गु मन्दलय् पूवा, ताय् आख्य: आदि जूगु जुल । आ: थन थुगु हे विषययात कया: छक्व: दुवालेगु स्वये ।

थ्व संसार फुक्क कल्पना जक ख:, प्रतिबिम्ब समान छायाँ समान जक ख:, जिजिगु धैगु छुं मदूगु शून्य स्वभावगु धका: भावना याना: प्राणीपिनिगु ज्ञान व तथागतपिनिगु ज्ञान नं छगू हे ख: धका: समानता खंका: वनेगु समानताज्ञान आर्जन हेतुं पृथ्वी तत्वया रुपय् पूवायात कयात:गु खनेदु ।

फुकभनं वोधिचर्याय् प्रस्थान यानावनेगु ज्याय् त्वा: मदयेक निरन्तर रुपं न्ह्यां वनेगु अथवा सकलसत्व प्राणीपिनि भिं ज्याय् न्ह्याब्लें न्ह्यज्यायेगु ज्ञान कृत्यानुष्ठान ज्ञान आर्जन याना: वनेगु हेतुं वायु तत्वया रुपय् त्वा: मद:गु जाकी आख्य:यात कयात:गु खनेदु ।

अथेहे हानं फुक्क विषयवस्तु न्हाय्कनय् खनेदइगु आकाश थें निराधारगपु, व्यापकगु, लक्षण मदुगु, धात्थेंगु मखुगु ज्ञान आदर्शज्ञान भीगु हृदयय् उत्पन्न यायेत आकाश तत्वया रुपय् चिकं मन्द:यात कयात:गु खनेदु ।

अले थ्वहे फुक्क ज्ञान आर्जन याना: शुद्ध चित्तं साक्षात्कार याना: भीगु मनय् वइगु य:मय: आदि क्लेशावरण व नाना प्रकारयागु विषयवस्तु मनय् लुयावइगु ज्ञेयावरण पाखें मुक्त जुया: सम्यक रुपं शुद्ध रुपं म्वायेगु ज्ञान आर्जन यानावनेगु ज्ञान सुविशुद्ध धर्मानुज्ञान आर्जन यानावनेगु हेतुं प्यंगू ज्ञानयात नं यथार्थ रुपं खंकावनेगु जलतत्वया रुपय् धा: मन्द:यात कयात:गु खनेदु । थ्वहे पञ्चज्ञान, पञ्चतत्वया ज्ञान

थुइका थुकीया प्रतीकात्मक स्वरुप पञ्चबुद्धयात पूजा याना: धलं दनेगु इ्वलय् पञ्चोपचार पूजा याना: वयाच्वंगु खनेदु । थुकथं म्हपूयात धलं दनेत छ्यलीगु मन्द:यात पञ्चबुद्धात्मक ज्ञानया प्रतीकया रुपय् नेपाल मन्दलया परिकल्पना याना: वयाच्वंगु खनेदुगु जुल ।

थुगु हे धलं दना: पञ्चबुद्धात्मक ज्ञान आर्जन यायेगुली समर्थनवानम्ह जुइमा: धका: स्वस्ती वाक्य ब्वना: सप्तबुद्धि (आयु), यश, प्रज्ञा, सुख, आरोग्य, धन सन्तानया कामना याना: धौसगं बिया: जलचर स्थलचर, आकाशचर अर्थात् लखय् बँय् च्वनीपिं व आकाशय् ब्वइपिं समस्त प्राणीपिनि पाखें रक्षा जुया: सदां मंगल जुइमा:, थुपिं प्राणीपिंत नं रक्षा याये फयेमा धका: ख्य:लुइक छ्याखेरं खेलुइता: च्याका: मंगलास्तव स्तोत्र ब्वना: ख्यैंय् सगं कया: वयाच्वनागु जुल ।

थ्वहे ज्ञान गुणं युक्तगु मन्द: दयेका: वसुन्धराया प्रतिनिधि स्वरुपय् त:सि व वसुन्धराया देवीया परिचारिका देवीपिं स्वरुपय् विभिन्न सिसाफल न्ह्योने तया: न्हूदँया लसताय् म्हपूजा याना वयाच्वंगु जुल । अस्तु ।

साभार : स्वनिग: न्हूदँ तँसापौ

मन्दःया छत्वाःचा परिचय

❑ पं. हेमराज शाक्य

मन्दः झीगु नेवाः संस्कृति दुने यक्व थासय् वइच्वंगु विभिन्न महत्वपूर्णगु दिव्यप्रतीक शुभचिं मध्ये छगू प्रसिद्धगु चिं खः । थ्व मन्दःया अप्वः धयाथें विहार, देगः, देवस्थल व तीर्थ आदि पवित्रगु थासय् खने दयाच्वनी ।

मन्दः धायेवं हे झीत थ्व खँ लुमना वइ - चाकलाःगुली थ्वया छचालं च्याहः, भिंखुहः, स्वीनिहः, पलेहः बुट्टा दुगु खुइपेहः, सछिच्याहः गनगनं द्वलछिहः दइच्वंगु मन्दःपा । गुगुं मन्दःपाःया दुने भूपुर यन्त्राकार तयाः प्यखें प्यंगूद्वार खुले यानाः तोरणाकृति तयाः थ्वया छचालं अष्टमांगालिक चिन्ह व विभिन्न द्यःया आयुध चिन्ह अंकित यानाः तयातइ । थ्वया नं पिने किङ्किनीजाल झल्लर व अझ थ्वया नं पिने क्रमशः वज्रावली, पद्मावती, ज्यावावली व लःहू बुट्टा तयाः शोभावृद्धि यानाः शास्त्रोक विधि थें लक्षण पिज्वयेका तइ । गनंगनं पलेहःपतिं व छार प्रतिछार पत्तिकं दिगविदिगे थःथःगु सूर्दःया स्वरुप बाह्य गुह्य, अभ्यन्तरया गणचक्रया द्यः पिंनं सजे यानाः कियातइ ।

झीगु धार्मिक विश्वासकथं थुज्वःगु मन्दःपा दयाच्वंगु थासय् छु प्रकार नं अनादर यायेमज्यू, न्हुइमज्यू फोहर यायेमज्यू । छाय्धाःसा थ्व हे मन्दःया थासय् झी प्रातःस्मरणीय पूर्वाचार्यपिंसं तयाथकूगु धार्मिक उत्सव कार्य जुयावंगु संस्मरण बियातःगु पवित्र भूमिया रुपय् माने यानावइच्वंगु दु । धायूकि उदाहरणया लागि सुं द्यःपिं जात्रा याना हइबलय् खः दिकेगु निंतिं व हानं सुं सिद्ध आचार्यपिंसं द्यःपिं आराधना यानाः थकूगु ऐतिहासिक भूमि अथवा सम्यक नराँ, पञ्जराँ थेंजाःगु ततःधंगु धार्मिक ज्याझ्वः जुयावने धुंकूगु हानं गुलिसियां द्यःपूजा यायेत नं नालातःगु थाय्या रुपय् लुमन्ति बियाच्वनी ।

थुलिजक मखु अझ तन्त्रवज्रयानया दुने दुहांवनाः स्वलधाःसा प्रसिद्ध गुह्य द्यःपिनिगु साधना योग सिद्धि प्राप्तिया निंतिं आह्वान पूजा मन्त्र, न्यास, नृत्य, गीत कर्म खंकाः अभिषेक वियेत आचार्ययागु निर्देशन कथं कुशल कलाकारं उम्ह द्यःयागु देवप्रसाद कुटागारया लक्षण अर्थ विशुद्धि भावना मिले यानाः दकलय् न्हापां मण्डल दयेकी । खतुं थुगु मण्डल झ्वात्त स्वयेबलय् चित्राङ्कण, रेखाङ्कण यानातःगु छगू मानचित्र थें जक खनी । तथापि उगु चित्राङ्कन, रेखाङ्कन प्रतीकात्मक भावनाया अर्थ तत्त्व विशुद्धि बिचाः यानाः स्वलधाःसा उकी दुने संसार निर्वाणयागु तत्त्व वा रहस्य, परमार्थ सत्ययागु ज्ञान, वास्तविकता, पूण्यता, तप्यता धर्मता एवम् प्रभाश्वर धर्मकाय सुलाच्वंगु खनेदइ ।

थ्वहे आदर्शयात कयाः झी पूर्वाचार्यपिंसं दयेका थकूगु प्राचीन देगः, विहार, चैत्य, धर्मधातु मण्डल, रत्नमण्डल आदियात

तक नं मण्डलया प्रतिनिधित्व यानात:गु खनेदु । उलिजक मखु थः च्वनागु दे थम्हं धारणा यानाच्वनागु शरीर व थम्हं कालबिल यानाच्वनागु राष्ट्रिय मुद्रा तक नं मण्डलयागु संज्ञा बियात:गु खने मदुगु मखु । थ्वहे कारणं याना: पद्मवज्रयानय् कार्यकारणवस विभिन्न मण्डल दयेका: पूजा याना: वयाच्वंगु जुल । थ्व परम्परा अद्यापि विद्यमान तिनि । उदाहरणया लागि थ्व धायेफु-

(१) गुरू मञ्जुश्री नं थ: शिष्य महापण्डित धर्मश्रीमित्रयात आर्यनामसंगीतयागु द्वादशाक्षरमन्त्रया अर्थविशुद्धि कंबलय् धर्मधातु वागीश्वरयागु मण्डल दर्शन बिल ।

(२) शाक्यमुनि बुद्धं तन्त्रवज्रयागु शिक्षादीक्षा बिया: बिज्या:बलय् धान्यकटक श्री चैत्यया न्ह्य:ने कालचक्रयागु मण्डल दर्शन बिल ।

(३) थ्वहे परम्पराकथं दिवंगत आत्माया शान्ति कामना याना: पूजा याइबलय् दुर्गतिपरिशोधन मण्डल च्वयेगु चलन दु ।

(४) लक्षचैत्यव्रत पूर्ण याइबलय् पञ्च बुद्धया मण्डल च्वइ ।

(५) न्हापांगु ज्या-जंकू याइबलय् ग्रह मण्डल दयेका: कर्म खंकी ।

(६) निक्व:गु ज्या-जंकू जुइबलय् व तिलाव्रत दनिबलय् बसुन्धराया मण्डल च्वइ ।

(७) स्वक्व:गु ज्या-जंकू याइबलय् जक उष्णीष विजय मण्डल च्वकी ।

(८) अष्टमीब्रत व अष्टमीया दिखा बिइवलय् अमोघपास मण्डल च्वइ ।

(९) सहस्राबर्त्र पूरा तारा धर्म याइबलय् तारामण्डल दयेकी ।

(१०) चतुर्दशिव्रत जुइबलय् महांकाल मण्डल च्वयेगु याइ ।

(११) दुष्टमार विघ्न निवारणार्थ शान्तिस्वस्ति लागि पञ्चरक्षा मण्डल च्वका: पूजा याइ । लिसें रक्षाजन्त्र धका: नं धायेगु चलन दु ।

(१२) बज्रयानय् छुं पूजा आरम्भ यायेत गुरूमण्डल पूजा जुइ ।

(१३) अहोरात्र पदसाधन पूजास पिण्डिका मण्डल च्वयेमा ।

(१४) गुरू बुद्धवोधिसत्वपिंत उपहार देछायेत रत्नमण्डल दयेका द्यछाइ ।

(१५) नेपा:या बज्रयानकथं दीक्षा बिइबलय् महामण्डल दर्शन बिइ ।

(१६) भीगु संस्कृति अनुरुप थ:गु शरीर अति पवित्र व महत्वपूर्ण भालपा: न्हूदँ क्यनीगु लसताय् भीसं याना: वयाच्वनागु गुगु म्हपूजा (आत्मपूजा) ख: उकिया निंतिं याना: वयाच्वनागु कायमण्डल जुल ।

भी श्रद्धेय आचार्यपिंसं आत्मपूजा म्हपूजायात अपायधंगु महत्व छायबिल धका: धायेफु । थुकिया लिसलय् थ्व धया च्वनाकि -

सुं मनू आदर्श महापुरुष जुइत ८४ लाख योनि प्राणी मध्ये सर्वश्रेष्ठ धायेकेत थ:त थम्हं म्हसीकेत आत्मबल मदयेकं आत्मसिद्धि मजुइकं, आत्मज्ञान मखंकं आत्मरक्षा यायेफइमखु । आत्मरक्षा केवल थ: छम्हजकसिगु यानां मगा:कि थ:गु आत्मा समानं परयागु आत्मा नं समदर्शि जुया: परमात्मा महाकारूणिक बुद्ध थ:हे जुइ फयेकेगु हे संसारय् दकलय् प्रसिद्धगु कर्तव्य व धर्म ख: ।

साभार : मन्द: ल्या: १ पाखें

मन्दः च्वज्या कासा : छपुलु

झी नेवाःत न्ह्यागु हे थ्यलय् नं च्वन्ह्याः । भाय्, लिपि व तजिलजिइ नं झी ज्वःपिं नेपाः देसय् लुइके तसकं थाकु । अझ दहे मदु धकाः धाःसां नं पाय्छि मजू धकाः न्ह्यःने पतिं धस्वाकः वइपिं दइमखु जुइ । थथे थःगु जाति, भाय्, लिपि, सम्बत्, कला-संस्कृतिया थपाय्सकं फाँय्फुइँ याये दइगु भाग्य नं थःगु कपालय् मेपिं सुनां नं हे च्वकाः वये नंगु खइमखु । थ्व ल्याखं ला झी सकलें नेवाःत तसकं हे भाग्यमानी धायेमाः न्ह्याक्व हे तःमिम्ह वा चीमिम्ह जूसां । थः नेवाः जुयागुया थुलि गौरव तायेकेगु झीगु थ्व तजिया निंतिं झीसं झी आजुपिन्त सदां लुमंकाच्वना, सदां लुमनाच्वनी । खजा नेपालभाषा, नेपाललिपि व नेपाल सम्वत्यात झी नेवाःतय्सं झीगु हे जक खः धकाः कय्कुंकेगु ला पाय्छि मजू । छाय्धाःसा थुपिं ला नेपाः देय्यागु हे खः गुकियात थौंतक ल्यंका तयापिं जक झी नेवाःत जुल । तर ब्याक्कं झीगु हे धकाः झीसं थःगु न्हाय् तपुके छिंगु छता खँ ला झीगु तजिलजि हे खः ।

झीगु थ्वहे तजिलजिइ आपालं नखः चखः, पुजा, गुथित दुथ्यानाच्वंगु दु । थुपिं हे थीथी नखःचखः, पुजाबलय् थीथी द्यः पुज्याकेगु नं चलन दु । अझ द्यःयात जक मखु, झी नेवाःतय्सं दंदँनिसें थवं थःयात नं पुज्याना वयाच्वनागु दु, म्हपुजा खुन्हु । थुकथं पुज्यायेबलय् 'मन्दः' मदयेकं मगाः । उकिं झीगु जीवनय् मन्दलं आपालं थाय् कया वयाच्वंगु दु ।

तर धर्म कथं, परम्परा कथं, पुजाविधि कथं अपाय्सकं मदयेकं मगाःगु मन्दःयात पोताय् चुनं थःगु हे ल्हातं च्वयेमालकि गुलिखे मनूतय्त ला फसाद हे जुइगु, न्हासं हे चःति पिहांवइगु; च्वयेमसयाः । उज्वःपिं मनूतय्गु धलखय् झीपिं नं लाः जुइ । थुकिया मू हुनि ला मन्दः च्वयेमालकि ल्हातं च्वयेगु सिवें थासां थायेगु अःपुगु चलन झीसं नाला वयाच्वंगु हे खइ । थ्वहे बांमलाःगु चलनयात पनेत, मन्दः च्वयेगु कला व मन्दःया महत्वयात थुइका वनेगु तातुनाः नेपालभाषा मंकाः खलःपाखें थुगु "मन्दः च्वज्या धें धें बल्ला कासां" यात दँय्दँसं मदिक न्ह्याका वनेत थीथी खलःपुचःयात इनाप यानावयाच्वंगु जुल ।

थुकथं ने.सं. १११५ न्हूदँया लसताय् दकलय् 'न्हापांगु मन्दः च्वज्या कासा" थनया "महाबौद्ध पुस्तकालय, ओकुबहाःया ग्वसालय् न्ह्यात । ने.सं. १११४ कौलागा चतुदर्शी खुन्हु जूगु थुगु कासा मंकाःखलःया उबलेया नायः भाजु भुवनेश्वर जोशीया

सभानायःसुइ न्ह्याःगु खः । थुबलेनिसें थुगु कासा दँय्दंसं मदिक न्ह्याना वयाच्वंगु दु । थ्व झ्वलय् निक्वःगु कासा आलोक पुस्तकालय, इखाछेँ पाखें सुथांलाक्क ग्वसाः ग्वःगु जुल । थनंलि स्वक्वःगु मन्दः च्वज्या कासायात लू जः पुस्तकालय गौगः पाखें, प्यक्वःगु कासायात रोटरायक्ट क्लब अफ यल व पिम्बहाल ल्याय्म्ह पुचःपाखें मंकाः कथं, न्याक्वःगु कासायात पाटन जुनियर जेसिस, लुँहिति पाखें व खुक्वःगु कासायत न्हू हिसु पुचः यल पाखें सुथांलाक्क ग्वसाःग्वयाः कासायात मदिक्क न्ह्याका वनेत तिबः ब्यूगु जुल ।

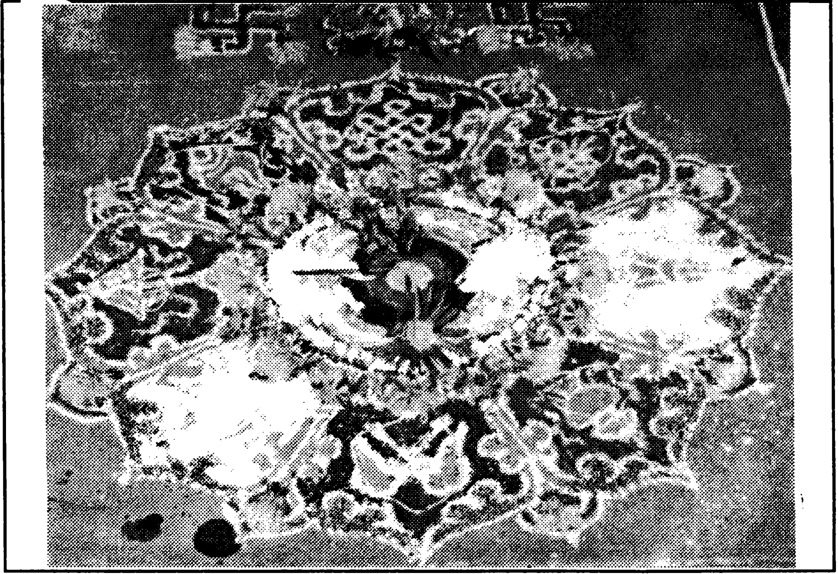
मन्दःया महत्वयात थुइका वनेगु, ल्हातं च्वयेगु बानी दयेकेगु व पाय्छि कथं च्वये सयेकेगु मू आज्जु ज्वनाः न्ह्याना वयाच्वंगु थुगु कासायात छक्वः लिफः स्वयेबलय् पाय्छि व बांलाःगु मन्दः च्वयादीपिं बिज्याःपिं प्यम्ह कासामिपिन्त नगद सिरपाया व्यवस्था यल उप-महानगरपालिकापाखें याना वयाच्वंगु दु । तर न्हापांगु कासाय् ब्यूगु १०००/-, ८००/- ६०० व २००/- तकाया न्हाप, ल्यू, लियांल्यू व हःपा सिरपा वंगु दँय् "न्हू हिसु पुचः"या ग्वसालय् न्ह्याःगु खुक्वःगु कासातक थ्यंबलय् अप्वयाः १५००/-, १०००/-, ७००/- व ५००/- तका तक थ्यंगु दु ।

नेपाल सम्बत् कथं न्हूदँया लसताय् न्ह्याइगु कासा जूगुलिं नं जुइफु थुगु कासां विशेष यानाः म्हपुजा यायेबलय् च्वइगु मन्दः "काय मन्दः" यात अप्वः महत्व बियाच्वंगु दु । मेकथं धायेगु खःसा थुगु काय्सा "काय मन्दः" या लिधंसाय् न्ह्याका वयाच्वंगु दु । कासायात निगू ब्वय् ब्वथलातःगु दु । न्हापांगु ब्वय् कासामिपिन्सं पोताय् चुनं जक मन्दः यात च्वयेमाःगु जुल । निगूगु ब्वय् मन्दःयात छाय्पीगु ज्या जुइ । थुकिया निंतिं न्हापा ला न्हापांगु ब्वयात घौछि (१ घण्टा) या ई व निगूगु ब्वयात बाघौ (१/२ घण्टा) या ई बियातःगु खः । तर लिपा वया कासायात बियातःगु इलय् नं भतिचा हिलाबुला जुयाः न्हापांगु ब्वयात बाघौ जक व निगूगु ब्वयात घौछिया ई बियातःगु दु ।

थुगुसी नं थुकथं हे न्ह्यायेत्यंगु थुगु मन्दः च्वज्या कासायात दँय्दंसं सुथांलाक व झःझः धायेक न्ह्याका वयेत कासाया ग्वसाः ग्वयाः, कासाय् ब्वति कयाः, निर्णायक मंडलय् च्वनाः, थथे थीथी ख्यलं ग्वाहालि यानादीपिं बिज्याःपिं सकलसित छथासय् मुंकाः फयांफक्व पूवंक न्ह्यब्वयेगु कुतः कथं कासाया जुयावंखँत थन न्ह्यथनाच्वना । ग्वसाः खलः पाखें माःगु खँत जिमित बियादीमफुगुलिं, स्वक्वःगु प्यक्वःगु व न्याक्वःगु कासायात पूवंक न्ह्यब्वये मफुत । अथे जूसां जिमिसं स्यू कथं न्ह्यब्वयागु दु । उकिं गनं मगाः मचाःगु द्वंगु दयेफु। अथे जुयाच्वंगु दुसा उकियात भिंका वनेगु ला दहे दनि ।

१. क) न्हापांगु कासाया ग्वसाः खलः - महाबौद्ध पुस्तकालय्, ओकुबहाः

थ्यंल्याः	कासामिया नां	पाखें	लिच्वः
१.	राजकुमार शाक्य	युवक बौद्ध मण्डल, किनुबही	न्हाप
२.	अनिशगोपाल बैद्य	व्यक्तिगत, सौगः	ल्यू
३.	सिद्धिरत्न शाक्य	आलोक पुस्तकालय, इखाछेँ	लियांल्यू
४.	अष्टराज शाक्य	नविन पुस्तकालय, गुजिबहाः	हःपा
५.	नेमराज शाक्य	सप्त पुस्तकालय, चिकंबही	ब्वति
६.	काजीरत्न महर्जन	स्वाधीन वाचनालय, लुँखुसि	"
७.	मनिशलाल श्रेष्ठ	(व्यक्तिगत) भेलाछेँ	"
८.	अञ्जु शाक्य	दीपंकर परियत्ति शिक्षालय, नागवहाः	"
९.	सर्मिला शाक्य	दीपंकर परियति शिक्षालय	"
१०.	भाजुरत्न शाक्य	आलोक पुस्तकालय, इखाछेँ	"

ख) सभा नायः भुवनेश्वर जोशी, नायः, नेपालभाषा मंकाःखलः, यल

ग) मू पाहां - बेखारत्न शाक्य, मेयर, ललितपुर उप-महानगरपालिका

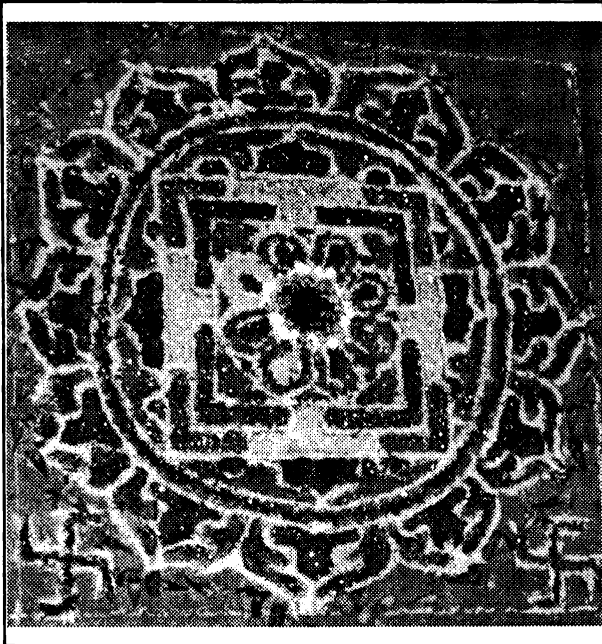
घ) निर्णायक मण्डल - बत्सगोपाल बैद्य (नायः), लोकबहादुर शाक्य, जुलुमलाल चित्रकार

ङ) ज्याझ्वः जूगु थाय् - महाबौद्ध देगःया ल्यूने दबुलिइ ।

च) ज्याझ्वः जूगु दिं - ने.सं. ११११४ कउलागा १४, लक्ष्मीपुजा (२०५१/७/१६ बुधवाः) ।

२. क) निक्वःगु कासाया ग्वसाःखलः - आलोक पुस्तकालय, इखाछेँ

थ्यंल्याः	कासामिया नां	पाखें	लिच्वः
१.	ज्ञानेन्द्र शाक्य	महाबौद्ध पुस्तकालय, ओकुबहाः	न्हाप
२.	सुनिल बज्राचार्य	युवक बौद्ध मण्डल, किनुबही,	ल्यू
३.	नेमराज शाक्य	सप्त पुस्तकालय, चिकंबही	लियांल्यू
४.	धर्मराज शाक्य	विश्व शान्ति पुस्तकालय	हःपा
५.	अनिशगोपाल बैद्य	व्यक्तिगत, सौगः	" "
६.	भूमिका बैद्य	व्यक्तिगत, सौगः	" "
७.	अमितगोपाल बैद्य	व्यक्तिगत, सौगः	" "
८.	सुदन शाक्य	युवा पुस्तकालय, हःखा	" "
९.	सुरेशरत्न शाक्य	विश्व शान्ति पुस्तकालय	" "
१०.	गौतम महर्जन	शान्ति युवा क्लव, गाःहिति	" "
११.	माणिकमान शाक्य	आलोक पुस्तकालय	" "
१२.	रत्न बहादुर तण्डुकार	आलोक पुस्तकालय	" "
१३.	अमिर शाक्य	मिँजला पुचः	" "
१४.	राजेश श्रेष्ठ	बालकला समूह	" "
१६.	मनिषलाल श्रेष्ठ	व्यक्तिगत, भेलाछेँ	" "

ख) सभा नायः - यज्ञमान शाक्य

ग) मू पाहां - जनकलाल वैद्य

घ) निर्णायक मण्डल - सत्यमोहन जोशी, हेराकाजी बज्राचार्य, लोक चित्रकार, बत्सगोपाल वैद्य, भरतकान्त शर्मा ।

ङ) ज्याङ्वः जूगु थाय् - किसिननि, इखाछेँ ।

च) ज्याङ्वः जूगु दिं - ने.सं. १११५ कौलागा द्वादशी, शनिवाः (२०५२/७/४)

क) स्वक्वःगु कासाया ग्वसाःखलः - लू जः पुस्तकालय्, सौगः

थ्यंल्याः	कासामिया नां	पाखें	लिच्वः
१.	सुरेशचन्द्र श्रेष्ठ	आलोक पुस्तकालय, इखाछेँ	न्हाप
२.	माणिकमान शाक्य	आलोक पुस्तकालय, इखाछेँ	हःपाः

ख) सभानायः

ग) मू पाहां - कविराज सिद्धि गोपाल बैद्य

घ) निर्णायक मण्डल - सत्यमोहन जोशी, लोक चित्रकार, राजकुमार शाक्य, भुवनेश्वर जोशी

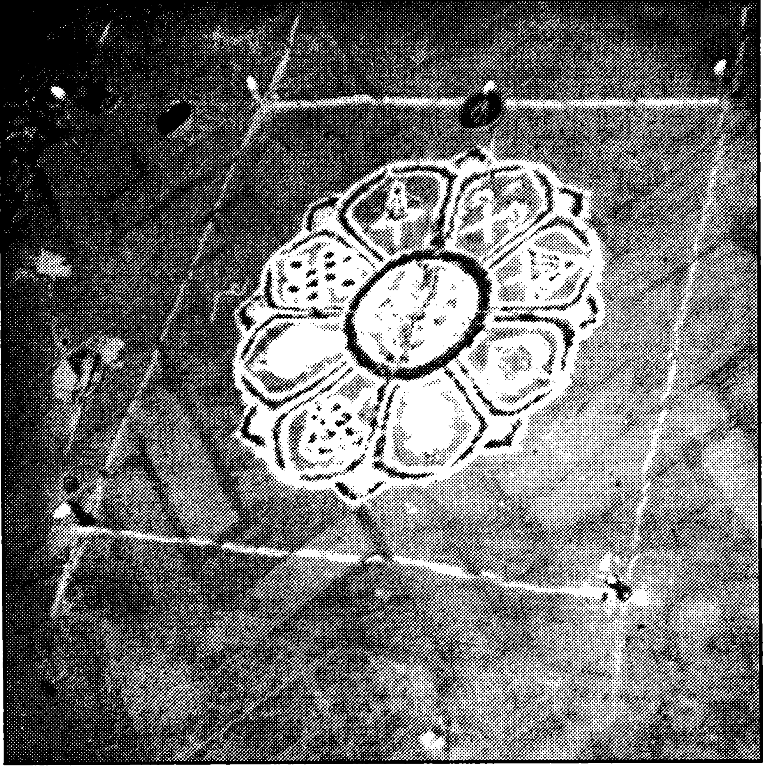
ङ) ज्याङ्वः जूगु थाय् - सौगः दबू

च) ज्याङ्वः जूगु दि - ने.सं. १११६ कौलागा १४

क) प्यक्वःगु कासाया ग्वसाः खलः -

रोटराय्क्ट क्लव अफ यल व पिम्बहाल ल्याय्म्ह पुचः

थ्यंल्याः	कासामिया नां	पाखें	लिच्वः
१.	माणिकमान शाक्य	आलोक पुस्तकालय, इखाछेँ	न्हाप
२.	सुरेशरत्न शाक्य	विश्व शान्ति पुस्तकालय	
३.	योगेन्द्र शाक्य	न्याःचुक	

ख) सभा नायः

ग) मू पाहाँ - बुद्धिराज बज्राचार्य, मेयर, यल - उपमहानगरपालिका

घ) निर्णायक मण्डल : सत्यमोहन जोशी (कजी), बत्सगोपाल बैद्य, आशाराम पंडित

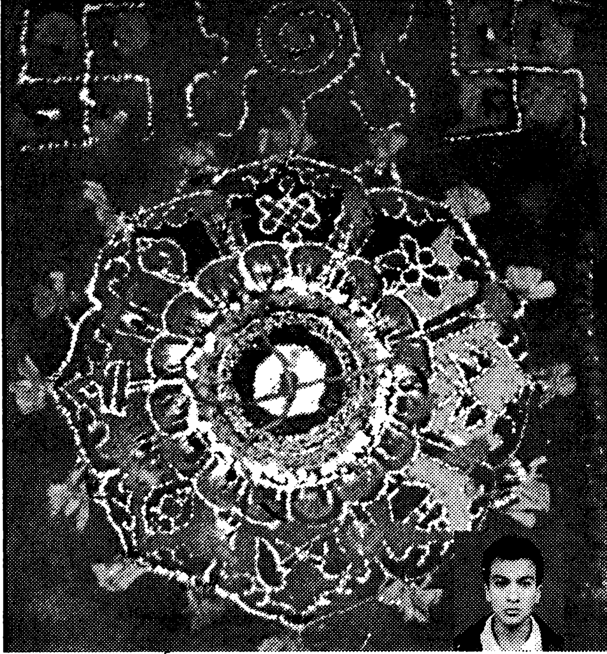
ङ) ज्याइ्वः जूगु थाय् - बही दबू

च) ज्याइ्वः जूगु दिं - ने.सं. १११७ कौलागा - १४ (30 Oct., 1997)

(थुगु कासाय् मुक्कं ७ म्हसिनं ब्वति काःगु खः)

(क) न्याक्व:गु कासाया ग्वसा: खल: - पाटन जुनियर जेसीस, लुँहिटि

थ्यंल्या:	कासामिया नां	पाखें	लिच्व:
१.	प्रचण्ड शाक्य	न्हू हिसु पुच:, यल	न्हाप
२.	सुरेशरत्न शाक्य	व्यक्तिगत,	ल्य
३.	नरेश शाक्य	विश्व शान्ति पुस्तकालय	लियां ल्यू
४.	सरोज शाक्य	न्हू हिसु पुच:, यल:	ह:पा:
५.	रत्नशोभा शाक्य	न्हू हिसु पुच:, यल	ब्वति
६.	दिनेश शाक्य	न्हू हिसु पुच:, यल	" "
७.	विभूषण ताम्राकार	व्यक्तिगत, हौग:	" "
८.	अनिशगोपाल वैद्य	व्यक्तिगत, सौग:	" "

ख) सभा नाय: प्रकाश महर्जन

ग) मू पाहाँ - बुद्धिराज बज्राचार्य, मेयर, यल उपमहानगरपालिका

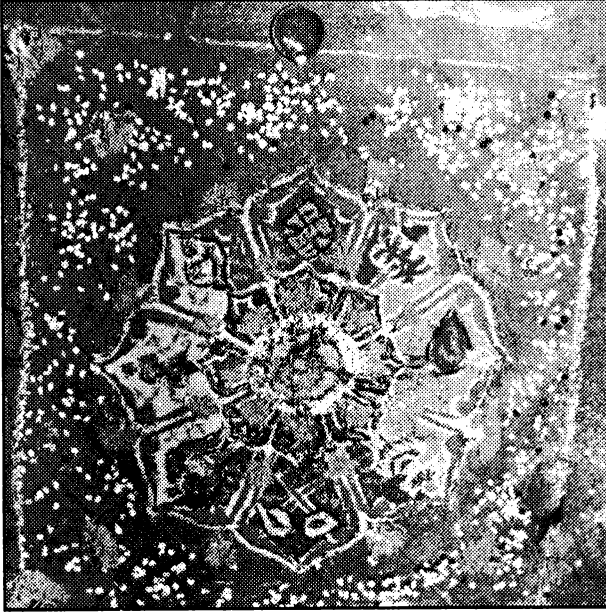
घ) निर्णायक मण्डल : सत्यमोहन जोशी, राजकुमार शाक्य, बत्स गोपाल वैद्य, मदन मोहन मिश्र, हेराकाजी बज्राचार्य

ङ) ज्याइव: जूगु थवय् - सौग: दबू,

च) ज्याइव: जूगु दिं : ने.सं. १११८, कउलागा - १४, लक्ष्मीपूजा

३. (क) खुक्व:गु कासाया ग्वसा:खल: - न्हू हिसु पुच:, यल

ध्यंल्या:	कासामिया नां	पाखें	लिच्व:
१.	रितेश बज्राचार्य	बुबहा:	न्हाप
२.	अमोघ रत्न शाक्य	रक्षेश्वर महाबिहार, पूच्व:	ल्यू
३.	विनोद शाक्य	लुँहिति, यल	लियां ल्यू
४.	राज शाक्य	विश्व शान्ति पुस्तकालय, न्या:चुक	ह:पा
५.	रत्नशोभा शाक्य	नवीन पुस्तकालय, गुजिवहा:	" "
६.	रमेश महर्जन	न्हू ज: हौग: पुच:, हौग:	" "
७.	नरेश शाक्य	न्या: चुक:	" "
८.	संजीव महर्जन	बालकला समूह	" "
९.	लक्ष्मी शोभा शाक्य	गुजिबहा:	" "
१०.	केशव थापा	बालकला समूह	" "
११.	संजित महर्जन	बाल कला समूह	" "

ख) सभा नायः राजितबहादुर श्रेष्ठ

ग) मू पाहां : बुद्धिराज बज्राचार्य, मेयर, यल उप-महानगरपालिका

घ) निर्णायक मण्डल : सत्यमोहन जोशी (काजी), बत्स गोपाल बैद्य, राजकुमार शाक्य, हेराकाजी बज्राचार्य, दिपक जोशी

ङ) ज्याइवः जूगु थाय् : नःबही दबू,

च) ज्याइवः जूगु दिं : ने.स. ११११९ कउलागा १४, लक्ष्मीपूजा, (२०५६/७/२१, आइतवाः)

(थुकिइ दुथ्याकागु किपात कासाय् न्हाप सिरपा त्याकूगु मन्दःया खः ।)

थुगुसीया न्ह्यक्वःगु मन्दः च्वज्या कासा न्हू हिसु पुचःया ग्वसालय् न्ह्यायेत्यंगु दु ।

न्ह्यब्वःम्ह - राजेन्द्र शाक्य,
ग्वाहालि - रवि शाक्य, किरण शाक्य, राजित श्रेष्ठ, मुविन शाक्य

न्ह्यक्व:गु मन्द: च्वज्या कासाया ग्वसा:खल:

न्हू हिसु पुच:या म्हसिका

नेपालभाषा, साहित्य, नेपाल लिपिया नापनापं झीगु संस्कृति तजिलजियात म्वाका: च्वन्ह्याकायंकेगु मू आज्जुं भाजुपिं स्वयम्भूराज शाक्य, राजितबहादुर श्रेष्ठ व राजु शाक्यजुपिनिगु कुतलं अले हनेबह:पिं भाजु / मय्जुपिनिगु सहलह व खँल्हाबल्हा कथं ने.सं. १११७ थिंलाथ्व द्वादशी खुन्हु 'न्हू हिसु पुच:' नीस्वंगु जुल । नेपालभाषा व नेपाल लिपिया ख्य: तब्याकायंकेगु, सकल नेपा:मितय्गु हक हितया लागि स: थ्वय्का वनेगु ता:तुना नीस्वंगु थुगु पुचलं थौंतक लिपि तगिंया नापनापं इलय् ब्यलय् थीथी ज्याझ्व: न्ह्याका वयाच्वनागु व थीथी धें धें बल्ला कासाय्, अन्तरक्रिया ज्याझ्वलय् ब्वति कया वयाच्वनागु जुल । थुकथं पुच:या थीथी गतिविधित विस्तृत रुपं क्वय् न्ह्यब्वयाच्वना ।

१. पुचलं ग्वसाः ग्वया वयाच्वनागु ज्याभ्वःत

(क) प्रचलित लिपि तगिं

पुच:या मू ज्याझ्व: कथं नियमित रुपं न्ह्याका वयाच्वनागु ज्याझ्व: ख: 'प्रचलित लिपि तगिं' । नेपाल देशय् त:तामछि लिपि दु धइगु खँ सकल नेपा:मितय्सं स्युगु हे जुइमा: । तर थुपिं दक्व लिपिया ज्ञां दुपिं नेपा:मित म्हो जक खनेदु । झी नेपा:मि जुया: नेपालभाषा व नेपाल लिपिया बारे ज्ञां दयेका सयेका सिइका थुइका वनेगु व थुकियात थपू याना: यंकेगु त:धंगु आवश्यकता खनेदु । पुचलं थुगु खँयात वा:चायेका: झी सकल नेपा:मि जाना: अभ अप्व: सयेका, सिइका वनेगु, मस:पिंत नं स्यनेकने यानावनेगु कुत: ज्वना:, पुच: नीस्वंगु इलंनिसें थौंतक नियमित कथं 'प्रचलित लिपि तगिं' सफलतापूर्वक न्ह्याका वयाच्वनागु ख: । लिपि तगिंया विस्तृत रुपं जानकारी क्वय् तालिकाय् न्ह्यब्वयाच्वना ।

(तालिका १)

तगिं	तगिं न्ह्याःगु दिं .... निसें .... तक	स्यनामि	ब्वनामि ल्याः	न्हाप लाःम्ह	मू पाहां (दसिपौ इनेज्याम्ह्वः)	दसिपौ इनेज्याम्ह्वः जूगु थायबाय्
न्हापांगु	ने.सं. ११९७ चौलागा ७ निसें ने.सं. वछलागा ७ तक	ज्ञान व. शाक्य (ओकुवहाः)	२९	शान्ति शाक्य (न्याखाचुक)	भाजुरत्न शाक्य (नायः १६ वडा)	न्हू हिसु पुचःया ज्याकू
निक्वःगु	ने.सं. ११९७ दिल्लाथ्व ५ निसें गुंलागा ११ तक	राजु शाक्य (ओमवहाः)	२०	राजेन्द्र शाक्य (इलाननी)	भाजुरत्न शाक्य (नायः १६ वडा)	न्हू हिसु पुचःया ज्याकू
स्वक्वःगु	ने.सं. ११९७ यँलागा ५ निसें कौलागा १४ तक	रवि शाक्य (इखाछेँ)	१६	राजेन्द्र शाक्य (कुटिबहाः)	भाजुरत्न शाक्य (नायः १६ वडा)	चाँगुनारायण (गुँ भ्वजय्)
प्यक्वःगु	ने.सं. ११९८ गुंलाथ्व ३ निसें कौलाथ्व ५ तक	राजेन्द्र शाक्य (इलाननी)	१४	शोभा तण्डुकार (भ्रतापोल)	डा. पुष्पराज राजकर्णिकार (नायः मंकाः खलः, यल)	पुचःया ज्याकू
न्याक्वःगु	ने.सं. १११९ दिल्लाथ्व ५ निसें गुंलाथ्व १३ तक	किरण शाक्य व आशाराज महर्जन	२३	रुजी शाक्य (खाछेँ)	लोकरत्न शाक्य (लिपिविद्)	" "
खुक्वःगु	ने.सं. १११९ यंलाथ्व ९ निसें कौलाथ्व २ तक	किरण शाक्य (भ्रतापोल)	११	रमिता शाक्य (चिकं वही)	" "	खुक्वःगु मन्दः च्वज्या धें धें वल्ला कासा ज्याइवलय् (नःवही दबुलिइ)
न्हय्क्वःगु	ने.सं. ११२० थिंलागा १३ निसें पोहेलागा १२ तक	" "	१३	सविना शाक्य (चिकंवही)	" "	पुचःया ज्याकू
च्याक्वःगु	ने.सं. ११२० चिल्लागा ८ निसें चौलागा १० तक	" "	४	राजेन्द्र श्रेष्ठ (लुभु)	" "	" "
गुक्वःगु	ने.सं. ११२० वछलागा १ निसें तछलागा ७ तक	" "	३	शान्ति महर्जन (ग्वार्को)	" "	" "
भिक्वःगु	ने.सं. ११२० दिल्लाथ्व १५ निसें गुंलागा १० तक	" "	५६	प्रमिला श्रेष्ठ (थिमि)	प्रा. काशीनाथ तमोट	आदर्श मा.वि., मध्यपुर, थिमि

नोट :- न्हय्क्वःगु लिपि तगिं चिकुलाया विदाय् सुम्क च्वनाच्वंपिं मस्तय्त मचानिसे हे नेपाल लिपिया बारे छुं छुं ज्ञानबोध याकेया निंतिं संचालन जूगु खः । थुगु तगिमय् ९ दँ निसें कयाः १४ दँ तकयापिं मस्तय्सं ब्वति कयादीगु खः ।

भिक्वःगु लिपि तगिं 'लूजः पुचः' मध्यपुर थिमिया ग्वसालय् न्ह्यागु खः । थुगु तगिमय् 'न्हू हिसु पुचः'पाखें स्यनेज्या जूगु खः ।

(ख) न्वचु ज्याझ्वः

नेपालभाषा व नेपाललिपिया ऐतिहासिक विकासक्रम, थुगु ब्यलय् इलयब्यलय् जुयाच्वंगु थीथी गतिविधि आदिया बारे सिइकेया निंतिं, लिपि तगिमय् हनेबहःपिं व्यक्तित्वपाखें खँल्हाबल्हा ज्याझ्वः न्ह्याकाः वयाच्वनागु जुल । थुगु ज्याझ्वलय् सहभागिता जुयाः पुचःयात तिबः बिया बिज्याःपिं/दिइपिं हनेबहःपिं थुकथं दु ।

१. भाजु अनिल स्थापितजु छ्यूाञ्जे (नेपाल लिपि गुथि, यें)
२. भाजु छत्रबहादुर कायस्थजु नायः (साहित्यया मूलुखा, बखुंबहाः, यल)
३. प्रा. काशीनाथ तमोटजु नायः (नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग)
४. भाजु शरद कसाःजु नायः (नेपाल लिपि गुथि)
५. भाजु लोकरत्न शाक्यजु लिपिविद्

(ग) मन्दः च्वज्या धें धें बल्ला कासा

मंकाः खलः यलया आह्वानय् न्हूदँया लसताय् ने.सं. १११४ निसें दँय्दसं कौलागा आमाई (लक्ष्मीपूजा)या दिनस न्ह्याका वयाच्वंगु 'यल जिल्लाव्यापी मन्दः च्वज्या धें धें बल्ला कासा' वंगु दँय् (ने.सं. १११९ स) न्हू हिसु पुचःयात 'खुक्वःगु मन्दः च्वज्या धें धें बल्ला कासा'या ग्वसाः ग्वयेगु ह्वता चूलाःगु खः । भाजु स्वयम्भूराज शाक्यया संयोजकत्वय् न्ह्याःगु थुगु कासाय् सभापति कथं पुचःया नायः भाजु राजितबहादुर श्रेष्ठ, मू पाहां कथं यल उपमहानगरपालिकाया मेयर भाजु बुद्धिराज वज्राचार्य, अथेहे पाहांकथं भाजुपिं लिपि स्यनामि लोकरत्न शाक्यजु, मंकाः खलः यलया नायः डा. पुष्पराज राजकर्णिकार, ल.पु. १६ वडाया नायः भाजु रत्न शाक्यजु, पुचःया सल्लाहकारपिं विजय शाक्यजु, ॠषिप्रसाद श्रेष्ठजु, किरण शाक्यजु, राजेश श्रेष्ठजु, रत्नमान शाक्यजुपिन्सं ब्वति कयाः ज्याझ्वःयात भःभः धायेकादीगु खः । अथेहे थुगुकासाया निर्णायक मण्डलया कजि कथं भाषारत्न सत्यमोहन जोशीजु, दुजःकथं भाजुपिं बत्सगोपाल वैद्यजु, राजकुमार शाक्यजु, दिपक जोशीजु, हेराकाजी वज्राचार्यजुपिंसं बियादीगु अमूल्य ई, हःपाः व तिबलं ज्याझ्वः सुथांलाक न्ह्याकेफुगु जुल । यलया नःबही दबुलिइ जूगु थुगु कासाय् खलः, पुचःया प्रतिनिधि कथं व व्यक्तिगत कथं मुक्कं ११ म्ह कासामिपिन्सं ब्वति कयादीगु खः ।

नोट : थुगुसिया न्हय्क्वःगु मन्दः च्वज्या धें धें बल्ला कासा नं पुचःया हे ग्वसालय् न्ह्याकेगु ह्वता चूलाःगु जुल ।

(घ) थीथी तालिम ज्याझ्वः

१. महिला विकास यायेया निंतिं थीथी तालिम ज्याझ्वः संचालन यानावनेगु नं पुचःया आज्जुत मध्ये छगू खः । थ्वहे झ्वलय् ने.सं. १११८ स प्रशिक्षिका मय्जुपिं रत्नशोभा शाक्यजु व रेणा श्रेष्ठजुपाखें प्लाष्टिकया ब्याग थायेगु, काःया म्हिचा (धेबा तयेगु म्हिचा purse) थायेगु तालिम ज्याझ्वः संचालन यानागु जुल ।

२. मनूतय्गु थःगु इच्छा आकांक्षा पूवंकेत गुलि कुतः बृद्धि जुइ, उलि अनुपातं हे खर्च नं बृद्धि जुया तुं वनी । अले धेबा बचत यायेगु कुतः तनावनी । भीपिं सकल जानाः बचत यायेगु विधि व गुकथं ऋण प्रवाह यानाः खर्च जुयाः वनेत्यंगु ध्यबायात प्रतिफलस्वरुप सुरक्षा प्रदान यायेगु अले यायेमाःगु अवस्थाय् तक थ्यनि धुंकूगु दु धैगु खँ वाःचायेका ने.सं. ११२० चउलागा ६ निसें चउलागा १३ (च्यान्हु) तक थुगु पुचः व रोट्रचाक्ट क्लब अफ पाटनया मंकाः ग्वसालय् 'वचत तथा ऋण सहकारी तालिम' ज्याझ्वः संचालन जूगु जुल । थुगु तालिम ज्याझ्वलय् पुचःया दुजः, जःपिं यानाः मुक्कं २२ म्हसिन ब्वति कयादीगु खः ।

(ङ) परिचयात्मक अन्तरक्रिया ज्याझ्वः

ने.सं. १११७ कछलां यल उपमहानगरपालिकाया मेयर व उपमेयर पदय् दनादीपिं अथेहे ल.पु. १६ वडास अध्यक्ष व न.स.स.ले एमालेपाखें, नेपाली कांग्रेसपाखें अथेहे राप्रपापाखें दनादीपिं सकल हनेबहःपिं भाजु मय्जुपिं नापं परिचयात्मक अन्तरक्रिया ज्याझ्वः संचालन जूगु जुल ।

(च) भाषा साहित्यिक विकासया निंतिं जूगु ज्याझ्वः

नेपालभाषा साहित्यया ख्यः तब्याका यंकेगु आज्जुं साहित्यिक च्वसुत, चिबाखं, चिनाखँ, च्वखँत न्ह्यथनेगु प्रतिभा दःसां थःगु प्रतिभा न्ह्यब्वय्या निंतिं न्ह्यलुवा जुया वयेफइगु तिबः बिइकथं दँय्दसं पुचःया बुदिंया लसताय् थुज्वःगु ज्याझ्वःत न्ह्याकाः वयाच्वनागु जुल ।

२. पुचलं ब्वति कयावयाच्वनागु थीथी ज्याझ्वःत

(क) नेपालभाषा न्ह्यसः लिसः कासा

दँय्दसं यँलाय् जुइगु यल जिल्लाव्यापी नेपालभाषा न्ह्यसः लिसः कासाय् ने.सं. १११७ (११ क्वःगु कासा) निसें मद्दिक्क ब्वति कयाः क्वय् न्ह्यथना कथंया लिच्वः प्राप्त यानागु जुल ।

(तालिका ३)

कथं ल्या:	ब्वति का:गु ज्याझ्व:	ग्वसा: खल:	लिच्व:
१.	११ क्व:गु कासा, ने.सं. १११७	लिधंसा पासा पुच:, ख्वना	उजं कासा तक थ्यंगु
२.	१२ क्व:गु कासा, ने.सं. १११८	कृषक पुस्तकालय व चिल्ड्रेन्स क्लब, दुपा:	लियांल्यू
३.	१३ क्व:गु कासा, ने.सं. १११९	नव जागृत युवा क्लब, लुभु	न्हाप
४.	१४ क्व:गु कासा, ने.सं. ११२०	चक्रवर्ण मिजला पुच:, चक्रवही	न्हाप

(ख) बुद्ध व बुद्ध धर्म सम्बन्धी न्ह्यस: लिस: कासा

दँय्‌दसं स्वांयापुन्हिया लसताय् संचालन यानावयाच्वंगु यल जिल्लाव्यापी 'बुद्ध व बुद्ध धर्म सम्बन्धी न्ह्यस: लिस: कासाय् वंगु निदँ न्ह्य:निसें पुचलं ब्वति कयावयाच्वनागु जुल । गुकिया रिपोर्ट थुकथं दु ।

(तालिका ४)

कथं ल्या:	ब्वति का:गु ज्याझ्व:	ग्वसा: खल:	लिच्व:
१.	२७ क्व:गु कासा, ने.सं. १११९	आलोक पुस्तकालय, इखाछेँ	प्रणित पुच:
२.	२८ क्व:गु कासा, ने.सं. ११२०	पद्मावती पुस्तकालय, न:बहा:	ब्वति

(ग) थीथी लिपि च्वज्या कासा

इलय् ब्यलय् थीथी खल:, पुच:, संस्थापाखें न्ह्याका: वयाच्वंगु थीथी लिपि च्वज्या ब्वनेज्या कासाय् ल्यूने न्ह्यथना कथं पुचलं ब्वति कयावयाच्वनागु जुल ।

(तालिका ५)

१.	८ क्व:गु प्रचलित नेपाल लिपि च्वज्या कासा (ने.सं. ११२०)	नेपाल लिपि गुथि, सा:ननि	
२.	७ क्व:गु प्रचलित नेपाल लिपि च्वज्या कासा (ने.सं. १११९)	" "	ब्वति
३.	६ क्व:गु प्रचलित नेपाल लिपि च्वज्या कासा (ने.सं. १११८)	" "	न्हाप
४.	प्रचलित नेपाल लिपि च्वज्या कासा	चक्रवर्ण मिजला पुच:, चक्रवही	ब्वति
५.	रञ्जना लिपि च्वज्या कासा	" "	ब्वति
६.	प्रचलित नेपाल लिपि ब्वनेज्या कासा	" "	ल्यू
७.	प्रचलित नेपाल लिपि ब्वनेज्या कासा	एफ.एम. नेवा: पुच:, यल	न्हाप

(घ) मन्दः च्वज्या कासा

मंका: खल: यलया आह्वानय् न्हूदँया लसताय् यल जिल्लाव्यापी जूगु ने.सं. १११८ या न्याक्व:गु मन्द: च्वज्या धें धें बल्ला कासाय् ब्वति कया: न्हाप व ह:पा सिरपा त्याकागु जुल । थुगु कासा पाटन जुनियर जेसीज, नुग:या ग्वसालय् संचालन जूगु ख: ।

(ङ) साहित्यिक च्वसु च्वज्या कासा

ने.सं. ११२० स तिकिङ्या: पुच:, यँया ग्वसालय् न्ह्या:गु 'चिनाखँ कासा' व स्वनिग: साहित्य पाला:, नेपाल कमर्श क्याम्पसया ग्वसालय् न्ह्या:गु 'न्हापांगु स्वनिग: चिबाखं कासा' ज्याझ्वलय् ब्वति कयागु जुल ।